T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT TEORİSİ BİLİM DALI

TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI VE MAKRO EKONOMİK FAKTÖRLERİN GELİR DAĞILIMI ÜZERİNE ETKİSİ: BİR EKONOMETRİK ANALİZ

Yüksek Lisans Tezi

AHMET EMRAH TAYYAR

İSTANBUL, 2011

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT TEORİSİ BİLİM DALI

TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI VE MAKRO EKONOMİK FAKTÖRLERİN GELİR DAĞILIMI ÜZERİNE ETKİSİ: BİR EKONOMETRİK ANALİZ

Yüksek Lisans Tezi

AHMET EMRAH TAYYAR

Danışman: YRD. DOÇ. DR. YEŞİM REEL

İSTANBUL, 2011

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İKTİSAT Anabilim Dalı İKTİSAT TEORİSİ Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi AHMET EMRAH TAYYAR nın TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI VE MAKRO EKONOMİK FAKTÖRLERİN GELİR DAĞILIMI ÜZERİNE ETKİSİ : BİR EKONOMETRİK ANALİZ adlı tez çalışması ,Enstitümüz Yönetim Kurulunun 23.06.2011 tarih ve 2011-12/16 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/~~oyçokluğu~~ ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Öğretim Üyesi Adı Soyadı	**İmzası**
Tez Savunma Tarihi	: 05/07/2011	
1) Tez Danışmanı :	**YRD. DOÇ.DR. YEŞİM REEL**	.....
2) Jüri Üyesi :	**PROF. DR. MURAT ÇOKGEZEN**	.....
3) Jüri Üyesi :	**YRD. DOÇ.DR. ENGİN CAN**	.....

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı : Ahmet Emrah Tayyar
Anabilim Dalı : İktisat
Programı : İktisat Teorisi
Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Yeşim Reel

Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans – 2011
Anahtar Kelimeler : Gelir Dağılımı, Makro Ekonomik Faktörler, Gini, Kuznets Eğrisi, Regresyon analizi

ÖZET

TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI VE MAKRO EKONOMİK FAKTÖRLERİN GELİR DAĞILIMI ÜZERİNE ETKİSİ: BİR EKONOMETRİK ANALİZ

Bu çalışmada Türkiye'nin gelir dağılımı sorununun ne olduğu ve daha sonra gelir dağılımının makroekonomik faktörlerle ilişkisi incelenmeye çalışılmıştır. Bu yüzden önce gelir dağılımı kavramı, gelir dağılımının ölçüm yolları ve Türkiye'nin gelir dağılımı diğer ülkeler açısından karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Türkiye'de gelir dağılımı açısından yapılan çalışmalar derlenerek ülke içinde kent ve kır ayrımı yorumlanmıştır. Daha sonra iktisadi ve iktisadi olmayan her bir faktörün gelir dağılımı üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir. Özellikle kronik bir şekilde Türkiye'yi etkileyen makroekonomik faktörlerin gelir dağılımı üzerindeki etkisine daha çok önem gösterilmiştir. 1980-2009 yılları arasındaki gelir dağılımı sonuçları değerlendirerek gelir dağılımının üzerinde etkisi olduğu düşünülen makroekonomik faktörlerin regresyon analizleri yapılmıştır. Yapılan analizlerin sonuçlarına göre gelirle gelir dağılımı arasında ters U hipotezi olarak bilinen Kuznets eğrisi doğrulanmıştır. Kuznets eğrisinin dönüm noktası yaklaşık 1602,2 TL olduğu bulunmuştur. Anlamlı olarak elde edilen değişkenlerden kamu harcamaları beklentilere uygun bir şekilde çıkmamıştır. Yapılan çalışmadan kamu harcamaları arttıkça gelir dağılımının azaldığı tespit edilmiştir.

GENERAL KNOWLEDGE

Name ve Surname	: Ahmet Emrah Tayyar
Field	: Economics
Programme	: Theory of Economics
Supervisor	: Asist. Prof. Dr. Yeşim Reel
Degree Awarded and Date	: Master – 2011
Keywords	: Income Distribution, Macro Economic Factors, Gini, Kuznets Curve, Regression Analysis

ABSTRACT

INCOME DISTRIBUTION IN TURKEY AND THE EFFECTS OF MACRO ECONOMİC FACTORS ON INCOME DISTRIBUTION: AN ECONOMETRİC ANALYSİS

In this study it has been tried to research what the trouble of income distribution of Turkey is and then the relationship of income distribution with macro economics factors. That's why, first of all, the concept of income distribution, measurement ways of income distribution and Turkey's income distribution have been compared with those of the other countries and evaluated. The studies done in terms of income distribution in turkey have been gathered and the difference between urban and rural parts has been interpretated. Afterwords, the effect on income distribution of each factor whether they are economic or uneconomic has been evaluated. Especially, it has been put more emphasis on the effect of more economic factors affecting Turkey cronicly on income distribution. The result of income distribution between 1980 and 2009 has been assessed and macro economic factors, which are thought to have effect on income distribution have been done the regression analysis. According to the results of this analysis, Kuznets curve known as reverse U hypotesis between income and income distribution has been verified. It has been found that the turning point of Kuznets curve is about 1602,2 TL. From variables which have been significantly acquired, public expenditure do not come up to our expectations. It has been identified that the more public expenditure increase, the more income distribution decreases.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZET..... i
ABSTRACT..... ii
İÇİNDEKİLER..... iii
TABLO LİSTESİ..... v
ŞEKİL LİSTESİ..... vi
KISALTMALAR..... vii

GİRİŞ..... 1

BİRİNCİ BÖLÜM
GELİR VE GELİR DAĞILIMIYLA İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

1. Gelir ve Gelir Dağılımı Kavramı..... 3
   1.1. Gelir Kavramları..... 3
   1.2. Gelir Dağılımı Kavramı ve Önemi..... 4
   1.3. Gelir Dağılımı Türleri..... 5
      1.3.1. Kişisel Gelir Dağılımı..... 5
      1.3.2. Fonksiyonel Gelir Dağılımı..... 6
      1.3.3. Sektörel Gelir Dağılımı..... 7
      1.3.4. Bölgesel Gelir Dağılımı..... 8
   1.4. Gelir Dağılımı Eşitsizliği..... 9
   1.5. Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Ölçülmesi..... 10
      1.5.1. Yüzde Paylar Analizi(P80/P20)..... 11
      1.5.2. Lorenz Eğrisi..... 11
      1.5.3. Gini Katsayısı..... 13
      1.5.4. Kuznets Katsayısı ve Eğrisi..... 14
   1.6. Gelir Dağılım Ölçütlerinin İlkeleri ve Dezavantajları..... 16

İKİNCİ BÖLÜM
TÜRKİYE VE GELİR DAĞILIMI

2. Türkiye ve Gelir Dağılımı..... 19
   2.1. Türkiye'de Gelir Dağılımı..... 19
   2.2. Türkiye'de Gini Katsayısının Yıllara Göre Seyri..... 24
   2.3. Çeşitli Yıllar Açısından Lorenz Eğrilerinin Karşılaştırılması..... 26
   2.4. Türkiye'de Kent ve Kır Ayrımında Gelir Dağılımı..... 30
   2.5. Gelir Dağılımında Türkiye'nin Dünyadaki Konumu..... 31
   2.6. Türkiye'de Kullanılabilir Gelirin Türlerine Göre Dağılımı..... 35
   2.7.Türkiye'de Gelir Dağılımı Sorununun Genel Olarak Değerlendirilmesi ve Gelir Dağılımını İyileştirme Yolları..... 36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
GELİR DAĞILIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

3. Gelir Dağılımını Etkileyen Faktörler…… 42
3.1. Makro Ekonomik Faktörler ve Gelir Dağılımı……. 44
3.1.1. Ekonomik Büyüme ve Gelir Dağılımı……... 44
3.1.1.1. Ekonomik Büyümenin Gelir Dağılımına Etkisi… 45
3.1.1.2. Gelir Dağılımının Ekonomik Büyümeye Etkisi… 47
3.1.2. İşsizlik ve Gelir Dağılımı…….. 48
3.1.3. Faiz ve Gelir Dağılımı…….. 49
3.1.4. Enflasyon ve Gelir Dağılımı……. 50
3.1.4.1. Beklenmeyen Enflasyonun Etkileri……. 52
3.1.4.2. Beklenen Enflasyonun Etkileri……. 53
3.1.5. Kamu Harcamaları ve Gelir Dağılımı…….. 53
3.1.5.1. Cari ve Yatırım Harcamalarının Gelir Dağılımına Etkisi……. 54
3.1.5.2. Transfer Harcamalarının Gelir Dağılımına Etkisi.. 56
3.1.6. Vergiler ve Gelir Dağılımı……. 59
3.1.6.1. Dolaysız Vergilerin Gelir Dağılımına Etkisi….. 60
3.1.6.2. Dolaylı Vergilerin Gelir Dağılımına Etkisi…….. 62
3.1.7. Kriz ve Gelir Dağılımı…….. 63
3.1.8. Kredi Politikaları ve Gelir Dağılımı……. 65
3.1.9. Dış Ticaret ve Gelir Dağılımı ilişkisi……. 66
3.2. Makro Ekonomik Olmayan Faktörler ve Gelir Dağılımı……. 67
3.2.1. Eğitim ve Gelir Dağılımı…….. 67
3.2.2. Sosyokültürel Faktörler ve Gelir Dağılımı…… 68
3.2.3. Demografik Etkenler ve Gelir Dağılımı…… 69

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
TÜRKİYE'NİN GİNİ KATSAYISI AÇISINDAN EKONOMETRİK ANALİZİ

4. Türkiye'nin Gini Katsayısı Açısından Ekonometrik Analizi……. 71
4.1. Modellerde Kullanılan Verilerin Elde Edilmesi……. 71
4.2. Modelin Kurulması……. 72
4.3. Verilerin Durağanlık Testi…….. 72
4.4. Kesmesiz Regresyon Modelinin Elde Edilmesi ve Yorumlanması…….. 75
4.5. Kesmeli Regresyon Modelinin Elde Edilmesi ve Yorumlanması…….. 79
4.6. Kesmesiz ve Kesmeli Model Açısından Kuznets Hipotezinin Yorumlanması……. 82
4.7. Kuznets Eğrisinin Dönüm Noktası……..... 86
4.8. Her İki Modelin Genel Olarak Değerlendirilmesi……..…… 87

SONUÇ…… 89
KAYNAKÇA…….. 93

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1 : Türkiye'de 1963-2009 Yılları Arası Kişisel Gelir Dağılımı…… 20

Tablo 2 : 1994-2009 Yılları Arası Kent-Kır Ayrımına Göre Gelir Dağılımı….. 30

Tablo 3 : 1987-2009 Yılları Arası Kullanılabilir Gelirin Türlerine Göre Dağılımı…….. 35

Tablo 4 : Siyasi Partilerin Politika Öncelikleri…… 38

Tablo 5 : Ekonomik Sınıflandırmaya Göre Harcama Bileşenlerinin Konsolide Bütçedeki Payı…… 55

Tablo 6 : Transfer Harcaması Bileşenlerinin Toplam Transfer Harcamasına Yüzde Oranlarının Endeks Değerleri…….. 58

Tablo 7 : Genişletilmiş Dickey Fuller(ADF) Test Sonuçları…….. 74

Tablo 8 : Kesmesiz Modelin Regresyon Sonuçları……. 76

Tablo 9 : Kesmesiz Modelin Breusch-Godfrey LM Testi Sonuçları…….. 77

Tablo 10: Kesmesiz Modelin Jarque-Bera Testi Verileri……..... 78

Tablo 11: Kesmeli Modelin Regresyon Sonuçları…….. 79

Tablo 12: Kesmeli Modelin Breusch-Godfrey LM Testi Sonuçları…… 81

Tablo 13: Kesmeli Modelin Jarque-Bera Testi Verileri…….. 81

Tablo 14: Kuznets Eğrisini Test Eden Çalışmalar ve Sonuçları…….. 83

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1 : Lorenz Eğrisi……... 12

Şekil 2 : Kuznets Eğrisi……. 15

Şekil 3 : 1963-2009 Yılları Arasında Gini Katsayısının Durumu…….. 25

Şekil 4 : 1987-1994 Yılları Arasında Türkiye'de Lorenz Eğrisi…… 26

Şekil 5 : 2004-2005 Yıllarında Türkiye'de Lorenz Eğrisi…….. 27

Şekil 6 : 2006-2007 Yıllarında Türkiye'de Lorenz Eğrisi…….. 28

Şekil 7 : 2007-2008 Yılları Arasında Türkiye'de Lorenz Eğrisi……. 29

Şekil 8 : 2008-2009 Yılları Arasında Türkiye'de Lorenz Eğrisi…… 29

Şekil 9 : 1994-2009 Yılları Arasında Gelir Dağılımında Kent-Kır Ayrımının Seyri……. 31

Şekil 10 : 2000-2010 Yılları Arasında Dünyada Gelir Dağılımı…….. 32

Şekil 11 : Türkiye'de Enflasyonla Gini Katsayısı Arasındaki İlişki……. 51

Şekil 12 : Toplam Vergi Gelirleri İçinde Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Payının Zaman İçindeki Seyri…….. 61

Şekil 13 : 1980-2010 Yıllarında Türkiye'de Büyüme Oranları…… 64

Şekil 14 : Türkiye Açısından Kuznets Eğrisinin Dönüm Noktası…… 87

KISALTMALAR

TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
TÜSİAD	Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
A.B.D	Amerika Birleşik Devletleri
O.E.C.D	Organisation for Economic Co-operation and Development
TÜGİAD	Türkiye Genç İşadamları Derneği
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsü
IMF	International Monetary Fund
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
BUMKO	Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü
ADF	Augmented Dickey Fuller Test
SIC	Schwarz Information Criterion
LM	Lagrange Multiplier
GDP	Gross Domestic Product

GİRİŞ

Gelir dağılımı ekonomide bulunan bireylerin toplam gelirden ne kadar pay aldığını göstermesi açısından oldukça önemli bir kavramdır. Genel olarak ekonomik büyümenin toplumdaki bireylerin refahı üzerindeki olumlu etkisini görememeleri merak uyandırır ve bireyler büyümeye paralel olarak gelirden paylarının artışını talep ederler. Bu durumda politika uygulayıcıların özellikle en uygun makro ekonomik araçlar yardımıyla gelir dağılımını düzelten girişimlerde bulunmaları gerekmektedir. Tüm bunların bir sonucu olarak bu çalışmanın amacı Türkiye açısından gelir dağılımı sorununun vurgulanması ve bu sorunun çözümü için ülke açısından makro ekonomik araçların doğru bir şekilde seçilmesinde yardımcı olmaktır.

Bu çalışma gelir dağılımı problemini makro ekonomik faktörler yönünden incelemektedir. "Temel makro ekonomik faktörlerin gelir dağılımı üzerine etkisi var mıdır? Hangi faktörler daha çok gelir dağılımı üzerinde etkilidir?" çalışmanın temel sorularıdır. Ayrıca yabancı ülkelerde yapılan Kuznets hipotezi temel alınarak matematiksel formatına uygun bir şekilde Türkiye açısından doğrulanmaya çalışılmıştır.

Bu doğrultuda çalışmanın ilk bölümünde gelir dağılımının ne anlama geldiği, gelir dağılımı çeşitleri ve gelir eşitsizliğinin ölçülmesi için Türkiye'de yaygın olarak kullanılan araçlardan bahsedilmiştir. Yine aynı bölümde gelir dağılımı ölçüm araçlarının güvenilirliği tartışılmıştır.

İkinci bölümde Türkiye'de yapılan gelir dağılımı çalışmalarına yer verilmiştir. Gelir dağılımında adaletin olup olmadığı gösteren Gini katsayısının yıllara göre seyri analizler açısından kolaylık sağlaması bakımından tablo yardımıyla gösterilmiştir. Kent ve kır ayrımı açısından gelir dağılımında bir dengesizliğin olup olmadığı irdelenmiştir. Özellikle Türkiye'nin gelir dağılımı açısından dünyadaki konumunu belirtmek amacıyla Latin Amerika ve Avrupa ülkelerindeki Gini katsayılarıyla karşılaştırılması yine tablo yardımıyla yapılmıştır.

Makro ekonomik faktörlerin gelir dağılımı üzerindeki etkisi üçüncü bölümde incelenmiştir. Bu doğrultuda temel olan makro ekonomik faktörlerin gelir dağılımına etkileri literatür taramasından sonra değerlendirilmiştir. Bilindiği üzere sadece iktisadi

faktörlerin gelir dağılımı üzerinde etkisi yoktur. Bunun yanında iktisadi olmayan faktörler de gelir dağılımını etkilemektedir. Bu nedenle konu bütünlüğünün sağlanması açısından makro ekonomik olmayan faktörlerin de gelir dağılımına etkisi değerlendirilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise üçüncü bölümde sözel olarak değerlendirilen makro ekonomik faktörlerin gelir dağılımı üzerindeki etkisi ekonometrik açıdan sayısal olarak tahmin edilmeye çalışılmıştır. 1980-2009 yılları arasındaki veriler elde edilerek Gini katsayısı bağımlı değişken olmak üzere hem kesmesiz hem de kesmeli regresyon modelleri oluşturulmuştur. Ayrıca söz konusu modeller yardımıyla Türkiye açısından Kuznets eğrisinin geçerli olup olmadığı tartışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GELİR VE GELİR DAĞILIMIYLA İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

1. Gelir ve Gelir Dağılımı Kavramı

Makro ekonomik faktörlerin gelir dağılımı üzerinde etkisini incelemeden önce gelir dağılımı kavramlarının açıklanması yerinde olacaktır. Gelir dağılımıyla ilgili kavramların yanında gelir dağılımı ölçütleriyle ilgili bilgilerin verilmesi söz konusu analizin açıklanması bakımından faydalı olacaktır.

1.1.Gelir Kavramları

Milli bir ekonomide belirli bir dönemde genellikle bir yılda yeniden yaratılan mal ve hizmet değerlerinin toplamına gelir denir. Hane halkı ya da fert açısından gelir üretime yapılan katkı karşılığında belirli bir sürede elde edilen değerlerin toplamı olarak tanımlanabilir.[1]

Ekonomide işgücü, sermaye doğal kaynak ve girişimci olmak üzere dört adet üretim faktörü vardır. Bu üretim faktörlerinin ekonomiden aldığı paylar olarak ücret, faiz, kira ve kar toplamları milli geliri göstermektedir. Milli gelir kavramı üretim faktörlerinin ekonomiden aldığı payı gösterdiği için gelir dağılımı açısından önem teşkil etmektedir.

[1]TÜİK, **Tüketim Harcamaları, Yoksulluk ve Gelir Dağılımı**, Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi-6, Ankara: TÜİK Matbaası, 2008, s.50

1.2.Gelir Dağılımı Kavramı ve Önemi

Milli gelirin kişiler ya da sosyal gruplar arasında paylaşılma biçimini belirleyen toplumsal ilişkilere bölüşüm ilişkileri adı verilir. Bölüşüm ilişkilerinin sonucunda kişi veya gruplara düşen gelirin ifadesine gelir dağılımı denilmektedir.[2]

Öte yandan bir başka tanıma göre gelir dağılımı bir ekonomide belirli bir dönemde yaratılan gelirin kişiler, toplumsal gruplar ve üretim faktörleri arasında bölüşülmesini ifade etmektedir.[3]

Ekonomik birimlerin yaratılan milli gelirden ne kadar pay aldıkları oldukça önemlidir. Aynı zamanda toplumun refah ve gelişmişlik düzeyinin bir göstergesidir. Gelir dağılımı araştırmaları içinde yaşanılan toplumun sosyal ve politik yapısını anlama ve açıklama imkanı vermektedir. Gelir dağılımı gelir eşitsizlikleri ile sosyal ve ekonomik kurumlar arasında nasıl bir ilişki olduğunu, zengin ve yoksul arasındaki gelir farklılığının zaman içindeki değişimini, gelir eşitsizliğindeki değişikliklerin servet, sermaye birikimi, büyüme üzerindeki etkilerini ve kaynak dağılımını ortaya koymaktadır.[4]

Yaratılan gelirle ekonomik gruplar arasında aktarma mekanizması işlevini gören gelir dağılımı son yıllarda oldukça önem kazanan bir konudur. Gelir dağılımı sosyal adalet ve eşitlik kavramlarıyla yakından ilgili bir kavram olup gelir dağılımındaki eşitsizlikler genel ekonomik eşitsizliklerin önemli göstergelerinden biri olduğu için gelir dağılımı ile ilgili bilgiler çeşitli sosyal sistemleri sosyal adalet ve eşitlik kıstaslarına göre değerlendirilmesini sağlar.[5]

Gelir dağılımının ekonomik öneminin yanı sıra politik önemini demokrasinin işlemesi bakımından vurgulamak gerekir. Bu noktada bir demokrasinin iyi işleyebilmesinin temel şartının gelir eşitliği olduğu şeklinde yorum yapılabilir. Bir ülkede sosyal ve ekonomik kararların alınmasında gelirin ne şekilde dağıldığının

---

[2]Mustafa Sönmez, **Türkiye'de Gelir Eşitsizliği**, 1. Basım, İstanbul: İletişim yayınları, 1990, s.9
[3]DPT, **Gelir Dağılımını İyileştirme ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, DPT:2599, ÖİK:610, Ankara, 2001, s.3
[4]DPT, s.3
[5]TÜİK, s.55

bilinmesi sermaye birikimi ve sosyal yapının iyileştirilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır.[6]

1.3. Gelir Dağılımı Türleri

Bir ülkedeki gelir dağılımı hakkında bir yorum veya ülkeler arasında karşılaştırmalar yapabilmek için gelir dağılımını birçok biçimde incelemek mümkündür. Bunlardan en çok kullanılanı kişisel ve fonksiyonel gelir dağılımıdır. [7]

Kişisel ve fonksiyonel gelir dağılımlarının yanı sıra sektörler açısından gelir dağılımı inceleyen sektörel gelir dağılımı ile bölgelere düşen gelirin karşılaştırılması bakımından bölgesel gelir dağılımı kavramları da bu başlık altında incelenecektir.

Gelir dağılımı konusunda bir başka ayrım birincil ve ikincil gelir dağılımlarıdır. Fonksiyonel gelir dağılımı literatürde birincil gelir dağılımı olarak adlandırılır. İkincil gelir dağılımı ise gelirin doğuşu ve kullanışı arasında gelirin çeşitli gruplar ve tabakalar arasında yeniden paylaşımı ile ilgili hususları kapsamaktadır ve buna gelirin yeniden dağılımı da denilmektedir.[8]

1.3.1. Kişisel Gelir Dağılımı

Kişisel gelir dağılımı toplam gelirin toplumu meydana getiren bireyler, aileler ve gruplar arasındaki dağılımı ifade eder.[9]Yaratılan toplam gelirin gruplar arasında dağılımı toplumun refah değerlendirmesinde oldukça gereklidir. İktisadi gruplar eşit parçalara dağıtılarak bu grupların toplam gelirden almış oldukları paylar incelenir.

---

[6]TÜİK, s.56

[7]Devrim Ersezer, "Gelir Dağılımı Politikası ve Araçları", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:16, Sayı:1, 2006, s.256

[8] Ersezer, s.256

[9]Z.Defne Uzunhasanoğlu, Türkiye'de Uygulanan Ekonomik ve Mali Politikaların Gelir Dağılımına Etkisi 1980-2005 Türkiye, Ankara: **Maliye Hesap Uzmanlığı Vakfı Yayınları**, 2007, s.2 Aktaran: Türkiye Kamu-Sen, Gelir Dağılımı Adaletine Yönelik Ekonomik Politikalar, Ankara: **Kamu-Sen Arge Merkezi**, 2010, s.15

Ekonomik eşitsizliklerin oldukça iyi bir göstergesi olan kişisel gelir dağılımından beklenen ilk hedef hane halkları arasındaki gelir eşitsizliklerinin belirlenmesidir.[10]

En düşük gelire sahip olan grubun aldığı payla en yüksek gelire sahip grubun aldığı pay arasındaki açıklığın az ya da çok oluşu gelir dağılımının adaleti hakkında bilgi verecektir. Bu dağılımda ülke nüfusu genelde beş eşit gruba ayrılır. Nüfusun %20'sini temsil eden her bir gruba düşen ulusal gelir hesaplanarak hane halkının yüzde dağılımı ile gelirin yüzde dağılımı arasında karşılaştırmalar yapılır.[11]

Kişisel gelir dağılımını etkileyen birden fazla etken söz konusudur. Bu etkenler bireylerin zeka seviyeleri, çalışma yoğunluğu farklılıkları, risk, eğitim düzeyi, miras, şans faktörü ve ülkenin ekonomik durumu olarak sayılabilir. Söz konusu bu faktörlerde meydana gelen değişmeler kişilerin gelir durumlarında farklılık yaratarak kişisel gelir dağılımını değiştirecektir.[12]

Bir ülkede kişisel gelir dengesinin sağlanması halinde aşağıdaki faydaların elde edileceği umulur;[13]

- Kişisel gelir dağılımında adalet sosyal barışı sağlar.
- Kişisel gelir dağılımında adalet toplam refahı arttırır.
- Kişisel gelir dağılımında adalet fırsat eşitliğini arttırır.
- Kişisel gelir dağılımında adalet ekonomik istikrarı sağlamada yardımcı olur.

1.3.2. Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Fonksiyonel gelir dağılımı üretim süreci sonucunda meydana gelen hasılanın faktörler arasında paylaşılmasıdır.[14]

---

[10]DPT, s.4
[11]Kamu-Sen, s.16
[12]Kamu-Sen, s.17
[13] Muzaffer Koç, **Sosyal Güvenlik Sisteminin Ekonomik Büyüklüklerle İlişkisi**, Malatya: Ofis Matbaa, 2004 Aktaran: Kamu-Sen, s.17

Bilindiği üzere iktisatta emek, sermaye, doğal kaynak ve girişimci olmak üzere dört üretim faktörü vardır. Bu üretim faktörleri sırasıyla ücret, faiz, kira ve kar gelirleri elde etmektedir. Bu faktörlerin gelirden aldıkları paylardaki değişmeler fonksiyonel gelir dağılımı yardımıyla incelenebilir. Ayrıca gelir dağılımı yardımıyla bir ülkenin gelişmişlik düzeyi de yorumlanabilir.

Gelirin fonksiyonel dağılımı bir ülkenin gelişmişlik seviyesi hakkında oldukça sağlıklı bilgi verebilir. Nitekim gelişmiş ülkelerde iktisadi kalkınmanın başlangıç dönemlerinden tarım kesimi milli gelirden en büyük payı alırken gelişme düzeyi yükseldikçe ücretlilerin payının arttığı gözlemlenmiştir.[15]

Öte yandan fonksiyonel gelir dağılımı üretim faktörlerinin almış olduğu payları göstermesine rağmen üretim faktörlerini küçük ölçekli ya da büyük ölçekli olarak ayırmamaktadır. Bu yüzden fonksiyonel gelir dağılımı genel bir ifadedir.

Sosyal tabakalaşma fonksiyonel gelir dağılımın dörtlü sınıflandırmasının kapsamına giremeyecek kadar karmaşıktır. Bu sınıflandırmaya göre küçük çiftçi ile büyük çiftçi, küçük tüccar ile büyük tüccar, memurla sanayi ve tarım işçileri arasında hiçbir fark yoktur.[16]

1.3.3. Sektörel Gelir Dağılımı

Sektörel gelir dağılımı bir ekonomide bulunan tarım, sanayi, hizmet, ticaret ve diğer sektörlerin milli gelirden aldıkları payı göstermektedir. Ülkenin endüstrileşme sürecinde hangi konumda olduğu küreselleşme sürecinde ise hangi sektöre ağırlık vermesi ve vermemesi gerektiği konularında uygulanacak ekonomi politikasına ışık tutar.[17]

---

[14] İbrahim G. Yumuşak ve Mahmut Bilen, "Gelir dağılımı-Beşeri Sermaye İlişkisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme", **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl:1, Sayı:1, 2000, s.79
[15] Kamu-Sen, s.19
[16] Kamu-Sen, s.19
[17] Uzunhasanoğlu, 2007, s.3 Aktaran: Kamu-Sen, 2010, s.20

Sektörel gelir dağılımının amacı genelde gelir dağılımı adaletsizliklerinin sektörel bazda ortaya çıkarılması değildir. Sektörel gelir dağılımının hesaplanmasındaki hedef ülke içindeki sektörlerin hangisinin daha önde olduğunun bilinebilmesi gerekliliğidir.

Bir ekonomide tarım, hizmetler ve sanayi adı altında üç ana sektör vardır. Sektörel gelir dağılımı bir ekonomide bu üç ana sektörün gayri safi milli hasılaya ne oranda katıldığının değerlendirilmesidir. Yani tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin milli gelirden aldıkları paylar bunların uzun dönemde izledikleri yol, sosyal hasılaya katkısı gibi ekonomik veriler devlete gösterge teşkil ederek hangi sektörlerin teşvik edileceğini, hangi sektörlerin milli gelir dağılımını ne şekilde etkilediğini sektörlere göre gelir dağılımının sonuçlarına bakarak karar verme imkanı sağlar. Sektörel gelir dağılımı analizleri ülkenin gelişmişlik düzeyleri hakkında bilgi verir. Gelişmiş ekonomilerde ekonomi sanayileşmesini tamamlayıp hizmet aşamasında olmasından dolayı tarım sektörünün milli gelirdeki payı azdır. Az gelişmiş ülkelerdeyse ekonomi tarıma dayalı olduğundan tarım sektörünün milli gelirdeki payı fazladır.[18]

1.3.4. Bölgesel Gelir Dağılımı

Milli gelirin ülkedeki farklı bölgelerde yaşayan kişilere göre dağılımıdır. Bu gelir dağılımı ülkenin gelişmiş ve az gelişmiş bölgeleri arasındaki farklılıkları gösterir. Bölgesel gelişim araştırmacıları ve ülkedeki politika yapıcıları için önemli bir kaynaktır.[19]

Bölgesel gelir dağılımı bölgeler arasındaki gelir farklılıklarını incelemesinin yanı sıra bölgelerin sosyolojik açıdan yorumlanmasını sağlayabilir. Bu sayede bölgeler arasındaki dengesizlikler giderilmeye çalışılabilir.

Bölgesel gelir dağılımı dengesizliklerin giderilmesi özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından büyük önem taşımaktadır. Bunun nedeni bölgesel gelir dağılımının

[18] Kamu-Sen, s.21
[19] Yeşim Kuştepeli, "Türkiye'de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi", **www.nuveforum.net/attachments/4174d1214325568-gelir-sbe-pdf** (24 Ekim 2010), s.7

bölgeler arasında gösterdiği farklılıkların göç, çarpık kentleşme ve artan alt yapı talebi gibi birçok problemi de beraberinde getirmesidir.[20]

1.4.Gelir Dağılımı Eşitsizliği

Gelir eşitsizliği bir ülkedeki gelir dağılımının o ülkedeki bireyler tarafından eşit ve adil olarak bölüşülmediğinin kanıtıdır.[21]

Gelir dağılımında eşitsizliğe neden olan faktörler emeğin dağılımı, servetin dağılımı ve faktör fiyatları olarak sayılabilir.

Emeğin dağılımı olarak bir ekonomide kalifiye elemanlar ile vasıfsız işçiler arasında fark vardır. Bu fark emeğin kalitesini ifade eder. Bazı iş kollarında eğitimli ve kalifiye elemanlara ihtiyaç duyulurken bir başka iş kolunda vasıfsız işçilere talep olabilir. Emeğin dağılımındaki bu tür eşitsizlikler emek gelirleri arasındaki gelir dağılımını etkiler.[22]

Servet dağılımı açısından eşit olmayan servet dağılımının en büyük nedeni bir önceki dönemde eşitsiz gelir dağılımının varlığıdır. Bu eşitsiz servet dağılımı bir sonraki dönemde daha da eşitsiz gelir dağılımına neden olmaktadır. Böylece düşük gelir, düşük servet ve yeniden düşük gelir kısır döngüsü yaşanmakta ve sonuç olarak gelir dağılımı sürekli bir şekilde bozulmaktadır.[23]

Emek ve servet dağılımına ilave olarak faktör fiyatlarını da incelemek gerekir. Ülkemizde çeşitli mallar arasındaki fiyat farklılığı nedeniyle fiyatları yükselen mallarda çalışan emek ve kapital yüksek gelir elde edebilmektedir. Faktör fiyatlarında meydana

[20] Kamu-Sen, s.22
[21] Kuştepeli, s.3
[22] Şevki Özbilen, **Türkiye'de Kamu İç Borçlanması ve Ekonomik Etkileri**, Ankara: Atilla yayınları, 1998, s.382
[23] Emre Soğancılar, "İç Borçlanma Politikasının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,** Marmara Üniversitesi SBE 2007), s.59

gelen değişimler tüketici birimleri arasındaki gelir dağılımını fiyatı değişen faktörün lehine ya da aleyhine değiştirir.[24]

Gelir dağılımı eşitsizliğini etkileyen bu üç temel faktörün yanı sıra gelir eşitsizliğini arttıran diğer faktörler de söz konusudur.

Sosyoekonomik grupları önemli ölçüde etkileyen gelir dağılımını adil olmaktan uzaklaştıran başka faktörler yüksek enflasyon, para arzı artışları, yüksek faizler, yüksek devalüasyon, bütçe açıkları, nüfus artışı, iç borçlanma, tekelleşme, haksız koruma ve teşvikler, gelişme hızı büyüklüğü, etkin olmayan vergi sistemi, özelleştirme sayılabilir. Bu faktörler dışında daha da önemli olan ve ihmal edilen bir diğer faktör de demokrasidir.[25]

1.5.Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Ölçülmesi

Toplumda yaratılan gelirin iktisadi birimlere tahsisini ölçmeye yarayan araçlar mevcuttur. Bu araçlar sayesinde gelir dağılımının iyi ya da kötü olduğu anlaşılabilir. Söz konusu gelir dağılımı eşitsizliğini ölçmeye yarayan araçlar oldukça fazladır. Gelir dağılımı eşitsizliğini ölçmekte kullanılan araçlar olarak aralık ölçüsü, göreli ortalama mutlak sapma, varyans değişme katsayısı, logaritmik sapmaların ortalaması, logaritmik standart sapma, Gini katsayısı, Kuznets katsayısı ve eğrisi, yüzde payları analizi, genel entropi ölçütü, Theil endeksi, Dalton ölçütü, Atkinson endeksi ve Lorenz eğrisi analizi sayılabilir.

Ülkemizde TÜİK gelir dağılımı ölçütleri açısından Gini katsayısı, yüzdelik gelir dilimleri, Lorenz eğrisi ve yüzde payları(P80/P20) hesaplamaktadır.[26]

Gelir dağılımı açısından oldukça fazla analiz aracı olmasına rağmen sadece ülkemiz için hesaplanan ve tezin son bölümündeki ekonometrik çalışmada analiz aracı olarak kullanılacak ölçütler hakkında bilgi verilecektir. Hakkında bilgi verilecek bu

[24] Soğancılar, s.58
[25] Erkan Işığıçok, "Türkiye'de Gelir Dağılımı ve 1987-1994 Gelir Dağılımı Araştırmalarının Karşılaştırmalı Analizi, **idari.cu.edu.tr/igunes/makale/gelir.doc**," (24 Ekim 2010), s.1
[26] TÜİK, s.56

ölçütler Lorenz eğrisi, Gini katsayısı, Kuznets katsayısı ve eğrisi ve son olarak yüzde paylar analizidir.

1.5.1. Yüzde Paylar Analizi (P80/P20)

Bu analizde toplum yüzde yüz kabul edilerek beş eşit parçaya ayrılmaktadır. Her bir yüzdelik dilim birden beşe kadar sıralanır. Birinci yüzdelik dilim en fakir kesimi, beşinci yüzdelik dilim en zengin yüzdelik dilimi ifade etmektedir. Bu analizdeki esas amaç en zenginle ne fakir arasındaki farkı yorumlamaktır.

Yüzde payları göstergesi(P80/P20) %20'lik hane halkı dilimlerinde beşinci yüzdelik dilimin toplam gelirden aldığı payın birinci yüzdelik dilimin (en düşük gelire sahip kesim) toplam gelirden aldığı paya bölünmesiyle elde edilmektedir. Böylece zaman içerisinde en zenginler ile en fakirlerin gelirden aldığı payların değişimini izlemek mümkün olabilmektedir. Bu oranın büyük çıkması eşitsizliğin giderek arttığını, küçük çıkması ise aksini ifade etmektedir.[27]

1.5.2. Lorenz Eğrisi

Gelir dağılımındaki eşitsizliği ölçmek için yoğunlaşma eğrisi kullanılır. Yoğunlaşma eğrisine İngilizce kitaplarda Lorenz eğrisi, Latin ülkelerinde Gini eğrisi adı verilmektedir. İki ekonomi istatistikçisi olan Amerikalı Max Lorenz ve İtalyan Corrado Gini hemen hemen aynı zamanda ve birbirlerinden ayrı olarak gelir dağılımı sorununu ele almışlardır.[28]

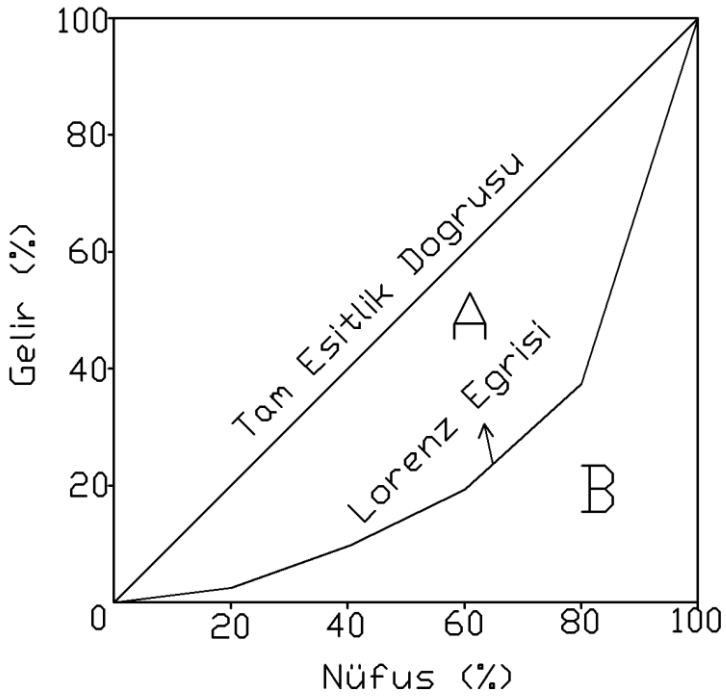
Toplum aldığı gelir açısından beş eşit yüzdelik dilime ayrılır. Bu yüzdelik dilimlere denk düşen paylar sayesinde Lorenz eğrisi oluşturulur. Lorenz eğrisi gelirin paylaşım şeklinin eğrisel olarak gösterilmesidir.

---

[27] TÜİK,s.59

[28] Ufuk Başoğlu, Nalan Ölmezoğulları ve İlker Parasız, **Gelir Bölüşümü Teori ve Politika**, Bursa: Ekin Kitapevi, 1999, s.152

Lorenz eğrisi gelir dağılımındaki eşitsizliği yatay ekseninde nüfusun kümülatif oranlarıyla dikey ekseninde bu nüfusun elde ettiği gelirin kümülatif oranlarıyla gösteren diyagramdır. Lorenz eğrisi yüzde olarak ülkedeki toplam gelirin ne kadarını kaç kişinin aldığını göstermektedir. Eğer gelirin dağılımında bir eşitlik söz konusu ise herkesin gelirden eşit ölçüde pay aldığını ifade etmek için Lorenz eğrisi tam eşitlik doğrusu adını alır. Gelirler bireyler arasında eşit olarak dağılmışsa Lorenz eğrisi mutlak eşitlik doğrusu ile çakışarak 45 derecelik doğru biçimini alacaktır. Lorenz eğrisinin mutlak eşitlik doğrusundan uzaklaşmaya başlayarak daha çukur hale gelmesi gelir paylaşımında eşitsizlik olduğu anlamına gelmektedir.[29]

Şekil 1: Lorenz Eğrisi

Kaynak: Erdal M. Ünsal, **Mikro İktisat**, Ankara: İmaj Yayıncılık, 2005, s.601

[29] DPT, s.7

Şekil 1'e göre dikey eksen gelirin yüzdelik dilimlerini, yatay eksen nüfusun yüzdelik dilimlerini göstermektedir. 0 hattından başlayan düz çizgi tam eşitlik hattını göstermektedir. Tam eşitlik doğrusu üzerinde hane halkları gelirden eşit ölçüde pay almaktadır. Tam eşitlik hattının altında kalan eğri Lorenz eğrisini temsil etmektedir. Lorenz eğrisi gelir dağılımının adaletli bir şekilde gerçekleştiği tam eşitlik hattından uzaklaştığı zaman gelir dağılımındaki bozulmanın artacağı söylenebilir. Yine Lorenz eğrileri arasında kıyas yapabilme imkanı da bulunmaktadır. Buna göre tam eşitlik hattına en uzak Lorenz eğrisi gelir dağılımındaki adaletsizliğin en fazla olduğunu, tam eşitlik hattına en yakın Lorenz eğrisi ise gelir dağılımındaki adaletsizliğin en az olduğunu gösterir. Ayrıca Lorenz eğrisi ile tam eşitlik hattı arasındaki eşitsizlik bölgesi yardımıyla Gini katsayısı hesaplanmaktadır.

1.5.3. Gini Katsayısı

Gini katsayısı Lorenz eğrisine bağlı olup Lorenz eğrisiyle köşegen arasında kalan alanın köşegenin altında kalan toplam alana oranına eşittir. Gini oranının artması eşitsizliğin arttığını, azalması ise eşitsizliğin azaldığını gösterir. Bu tanıma göre Gini katsayısı aşağıdaki gibi hesaplanabilir.[30]

$$\text{GİNİ} = \frac{A}{A+B}$$

Lorenz eğrisi mutlak eşitlik hattından uzaklaştığı zaman Gini katsayısının artacağını dolayısıyla gelir dağılımının bozulacağını söylemek mümkündür. Yine Lorenz eğrisi mutlak eşitlik hattına yakınlaştığı zaman Gini katsayısının azalacağını ve dolayısıyla gelir dağılımında iyileşmenin olduğu söylenilebilir.

[30] DPT, s.7

Gini katsayısı aşağıdaki formülasyona göre hesaplanmaktadır.[31]

$$G = [\frac{1}{N_2} \sum_{i=1}^{N} \sum_{j=1}^{N} | Y_i - Y_j | f(Y_i)\ f(Y_j)] / 2\ \bar{Y}$$

Y_i = i. grubun toplam geliri

Y_j = j. grubun toplam geliri

$f(Y_i)$ = i. grubun gelir çokluğu

$f(Y_j)$ = j. grubun gelir çokluğu

N = Birim sayısı

$\bar{Y}$ = Gelirlerin aritmetik ortalamasını göstermektedir.

Gini katsayısı "0 ile 1" arasında değişir. Bir toplumda geliradaletli olarak paylaşılmışsa, Gini katsayısı sıfıra eşit, toplumdaki gelirleri yalnız bir kişi almışsa Gini katsayısı bire eşit olmaktadır.[32]

1.5.4. Kuznets Katsayısı ve Eğrisi

Kuznets 1955 yılında beş ülke verilerini kullanarak yapmış olduğu çalışmada gelir dağılımı ile ekonomik büyüme arasında bir ilişki olduğunu ileri sürer. Buna göre gelir düzeyi arttıkça eşitsizlik önce artmakta sonra ise azalmaktadır. Bu ilişki ters U savı

[31] TÜİK, s.57
[32] TÜİK, s.57

olarak bilinmekte olup gelir düzeyi-gelir dağılımını gösteren eğri ise Kuznets eğrisi olarak adlandırılmaktadır. [33]

Ülkelerde ekonomik gelişmelere bağlı olarak büyümenin olması ilk önce gelir eşitsizliğini arttıracaktır. Ancak bir zaman sonra gelirin artması gelir dağılımındaki iyileşmeyi beraberinde getirecektir. Kuznets eğrisi bu nedenle aşağıda bulunan şekildeki gibi ters U şeklindedir.Kuznets eğrisinin yanında genel bir azalma eğilimi gösteren Doğu Asya deneyi ise bu bölgede yer alan ülkelerin ihracata dayalı büyüme modellerini seçmelerine bağlı olarak gelir arttıkça sürekli bir şekilde gelir dağılımındaki eşitsizliğin düzeldiğini göstermektedir.[34]

Şekil 2: Kuznets Eğrisi

Kaynak: United Nations(1999), s.371'den Aktaran: Coşkun Can Aktan ve İstiklal Yaşar Vural, Makro Ekonomik Politikalar, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk, Coşkun Can Aktan(Ed.), **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları,2002

[33] Süleyman Özmucur, **Türkiye'de Gelir Dağılımı Vergi Yükü ve Makroekonomik Göstergeler**, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Matbaası, 1996, s.5

[34]Coşkun Can Aktan ve İstiklal Yaşar Vural, Makro Ekonomik Politikalar, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk, Coşkun Can Aktan(Ed.), **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları,2002

Kuznets, sektörel dengesizlikleri toplam üretimin sektörel yüzde dağılımıyla ilişkilendirerek özetleyen bir formül geliştirmiştir. Kuznets katsayısının formülü aşağıdaki gibidir.[35]

$$K = Y_i \left| \left(X_i / Y_i \right) - 1 \right|$$

X_i = i. sektörün üretimdeki payı

Y_i = i. sektörün istihdamdaki payı

Kuznets katsayısı 0 ile 1 arasında değişen ve sıfıra yaklaştıkça gelir bölüşümünde eşitliğe yaklaşıldığını bire yaklaştıkça da uzaklaştığını gösteren bir katsayıdır. Kuznets katsayısı açısından sektörlerin durumuna bakıldığında sektör ortalaması ülke ortalamasına eşit olursa Kuznets katsayısı sıfır olacaktır. Eğer ülkedeki toplam üretim sadece bir sektörce yapılıp üstelik bu sektörün istihdam içindeki payı oldukça azsa katsayı bir çıkacaktır.[36]

1.6.Gelir Dağılım Ölçütlerinin İlkeleri ve Dezavantajları

Yukarıda sayılan gelir dağılımı ölçütlerinin yerine getirmesi beklenen bazı koşullar vardır. Bu koşullar şunlardır;[37]

[35] Ferhat Akyüz,"1980 Sonrası Dönemde Türkiye'deki Gelir Dağılımı Dengesizliği ve Yoksulluğun Boyutlarını Etkileyen Faktörlerin incelenmesi", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,** Muğla Üniversitesi SBE, 2002), s.24

[36] Gülten Kazgan, **Türkiye'de Gelir Bölüşümünü Bozan Etmenler ve İyileştirilmesine Yönelik Politikalar**, İstanbul: TOBB Yayınları, 1992, s.1

[37] Aktan ve Vural, 2002

- Pigou-Dalton Transfer İlkesi: Yoksul bir kişiden zengin bir kişiye yapılan bir gelir transferi eşitsizlikte bir artışa yol açmamalıdır ya da en azından bir azalma meydana getirmemelidir ve zenginden yoksula yapılan bir gelir transferi eşitsizlikte bir azalmaya yol açmamalıdır.

- Gelir ölçeğinden bağımsız olma ilkesi: Eşitsizlik ölçütü aynı tarzdaki oransal değişikliklerden etkilenmemelidir. Herkesin gelirinde aynı oranda bir değişiklik varsa (örneğin devalüasyon söz konusu ise) eşitsizlik değişmemelidir

- Nüfus ilkesi: Eşitsizlik ölçütleri nüfus artışı karşısında değişmemelidir. İki benzer dağılımın birleştirilmesi eşitsizliği değiştirmemelidir.

- Simetri ilkesi: Eşitsizlik ölçütleri bireylerin gelirlerinin dışındaki özelliklere karşı duyarsız olmalıdır.

- Ayrıştırma ilkesi: Dağılımı oluşturan alt gruplardaki eşitsizliklerdeki değişiklikler dağılımın geneline de aynı yönde yansımalıdır. Alt gruplarda eşitsizlik artıyorsa eşitsizlik genelde de artmalıdır.

Gelir dağılımı ölçütlerinin yukarıdaki şartları sağlamalarının yanında gelir dağılımı ölçütlerinden hangisinin daha doğru bilgi verdiği ayrı bir merak konusudur. TÜİK ülkemiz için Gini katsayısı, yüzdelik delir dilimleri, yüzde payları ve Lorenz eğrilerini hesaplamaktadır. Ancak ülkemiz için hesaplanan Lorenz eğrisi ve Gini katsayısının gelir dağılımı adaletsizliğini ayrıntılı bir şekilde gösterdiği şüphe taşımaktadır.

Ampirik veriler olmamakla birlikte toplumu oluşturan bireylerin tatil için seçtikleri yerler, kaldıkları oteller, giyim ihtiyaçlarını karşıladıkları malların markaları ve benzeri farklılıklar gelir dağılımındaki eşitsizlikleri yansıtabilir. Gini katsayısının sıfıra yakın olması gelir dağılımındaki adaletsizliğin az olduğunu göstermesine rağmen

paylaşılacak gelirin yetersiz olduğu bir bölgede aynı katsayı yine düşük çıkacaktır. Bu itibarla Gini katsayısının en düşük olduğu yöre Doğu Anadolu bölgesidir. Ancak bu değerin düşüklüğü daha önce de ifade edildiği gibi bu bölgede paylaşılacak gelirin yetersiz olmasından kaynaklanmaktadır. Öte yandan başka bir eleştirel nokta da aynı nüfus diliminde bulunan bireylerin marjinalist yaklaşımla değerlendirilmeleri halinde elde ettikleri sonuncu birim gelire atfettikleri önemin birbirinden farklılık gösterebileceğidir. Ancak Lorenz eğrisi veya Gini katsayısı yöntemlerini kullanarak bu farklılığı ölçmenin olanağı bulunmamaktadır.[38]

[38] Cem Doğan, **Ekonomik ve Mali Politikaların Gelir Dağılımına Etkisi 1980-2005 Türkiye**, Ankara: Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları, 2007, s.19

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE VE GELİR DAĞILIMI

2. Türkiye ve Gelir Dağılımı

Türkiye'de gelir dağılımı oldukça kapsamlı bir konu olup derinlemesine incelenmesi gerekmektedir. Söz konusu gelir dağılımının incelenmesi için birinci bölümde anlatılan gelir dağılımı ölçüm araçlarından bazıları kullanılacaktır. Ayrıca diğer ülkeler arasında gelir dağılımı açısından Türkiye'nin konumu çeşitli sayısal veriler yardımıyla irdelenecektir.

2.1. Türkiye'de Gelir Dağılımı

Ülkemizde ilki 1963'te olmak üzere özellikle kişisel gelir dağılımındaki gelişimin gözlenmesi için çeşitli kurumlar tarafından gelir dağılımı araştırması yapılmış veya yaptırılmıştır.[39]Türkiye'de yapılan gelir dağılımı araştırmalarına bakılarak gelir dağılımı hakkında yıldan yıla yorumlamalar yapılabilir. Yine gelir dağılımı sonuçları incelenerek alınan politikaların etkileri incelenebilir.

Tablo 1'de Türkiye'de 1963-2009 yılları arasında gelir dağılımının seyri çeşitli kaynaklardan elde edilen veriler yardımıyla oluşturulmaya çalışılmıştır. Tablo 1'de yer alan bilgilere göre gelir dağılımında adaletsizliğin olup olmadığı yıllara göre karşılaştırmalı bir şekilde anlatılmaya çalışılacaktır.

[39] Yumuşak ve Bilen, s.377

Tablo 1
Türkiye'de 1963-2009 Yılları Arasında Kişisel Gelir Dağılımı

Yüzdeler / Yıllar	En Düşük %20	İkinci %20	Üçüncü %20	Dördüncü %20	En Zengin %20	Gini Katsayısı
1963(1)	4,5	8,5	11,5	18,5	57	0.55
1968(2)	3	7	10	20	60	0.56
1973(3)	3,5	8	12,5	19,5	56.5	0.51
1978(4)	2,9	7,4	13	22,1	54.7	0.51
1983(4)	2,7	7	12,6	21,9	55.8	0.52
1986(5)	3,9	8,4	12,6	19,2	55.9	0.50
1987(6)	5,2	9,6	14,1	21,2	49.9	0.43
1994(7)	4,9	8,6	12,6	19	54.9	0.49
2002(8)	5,3	9,8	14	20,8	50.1	0.44
2003(9)	6	10,3	14,5	20,9	48.3	0.42
2004(10)	6	10,7	15,2	21,9	46.2	0.40
2005(11)	6,1	11,1	15,8	22,6	44.4	0.38
2006(12)	5,1	9,9	14,8	21,9	48.4	0.43
2007(12)	5,8	10,6	15,2	21,5	46.9	0.41
2008(13)	5,8	10,4	15,2	21,9	46.7	0.405
2009(14)	5,6	10,3	15,1	21,5	47.6	0.415

Kaynak:(1)1963,Çavuşoğlu-Hamurdan,1966;(2)1968,Bulutay, Timur ve Ersel,1971;(3)1973,DPT,1976;(4)1978-1983,Celasun,1986;(5)1986,Ersel,Fişek ve Kalaycıoğlu,1986;(6)1987,DİE,1990;(7)1994,DİE,1996;(8)2002,DİE,2003;(9)2003,DİE, 2004;(10)2004,TÜİK,2005;(11)2005,TÜİK,2006;(12)2006-2007,TÜİK,2009;(13)2008, TÜİK,2010;(14)2009,TÜİK,2011

Türkiye'de ilk kapsamlı gelir dağılımı araştırması DPT bünyesinde gerçekleştirilmiştir. Söz konusu bu çalışmada 327.000 gelir vergisi mükellefinin formlarından yararlanılmıştır. İlk kapsamlı gelir dağılımı çalışması olduğundan oldukça önemlidir. Ancak bu çalışmaya yapılan eleştiriler de az değildir. En fazla eleştiri gelir vergisi kapsamının çok dar olduğu ve bunun ülkenin temsilinde hatalı olduğu yönünde olmuştur[40]

1963 gelir dağılımı araştırmasının sayısal sonuçlarına bakıldığında en fakir %20 toplam gelirin %4,5'ini, en zengin %20 ise toplam gelirin %57'sini elde etmiştir. Dolayısıyla en zengin ve en fakir arasındaki fark oldukça fazla olup en zengin kesim en fakir kesime göre 12,6 kat daha fazla gelir elde etmektedir. Kısacası 1963 yılındaki gelir dağılımının oldukça adaletsiz olduğu söylenebilir.

1968 gelir dağılımı çalışması Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından gerçekleştirilmiş olan bir ankete dayanmaktadır. Söz konusu veriler kent ve kır ayrımını dikkate almıştır.[41] Bu çalışmanın sayısal verileri incelendiğinde en fakir %20'lik kesim toplam gelirin %3'ünü, en zengin %20 ise toplam gelirin %60'ını almıştır. Birinci %20'lik dilimle beşinci %20'lik dilim arasındaki fark 20 katına kadar çıkmıştır. 1963 yılı gelir dağılımı sonuçları düşünüldüğünde 1968 gelir dağılımının oldukça bozuk olduğu görülmektedir.

Gelir dağılımı araştırmalarının üçüncüsü yine Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü'nün yaptığı Türkiye'nin yapısı ve nüfus sorunları konusunda ülke çapındaki alan araştırmasının sonuçlarına dayanarak DPT tarafından yapılan 1973 gelir dağılımı araştırmasıdır. Türkiye çapında çok aşamalı kümeli tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilen 6500 hane halkına uygulanmış ancak soru kağıtlarının kullanılabilir nitelikte olan 4658'i değerlendirilmeye alınmıştır. Anketten elde edilen gelir kavramı hane halkı yurtdışından gelen transfer gelirlerini kapsama almayan kullanılabilir gelirdir.[42] Söz konusu bu araştırmaya göre en fakir %20 gelirin %3,5'ini, en zengin %20 ise gelirin %56,5'ini almıştır. En zenginle en fakir arasındaki uçurum yaklaşık 16 kat

[40] Özmucur, s.1
[41] Özmucur, s.1
[42] Bayramiç, s.72

olmuştur. 1963 ve 1968 gelir dağılımı çalışmaları arasında gelirin adilliği bakımından iki çalışmanın arasında yer aldığı söylenebilir.

1978 ve 1983 gelir dağılımı araştırmaları Celasun tarafından yapılmıştır. Söz konusu iki gelir dağılımı karşılaştırıldığında 1978 yılından 1983 yılına en fakir %20lik dilimin toplam gelirden aldığı pay %2,9'dan %2,7'ye düşmüş olup en zengin %20'lik dilimin aldığı pay %54,7'den %55,8'e çıkmıştır. 1983 gelir dağılımının 1978 yılı gelir dağılımına göre daha adaletsiz olduğu ifade edilebilir.

Türkiye'de hane halkları arasında gelirin nasıl dağıldığına ilişkin bir diğer çalışma TÜSİAD tarafından 1986 yılında hazırlanmıştır. Bu çalışmada Türkiye'de sosyoekonomik önceliklerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle bir gelir dağılımı araştırması olmayıp Türkiye'de hane halklarının sosyoekonomik açıdan nasıl bir durumda olduğunu belirten bir araştırmadır.[43]

Öte yandan 1973 gelir dağılımı araştırmasının yöntemiyle 1986 araştırmasının yöntemi arasında farklılıklar bulunur. 1986 araştırması hane harcamaları arasındaki eşitsizliği ölçerken 1973 araştırması hane gelirleri arasındaki eşitsizliği incelemiştir. Hane gelirleri harcamaların yanında tasarrufları da içermektedir. Gelir arttıkça tasarruf artışı hızlanır. Burada gelirin artmasıyla tasarrufu artan grup yüksek gelirlilerdir. Bu nedenle gelirin haneler arası dağılımının harcamalar dağılımından daha eşitsiz olması beklenir.[44]

1987 çalışması ülkenin bütününü kapsayan ilk çalışmadır. Yerleşim alanları beş bölgeye, kentsel tabakalar ise üç tabakaya ayrılmıştır. Gelir tanımı kullanılabilir gelir (maaş-ücret, faiz, kira, kar ve transferler) ve ayni geliri kapsamaktadır.[45]Söz konusu bu çalışmaya göre en fakir %20 gelirin %5,2'sini, en zengin %20 ise gelirin %49,9'unu almıştır. Bu zamana kadar yapılan çalışmalar içerisinde ilk kez en zengin kesimin payı %50'nin altına düşmüştür. Ayrıca en düşük geliri elde edenler açısından diğer çalışmalar düşünüldüğünde ilk kez %5'in üzerine çıktığı görülmüştür. En zenginle en fakir arasındaki uçurum yaklaşık 9,6 kat olmuştur. Dolayısıyla 1987 yılı gelir dağılımı

[43] Bayramiç, s.73
[44] Sönmez, s.90
[45] Özmucur, s.4

çalışması gelir dağılımının adaleti açısından en iyi sonuçları veren araştırma olduğu söylenilebilir.

DİE, 1994 yılında gelir dağılımı üzerine bir çalışma daha yapmıştır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre en düşük %20'lik grup toplam gelirin%4,9'unu, en zengin %20 ise gelirin %54,92unu aldığı tespit edilmiştir. 1987 yılındaki sonuçlara göre düzelen gelir dağılımı 1994 yılında bozulmuştur.

DİE'nin 1987 ve 1994 yılında uyguladığı hane halkı tüketim ve gelir dağılımı anketleri birçok amaç ve araştırmaya hizmet etmiştir. Tüketici fiyat indekslerinin belirlenmesi, gelir dağılımı adaletsizliğinin ölçülmesi, uzun dönemli ekonomik planların yapılmasına yardımcı olacak verilerin düzenlenmesi gibi amaçlara hizmet eden bu anket çalışmaları gerek Türkiye genelini kapsaması, gerekse yöntemlerinin benzer olması nedeniyle Türkiye'de gelir adaletsizliğini ve zaman içindeki seyrini görmek amacıyla karşılaştırılabilir niteliktedir.[46]

2002 ve 2003 yıllarında DİE gelir dağılımı üzerindeki araştırmalarını sürdürmüştür. 2002 yılından 2003 yılına en düşük gelire sahip grup gelirini %5,3'ten %6'ya yükseltmiş olup en yüksek gelir grubu ise söz konusu yıllar açısından gelirlerini %50,1'den %48,3'e azalttığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla gelir dağılımının 2003 yılı açısından daha adil olduğu söylenilebilir.

DİE adı 2004 yılında değişikliğe uğrayıp TÜİK olmuştur. 2004 yılından itibaren TÜİK gelir dağılımı araştırmalarına devam etmiştir. Söz konusu araştırmaya göre en düşük gelirli %20'lik grup gelirin %6'sını, en yüksek gelirli grup ise gelirin %46,2'sini aldığı tespit edilmiştir. 2004 yılı araştırmasının ardından 2005 yılı sonuçlarına göre birinci ve beşinci %20'lik grup gelirden sırasıyla %6,2 ve %44,4 olarak paylarını almışlardır.

TÜİK'in 16 Aralık 2009 tarihinde yayınladığı "Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırma Sonuçları" ise son yıllarda durumun yeniden kötüye gittiğini ortaya

[46] Bayramiç, s.73

koymaktadır. Buna göre 2006 yılından sırasıyla en düşük ve en yüksek gelirin aldığı pay %5,1 ve %48,4 iken 2007 yılında %5,8 ve %46,9 olarak hesaplanmıştır.[47]

TÜİK tarafından gelir dağılımı üzerinde yapılan araştırmalardan biri de 29 Temmuz 2010 tarihinde yayınlanan "2008 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması"dır.[48] 2008 sonuçlarına göre en düşük gelir %5,8 en yüksek gelir %46,7 olarak toplam gelirden paylarını almıştır.

Gelir dağılımıyla ilgili yapılan en son araştırma 28 Şubat 2011 tarihinde "2009 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması" adlı bültenle duyurulmuştur.[49] Sırasıyla en düşük ve en yüksek gelirin almış olduğu paylar %5,6 ve %47,6 olarak hesaplanmıştır. Bir önceki yılla kıyas edildiğinde gelir dağılımında bozulmanın olduğunu en yüksek gelirlilerin daha fazla pay, en düşük gelirlilerin ise daha az pay aldıkları görülmektedir. Söz konusu gelir dağılımındaki bozulma Gini katsayısı yardımıyla da görülmektedir. 2008 yılında 0.405 olan Gini katsayısı 2009 yılında 0.415 olarak ölçülmüştür. Söz konusu 2008 yılından 2009 yılına Gini katsayısındaki 0.01lik artış gelir dağılımındaki adaletsizliğin arttığını göstermektedir.

Sonuç olarak Türkiye'de yapılan tüm gelir dağılımı araştırmaları düşünüldüğünde gelir dağılımının yıllar itibariyle oldukça düzensiz olduğu tespit edilmiştir. Özellikle alınan politikaların ve ekonomik krizlerin etkilerinin görüldüğü yıllarda gelir dağılımındaki bozulmalar oldukça yükselmiştir.

2.2.Türkiye'de Gini Katsayısının Yıllara Göre Seyri

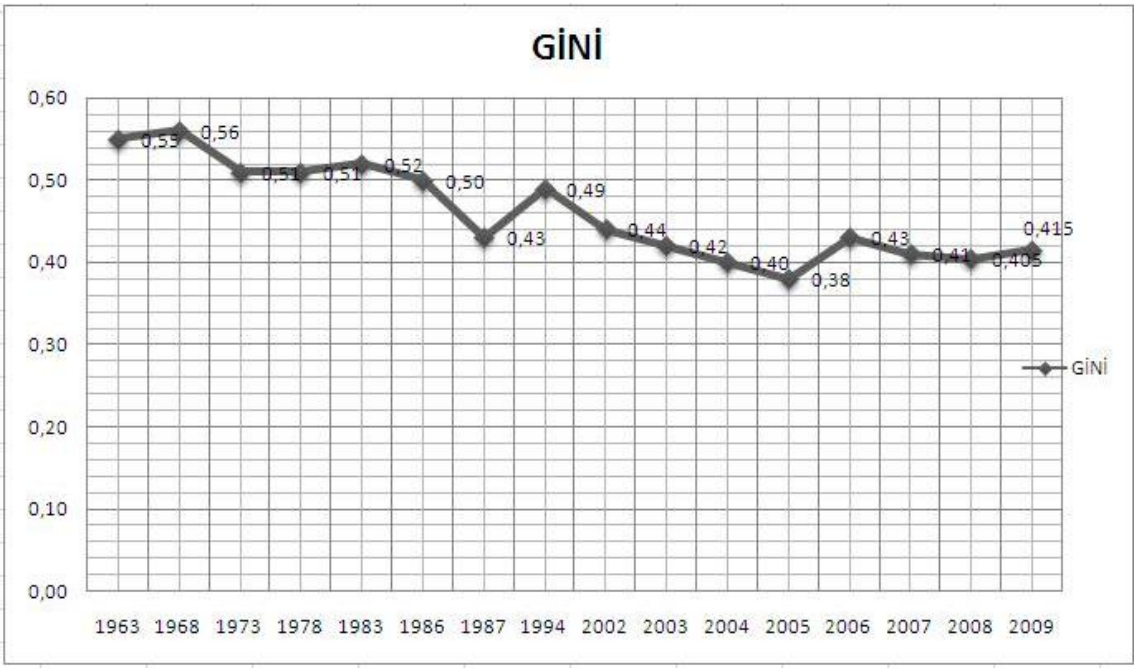
Şekil 3'ten de anlaşılacağı üzere yıllara göre Gini katsayısı oldukça değişim göstermiştir. Ayrıca kriz yıllarında Gini katsayısının yükseldiği görülmüştür. Ülkemizde 1963-1986 yılları arasında Gini katsayısı 0,50-0,60 arasında değişirken 1987-2008 yılları arasında 0,40-0,50 seviyesinde değişim göstermiştir. Yine Gini katsayısının uzun

[47] Kamu-Sen, s.32

[48] TÜİK, "2008 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması", http://www.tuik.gov.tr/ZipGetir.do?id=8448&class=onceki , (03 Kasım 2010)

[49] TÜİK, "2009 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması", http://www.tuik.gov.tr/ZipGetir.do?id=8448&class=onceki, (10 Nisan 2011)

vadeli eğilimi azalma yönündedir. Dolayısıyla gelir dağılımındaki adaletin yıllar geçtikçe sağlandığı anlaşılmaktadır.

Şekil 3: 1963-2009 Yılları Arasında Türkiye'de Gini Katsayısının Durumu

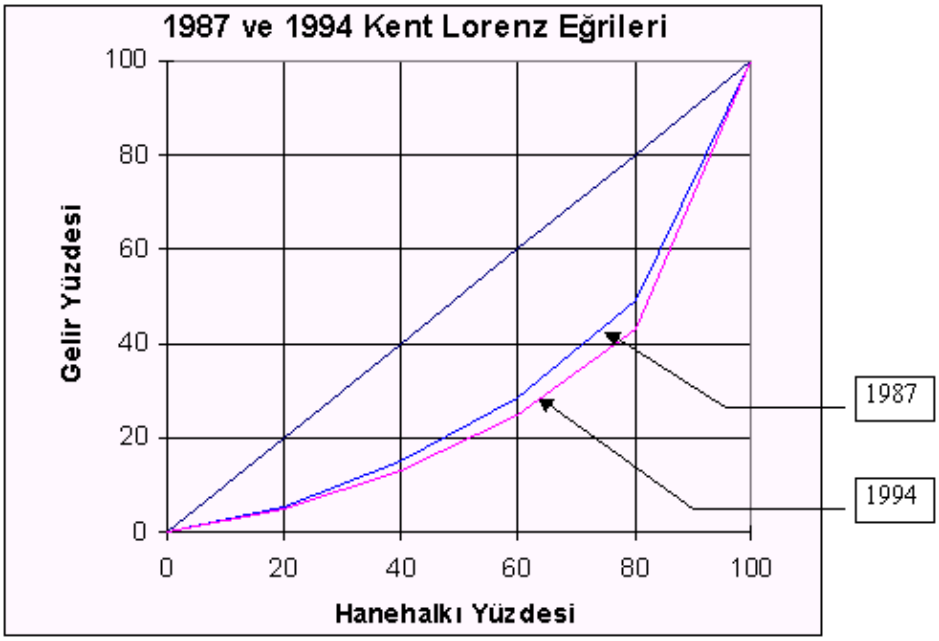
Kaynak: Tablo 1'de yer alan Gini katsayısı verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Öte yandan 1994-2004 yılları arasında gelir dağılımında bir iyileşme yaşadığını söylemek mümkündür. Bunun başlıca nedeni, 1994 yılından sonra ülkemizde 1994, 1998, 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizlerdir. Ekonomik krizlerden en olumsuz etkilenen kesim dar ve sabit gelirliler olsa da krizdeki kayıplar dikkate alındığında yüksek gelirli grupların düşük gelirli gruplara oranla daha büyük miktarda maddi kayıpları olup bu da gelir dağılımında bir iyileşme olduğu görünümü vermektedir. Bunun yanında bu süreçte yürürlüğe giren İşsizlik Sigortası Kanunu'nun da kriz dönemlerinde ücretli çalışanları kısmen koruduğunu söylemek mümkündür.Ancak uygulanan neoliberal politikalar ve sosyal devlet uygulamalarının rafa kaldırılması sonucunda gelir dağılımında yeniden bozulmalar yaşanmıştır.[50]

[50]Kamu-Sen, s.33

2.3. Çeşitli Yıllar Açısından Lorenz Eğrilerinin Karşılaştırılması

Lorenz eğrisi kapsamlı bir şekilde birinci bölümde açıklanmıştı. Ancak bu bölümde Türkiye açısından Lorenz eğrisi yıllara göre inceleneceğinden söz konusu eğrinin bir kez daha açıklanmasından fayda vardır. Lorenz eğrisi gelir eşitsizliğini gösteren bir eğridir. Toplam olarak beş parçaya ayrılan nüfusun toplam gelirden ne kadar pay aldığını göstermektedir. Lorenz eğrisindeki kaymalar mutlak eşitlik hattı temel alınarak yorumlanabilir. Mutlak eşitlik hattı gelirin ülke içerisinde eşit olarak dağıldığını gösteren bir doğrudur. Söz konusu Lorenz eğrisi mutlak eşitlik hattından ne kadar uzaklaşırsa o kadar gelir dağılımı bozulacaktır. Bir ülkeden gelir dağılımında adaletin olması için mutlak eşitlik doğrusuyla Lorenz eğrisi arasındaki mesafenin fazla olmaması gerekmektedir. Bu açıklamalara göre Türkiye'de 1987-1994, 2002-2003, 2004-2005 ve 2007-2008 Lorenz eğrilerinin karşılaştırılması yapılacaktır.

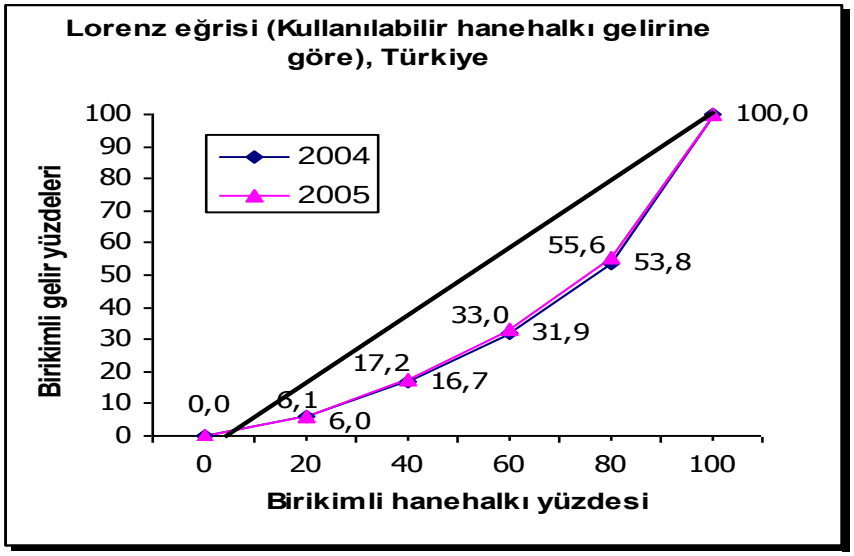
Şekil 4: 1987-1994 Yılları Arasında Türkiye'de Lorenz Eğrisi

Kaynak: Erkan Işığıçok, "Türkiye'de Gelir Dağılımı ve 1987-1994 Gelir Dağılımı Araştırmalarının Karşılaştırmalı Analizi", **idari.cu.edu.tr/igunes/makale/gelir.doc**, (24 Ekim 2010)

Şekil 4'te 1987-1994 Lorenz eğrileri görülmektedir. 1987 yılı Lorenz eğrisi, 1994 yılı Lorenz eğrisine göre mutlak eşitlik hattına daha yakındır. Dolayısıyla gelir dağılımının bozuk olduğu yıl 1994 yılı olup 1987 yılında nispeten gelir dağılımında adalet olduğu söylenebilir.

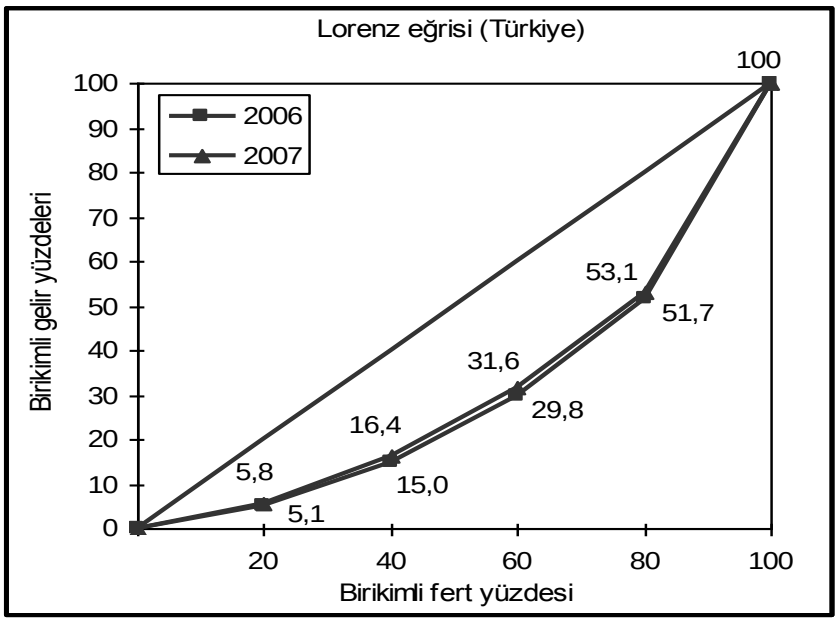
Şekil 5'te yer alan 2004 ve 2005 yıllarına ait Lorenz eğrilerine bakıldığında aralarında pek bir fark olmadığı sonucuna ulaşılabilir. Yine de 2005 yılındaki Lorenz eğrisi mutlak eşitlik hattına daha yakın olduğundan dolayı gelir dağılımının 2004 yılına göre daha adil olduğu savunulabilir.

2006 ve 2007 yılları açısından Lorenz eğrilerinde 2007 yılındaki Lorenz eğrisi 2006 Lorenz eğrisine göre daha içte yer aldığından söz konusu 2007 yılında gelirin 2006 yılına göre daha adil dağıldığı anlaşılmaktadır.

Şekil 5: 2004-2005 Yıllarında Türkiye'de Lorenz Eğrisi

Kaynak: TÜİK, 2005 Gelir Dağılımı Sonuçları, Haber Bülteni, 2006

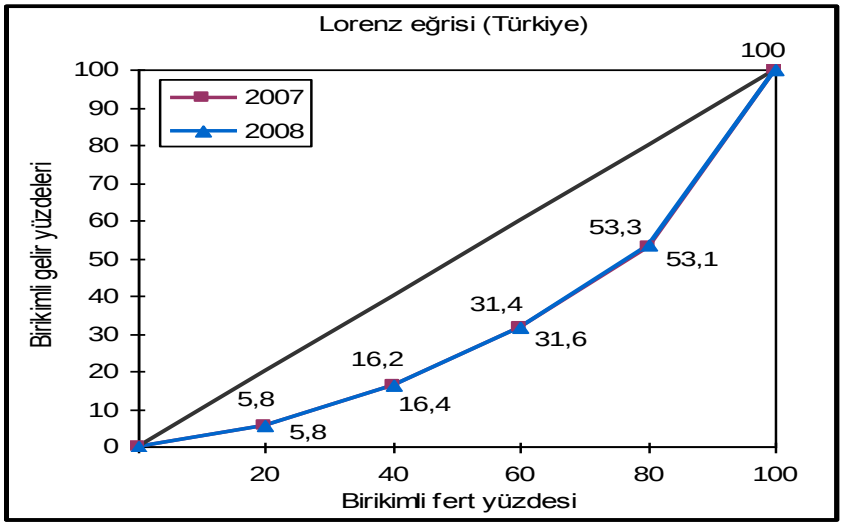

Şekil 6: 2006-2007 Yıllarında Türkiye'de Lorenz Eğrisi

Kaynak: TÜİK, 2006-2007 Gelir Dağılımı ve Yaşam Koşulları Araştırması, Haber Bülteni, 2009

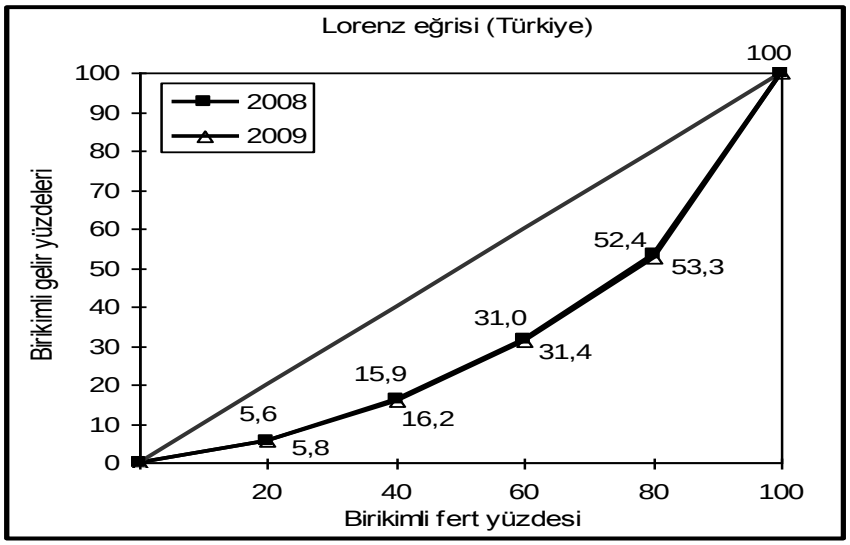
Şekil 7 ve şekil 8'de yer alan eğrilere bakıldığında neredeyse 2007 yılından 2009 yılı da dahil olmak üzere Lorenz eğrilerinde bir değişiklik olmamıştır.2007-2009 yılları arasında Lorenz eğrileri çakışık bir seyir izlemektedir. Bu yıllar arasındaki gelir dağılımı farklılıkları Lorenz eğrisiyle değil de Gini katsayısıyla anlaşılabilir. Söz konusu bu yıllar arasında gelir dağılımında çok az değişme olduğundan doğrudan Lorenz eğrisi yardımıyla gelir dağılımındaki farklılıklar anlaşılamamaktadır.

Şekil 3'te yıllara göre Gini katsayısının seyri incelendiğinde 2007-2009 yılları arasında Gini endeksinin yatay bir seyir izlediği görülmektedir. Dolayısıyla bu yatay seyir nedeniyle şekil 7'de yer alan Lorenz eğrilerinde 2007-2009 yılları arasında önemli bir farklılık bulunmamaktadır.

Şekil 7: 2007-2008 Yılları Arasında Türkiye'de Lorenz Eğrisi

Kaynak: TÜİK, 2008 Gelir Dağılımı ve Yaşam Koşulları Araştırması Haber Bülteni, 2010

Şekil 8: 2008-2009 Yılları Arasında Türkiye'de Lorenz Eğrisi

Kaynak: TÜİK, 2009 Gelir Dağılımı ve Yaşam Koşulları Araştırması Haber Bülteni, 2011

2.4. Türkiye'de Kent ve Kır Ayrımında Gelir Dağılımı

Türkiye'de gelir dağılımıyla ilgili yapılan araştırmaları kent ve kır ayrımı açısından da incelemek gerekir. Bu ayrımın yapılmasıyla yıllara göre gelir dağılımının adaleti açısından önemli sonuçlara ulaşılabilir.

Çeşitli yıllara göre hesaplanan kent ve kır gelir dağılımı sonuçları aşağıda yer alan tablo 2'de gösterilmiştir. Tablo 2'ye göre kent ile kır arasında 1994 yılı dışında pek bir fark olmadığı rahatlıkla görülebilir. 1994 yılı gelir dağılımı sonuçlarına göre kent ve kırda Gini katsayıları sırasıyla 0,49 ve 0,41 olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla 1994'ten günümüze kadar yapılan gelir dağılımı çalışmaları düşünüldüğünde kentle kır arasındaki uçurumun en fazla olduğu yıl 1994 yılıdır. Bu yıldan sonraki yıllarda kentle kır arasındaki farkın gittikçe azaldığı gözlemlenmiştir.

Tablo 2
1994-2009 Yılları Arası Kent-Kır Ayrımına Göre Gelir Dağılımı

Yıllar	Bölümler	En Düşük %20	İkinci %20	Üçüncü %20	Dördüncü %20	Beşinci %20	Gini
1994(a)	Kent	4,8	8,2	11,9	17,9	52,2	0,49
1994(a)	Kır	5,6	10,1	14,8	21,8	47,7	0,41
2002(b)	Kent	5,5	9,7	13,9	20,5	50,4	0,44
2002(b)	Kır	5,2	10,3	14,7	21,7	48	0,42
2003(c)	Kent	6,1	10,3	14,5	20,8	48,3	0,42
2003(c)	Kır	6,4	11	15	21,2	46,3	0,39
2004(d)	Kent	6,4	10,8	15,2	21,4	46,1	0,39
2004(d)	Kır	6,3	11,2	15,8	22,7	43,9	0,37
2005(e)	Kent	6,4	11,5	16	22,6	43,5	0,37
2005(e)	Kır	6,1	11,3	15,9	22,6	44,2	0,38
2006(f)	Kent	5,5	10,3	15	21,8	47,5	0,42
2006(f)	Kır	5,6	10,2	15,3	22,6	46,3	0,41
2007(f)	Kent	6,2	11	15,3	21,2	46,2	0,39
2007(f)	Kır	6,4	11,1	16	22,3	44,2	0,38
2008(g)	Kent	6,1	10,7	15,3	21,9	46	0,4
2008(g)	Kır	6,5	10,8	15,6	22,5	44,5	0,38
2009(h)	Kent	6	10,7	15	21,1	47,3	0,405
2009(h)	Kır	6,1	10,9	15,9	23,1	44	0,38

Kaynak:(a)1994,DİE,1996;(b)2002,DİE,2003;(c)2003,DİE,2004;(d)2004,TÜİK,2005;(e)2005,TÜİK,2006;(f)2006-2007,TÜİK,2009;(g)2008,TÜİK,2010;(h)2009,TÜİK,2011

Tablo 2'de yer alan kent ve kır kesimine ait Gini katsayısı verilerinden yararlanılarak aşağıda yer alan şekil 9'deki çizgi grafiği oluşturulmuştur. Gelir dağılımı açısından kent ve kır bölgesindeki farklılıklar eğriler yardımıyla daha bariz bir şekilde görülmektedir. 1994 yılı kent ve kır açısından gelir dağılımında en çok farkın olduğu yıldır. Diğer yıllar değerlendirildiğinde kent ve kır arasında pek bir fark kalmadığı ve başa baş bir seyir dikkati çekmektedir. 2007 yılından itibaren kent ve kır arasındaki farkın giderek arttığı gözlenmektedir. 2007, 2008 ve 2009 yıllarında kır kesiminde gelir dağılımında bir değişme olmamıştır. Ancak söz konusu yıllarda kent kesiminde gelir dağılımı artma eğilimine girmiştir.

Şekil 9: 1994-2009 Yılları Arasında Gelir Dağılımında Kent-Kır Ayrımının Seyri

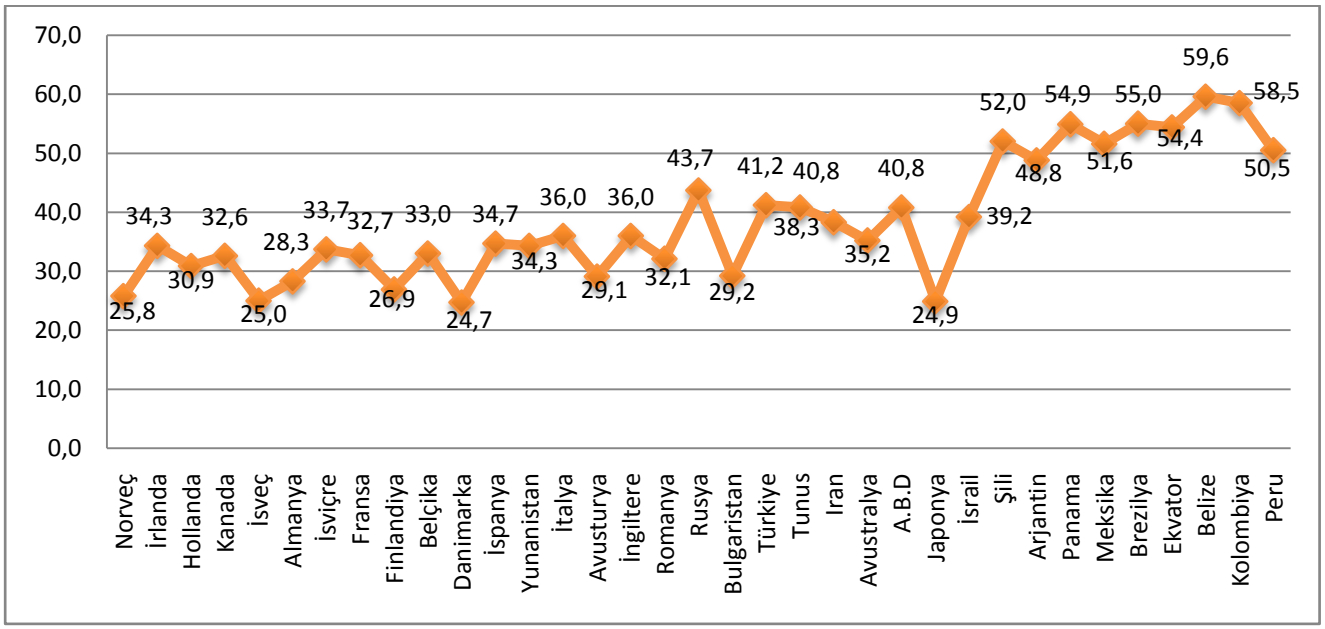
Kaynak: Tablo 2'de yer alan bilgilerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

2.5.Gelir Dağılımında Türkiye'nin Dünyadaki Konumu

Türkiye'de gelir dağılımı durumunun yıldan yıla incelenmesinin yanında söz konusu dünyadaki diğer ülkeler açısından ülkemizin konumuna bakılması

gerekmektedir. Bu sayede ülkemizin gelir dağılımındaki durumu çeşitli ülkeler açısından karşılaştırılarak küresel düzeyde yorumlamalar yapılabilir.

2000-2010 yılları arasında dünyadaki ülkeler açısından Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Endeksi(2010) verileri kullanılarak şekil 10'da yer alan çizgi grafiği oluşturulmuştur. Şeklin oluşturulmasındaki amaç ülkemizin Avrupa ülkeleriyle Latin Amerika ülkeleri arasındaki konumunun belirlenmesidir. Şeklin baş kısmında Avrupa ülkeleri sıralanmıştır. Lüksemburg'un söz konusu raporda Gini katsayısı hesaplanmadığından şekle dahil edilmemiştir. Grafikte yer alan Avrupa ülkelerinde Gini katsayısı 0,20 ile 0,40 arasında değişmektedir. Avrupa ülkelerinin birbirine yakın Gini katsayısına sahip oldukları sonucuna ulaşılabilir. Söz konusu yıllar arasında Avrupa ülkeleri açısından değerlendirme yapıldığında gelirin en adil dağıldığı ülke 0,247 Gini katsayısıyla Danimarka olduğu söylenebilir.

Şekil 10: 2000-2010 Yılları Arasında Dünyada Gelir Dağılımı

Kaynak: Birleşmiş Milletler İnsani Gelişim Raporu 2010'da yer alan bilgilerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Öte yandan şeklin sonuna doğru gelir dağılımı açısından kıyaslama yapmak amacıyla Güney Amerika ülkeleri sıralandırılmıştır. Bu ülkelerde gelir oldukça adaletsiz dağılmıştır. Arjantin hariç şeklin sonunda yer alan tüm Güney Amerika ülkeleri 0,50 ve 0,60 aralığındaki Gini katsayısı bandında yer almıştır. Güney Amerika ülkelerinden biri olan Belize 0,596 Gini katsayısıyla gelirin en adaletsiz olarak dağıldığı ülkelerden biri olmuştur.

Avrupa birliği eşiğinde olan Türkiye gelir dağılımı açısından diğer ülkelerle kıyaslandığında Avrupa ülkeleri ile Güney Amerika ülkeleri arasında seyrettiği gözlenmektedir. Avrupa'daki başlıca ülkeler açısından 2000-2010 yılları arasında Gini katsayısı 0,40'ı geçmemiştir. Ancak ülkemizin söz konusu yıllardaki Gini katsayısı 0,412'dir. A.B.D ve Rusya ülkeleri Türkiye'ye yakın bir Gini katsayı elde ettikleri de gözden kaçmamaktadır.

Dünyadaki ülkeler açısından gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin durumunu inceledikten sonra söz konusu dünya ülkelerindeki gelir dağılımının uzun dönem eğilimine bakmakta fayda vardır. Dünya ülkeleri açısından alınan politikaların sonuçları bu sayede rahatlıkla gözlemlenebilir. Columbia Üniversitesi'nden Xavier Sala-i Martin'den aktarıldığına göre 1970-2000 yılları arasında 138 ülkeyi kapsayan araştırmanın sonuçları şu şekilde özetlenebilir;[51]

- 1970'li yıllarda dünya gelir dağılımında eşitsizlik pek az oynamıştır. Oynama gelir eşitsizliğinin artması yönündedir.
- 1980'li ve 1990'lı yıllarda dünyada gelir dağılımındaki eşitsizlik önemli ölçüde azalmaya başlarken yoksulluk oranı da düşmektedir.
- Dünyada gelir dağılımındaki temel değişken ülkeler arasındaki gelir farklılıklarının azalmasıdır. Buna karşılık ülke içi gelir dağılımları bozulmaktadır.
- Ulaşılan sonucu etkileyen en önemli gelişme Çin Halk Cumhuriyeti'nde (ve daha az ölçüde Hindistan'da) kişi başına gelirin hızla yükselmesidir.

[51] Sadık Karluk ve Diğerleri, **Türkiye Ekonomisi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:2167,2010, s.64

- Afrika'da hem gelir dağılımı kötüleşmekte hem de yoksulluk artmaktadır.

Şekil 10'da dünyada yer alan bazı ülkeler açısından Türkiye'nin gelir dağılımındaki yeri belirlenmeye çalışılmıştır. Ancak gelir dağılımının dünya açısından uç örneklerini gözler önüne sermek gerekir. Dünya Bankası'nın yapmış olduğu Dünya Kalkınma Göstergeleri'ne göre;[52]

- Danimarka 0,247 olan Gini katsayısı ile gelirin en adil dağıtıldığı ülkedir. Japonya 0,249'la Danimarka'yı izlemektedir.
- Gelir dağılımı en bozuk ülke 0,707'ye yükselen Gini katsayısıyla Namibya'dır.
- Türkiye, dünyanın en büyük ekonomilerinin üyesi olduğu OECD içerisinde Meksika ve ABD'den sonra gelir dağılımı en bozuk üçüncü ülkedir.
- Meksika 0,546 olan Gini katsayısı ile dünyada gelir dağılımı en bozuk 16. ülkedir.
- Meksika'da en yoksul %10'luk kesim gelirden %1 pay alırken, en zengin %10'un payı %43,1'e çıkmaktadır. %10'luk dilimler itibariyle iki kesim arası fark yaklaşık 43 kattır.

Türkiye'de olduğu gibi gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımının gelişmiş ülkelere oranla daha adaletsiz dağılmasının en önemli nedeni tarım kesiminin ekonomideki ağırlığını koruması ve dolayısıyla nüfusun büyük bir bölümünün tarım sektöründe çalışmasıdır. Gelişmiş ülkelerde gelir dağılımının daha adil bir şekilde dağılmasında uygulanan sosyal politikalar yanında ücretliler kesiminin payının yükselmiş olması ve firmaların halka açılmasıyla servetin alt ve orta gelir gruplarına yayılmasının önemli rolü olmuştur.[53]

[52] Karluk ve Diğerleri, s.64
[53] Kamu-Sen, s.34

2.6.Türkiye'de Kullanılabilir Gelirin Türlerine Göre Dağılımı

Ülkemizde yaratılan gelirin kompozisyonu gelir dağılımı hakkında çeşitli bilgiler içerdiğinden oldukça önem taşımaktadır. Bu nedenle kullanılabilir gelirin türlerine göre dağılımı incelenmesi gereken bir konudur.

Öte yandan kullanılabilir gelirin türlerine göre dağılımında kent ve kır ayrımı açısından bilgi verilmesi planlanmıştır. Ancak söz konusu kent ve kır verilerinin 2006 yılına kadar olması ve TÜİK dışında başka bir kurumun bu yönde bir analiz yapmaması nedeniyle genel olarak gelir kompozisyonunun yıllara göre dağılımı açısından bir çalışma yapılacaktır.

Tablo 3
1987-2009 Yılları Arası Kullanılabilir Gelirin Türlerine Göre Dağılımı

Yıllar	Maaş-Ücret	Yevmiye	Müteşebbis	Gayrimenkul	Menkul Kıymet	Transfer	Diğer
1987(a)	24,07	*	51,45	11,84	1,82	10,82	
1994(a)	28,32	*	42,37	11,59	7,68	10,04	
2002(b)	35,8	2,9	34,5	4,4	4,9	17,5	
2003(c)	38,7	3,1	32	3,6	2,6	20	
2004(c)	38,7	3,5	31,8	2,7	2,2	21,2	
2005(c)	39,2	3,3	28,8	2,9	2,7	23	
2006(d)	40,8	3,7	24,2	3,1	6,1	20,7	1,5
2007(d)	39,7	4	23,2	4,1	7	20,8	1,1
2008(e)	41,9	4,1	22,4	4,4	4,2	22,2	0,9
2009(e)	42,9	3,5	20,4	5	5,3	22,7	0,2

(*)1987-1994 yılındaki yevmiye geliri, maaş ve ücret geliriyle birlikte hesaplanmıştır.

Kaynak: (a)1987-1994,DİE Aktaran DPT,2001, s.14;(b)2002,DİE,2003;(c)2005,TÜİK,2006;(d)2006-2007,TÜİK,2009;(e)2009,TÜİK,2011

Yıllar açısından oluşturulan tabloya göre maaş ve ücretlilerin payı genel olarak artma eğilimindedir. Maaş ve ücret gelirleri son üç yıl açısından artan bir ivme yakalamıştır. Müteşebbis gelirleri ise 1987 yılından başlayarak düzenli bir şekilde azalma trendi göstermiştir. Ayrıca 1987 ile 2009 yılları arasındaki müteşebbis geliri yarıdan daha fazla azalmıştır. Gayrimenkul geliri açısından söz konusu yıllarda önce azalan ve sonra artan bir devir izlediği görülebilir. Gayrimenkul gelirlerinin 2004 yılındaki payı minimum olmuştur. 2004 yılından sonra bu gelirdeki düzenli bir artış dikkati çekmektedir. Menkul kıymet gelirlerinde düzensiz dalgalanmalar söz konusudur. Karşılıksız gelir de denilen transfer gelirleri ise genel olarak artış eğilimindedir. Bu gelirde 2006 yılındaki azalış dışında sürekli bir artış dikkatlerden kaçmamaktadır.

1987 ve 1994 yıllarında gelirin türlerine göre dağılımı açısından müteşebbis gelirleri liderliğini korumuştur. 2002 yılı da dahil olmak üzere gelir türleri açısından birinciliği maaş ve ücret geliri kapmıştır. Yıllar geçtikçe maaş ve ücret geliriyle müteşebbis geliri arasındaki fark giderek artmaktadır.

2.7.Türkiye'de Gelir Dağılımı Sorununun Genel Olarak Değerlendirilmesi ve Gelir Dağılımını İyileştirme Yolları

Yapılan araştırmalar Türkiye'de gelir dağılımının oldukça adaletsiz olduğunu gözler önüne sermektedir. Gini katsayısındaki yıldan yıla olan düzensizlikler ve en zenginle en fakir arasındaki gelir farkının fazla olması gelir dağılımındaki adaletsizliği kanıtlamaktadır. Türkiye'nin gelir dağılımı açısından son verileri incelendiğinde gelir dağılımındaki bozulmanın az da olsa arttığı sonucuna ulaşılabilir.

Öte yandan ülkemizin gelir dağılımı dış ülkelerle karşılaştırıldığından Avrupa ülkelerine kıyasla durumun kötü olduğu söylenilebilir. Son araştırmalara göre Avrupa ülkeleri arasında gelir dağılımı en adaletli olan ülke 0,247 Gini katsayısıyla Danimarka ülkesidir. Ülkemizdeki Gini katsayısı ise 0,41'ler civarındadır. Kaldı ki 2005 yılı dışında Gini katsayısı 0,40 seviyesinin altına düşmemiştir. 0,50 Gini seviyelerinde bulunan Latin Amerika ülkelerine nazaran ülkemizin durumunun iyi olduğu

söylenebilir. Ülkemiz 0,50 Gini seviyesini 1987 yılında kırmıştır. Bu yıldan sonra 1994 yılında 0,50'ye yaklaşmasının dışında Gini katsayısı açısından dikkati çekecek kadar büyük bir artış söz konusu olmamıştır.

Ülkemizde gelir dağılımı sorunu sunulan istatistiki verilerle ve yapılan karşılaştırmalarla anlatılmaya çalışılmıştır. Diğer bir konu ise gelir dağılımı sorununun nasıl çözüleceği ile ilgilidir. Peki Türkiye'de gelir dağılımı nasıl iyi hale getirilebilir? Bu sorunun cevabı birçok faktör ve açıklamayla verilebilir. Gerçekten de gelir dağılımını düzeltmenin yolları oldukça fazladır. Ancak burada ülkemiz açısından yapılması gereken en bariz uygulamalar anlatılmaya çalışılacaktır.

Türkiye'de gelir dağılımı sorunu aşağıda yer alan yollarla azaltılabilir. Bunlar;[54]

1. Siyasal İktidarın Kararlılığı

Türkiye'de gelir dağılımında ortaya çıkan olumsuz tablonun iyileştirilebilmesinde en önemli gereklilik siyasal iktidarın kararlılığı olmaktadır. Ancak çok partili yaşama geçilmesinden sonra temel olan konularla ilgili bir düzenleme yapılmamıştır.

Siyasi partiler genellikle tam istihdam, büyüme ve fiyat istikrarı gibi konulara yoğunlaşırken makro ekonominin diğer amaçlarından biri olan gelir dağılımı konusuna daha az önem vermektedirler siyasi partilerin gruplanışı bakımından hangi konulara önem verdikleri aşağıda yer alan tablodan da görülebilir. Bu nedenle ülkemizdeki siyasi partilerin eğilimleri ne olursa olsun gelir dağılımı konusunda hassas davranmaları ve önem göstermeleri gerekmektedir.

Tablo 4'te yer alan bilgilere göre en öncelikli olarak sosyal demokratlar tam istihdamın yanında gelir dağılımına önem verirken merkezciler açısından gelir dağılımı

[54] TÜGİAD, Gelir Dağılımı Araştırma Raporu, http://www.elegans.com.tr/arsiv/42/html/gelir.html, (11 Mart 2011)

konusunun önemi üçüncü dereceye düşmüştür. Gelir dağılımı sorununa hiç önem göstermeyenler ise muhafazakarlardır. Muhafazakarlar açısından birincil öncelikli olarak para istikrarı gelmekte olup en düşük önemde gelir dağılımı sorunu yer almaktadır.

Tablo 4
Siyasi Partilerin Politika Öncelikleri

Amacın Önemlilik Derecesi	**Sosyal demokratlar**	**Merkezciler**	**Muhafazakarlar**
Çok Önemli	Tam İstihdam Gelir Dağılımı	- -	Para İstikrarı
Çok Önemli ya da Önemli	Büyüme	Büyüme Para İstikrarı	- Ödemeler Dengesi
Önemli	-	Tam İstihdam Gelir Dağılımı	Büyüme Tam İstihdam
Önemli ya da Az Önemli	Para İstikrarı	Ödemeler Dengesi	-
Az Önemsiz	Ödemeler Dengesi	-	-
Önemsiz	-	-	Gelir Dağılımı

Kaynak: Erkan, H. 1990, s.161 Aktaran: DPT, s.72

2. Nüfus Artış Hızının Azaltılması Gerekliliği

Hızlı nüfus artışı mevcut kaynakların daha çok insana paylaştırılmasına ve insanların yaşam standartlarını ve niteliklerini yükseltecek alanlara yatırım yapılmasına engel olur. Toplumda yaşayan bireylere daha fazla kaynak ve gelir aktarabilmek için nüfus artışının ayarlanması gerekir. Ülkemiz açısından düşünüldüğünde özellikle kırsal alanda aile planlaması olgusunun yerleştirilmesi lazımdır. Gerekli eğitim ve sonuç olarak bireylerin bilinçlendirilmesi çalışmaları uzun vadede nüfus artışını kontrol altına alacaktır.

3. Tarım Nüfusunun Verim ve Gelirin Arttırılması

Ülkemizde üç sektör uyumuna bağlı olarak GSMH içinde tarımın payı yıldan yıla azalmaktadır. Ancak buradaki asıl tehlike toplam istihdam içinde tarım sektörünün payının azalmamasıdır. Tarım sektörü açısından yapılacak esas düzenlemeler olarak tarım arazilerinin bölünmesinin önlenmesi, yılın her ayında üretimin yapılarak mevsimlik işsizlik olgusunun önlenmesi, tüm çalışanların sosyal güvenlik kapsamına alınması ve söz konusu alanda nitelikli eleman yetiştirilmesi sayılabilir.

4. Uygulanan Ekonomik Politikaların Etkisi

Gelir dağılımının iyileştirilmesi için yapılacak ekonomik politikalar oldukça fazladır. Belli başlı politikaları değerlendirmek yerinde olacaktır. Bu politikalardan ilki gelir dağılımı bozukluklarının artmasına neden olan enflasyondur. Enflasyonla mücadelede daha aktif bir tavır alınması sağlanarak enflasyonun düşürülmesi gerekmektedir. Kamu harcamaları disiplin altına alınarak kamu gelirleri arttırılmalıdır. Borçlanma yerine vergilerle finansman yapılması gerekir. Yine vergi politikaları açısından düşünüldüğünde hükümetler tam eşitlikten yanaysalar hükümetler ortalama

gelir üzerindeki tüm fazlalıkları vergilendirir. Ardından da bu vergileri ortalamanın altında geliri olanlara transfer edebilirler[55]

Faiz politikası açısından bakıldığında geliri düşük olanları tasarruf etme şanslarının düşük olması ve borç verenlerin yüksek gelir sahibi olanlar veya ticari kuruluşlar olduğu dikkate alındığından faiz ödemelerinin yoksuldan zengine bir kaynak aktarımı olarak görülebilmektedir.[56] Bu nedenle faiz oranlarının ülke içerisinde düşürülmesi gerekmektedir. Hem rantiye ekonomisinin önlenmesi hem de gelir dağılımının düzeltilmesi açısından bu durum oldukça önemlidir.

5. Sosyal Güvenlik Hizmetlerinin Yaygınlaştırılması:

Özellikle yoksulluğun fazla olduğu ekonomilerde devletin sosyal devlet misyonunu gerçekleştirmesi için sosyal güvenlik hizmetlerini yapması gerekmektedir. Ayrıca devletin bu alanda sunmuş olduğu hizmetlerin kalitesini de arttırılmalıdır.

Sosyal devlet olmanın gereği milletin sosyal güvenlik ve sağlık yükünü karşılamaktan geçer. Dolayısıyla sosyal güvenliğe yapılan devlet katkısı sosyal devlet olmanın bir gereğidir. Ancak son yıllarda bütçe açıklarının nedeni olarak sosyal güvenlik açıklarının karşılanması gösterilmekte olup kamunun sosyal güvenliğe ayırdığı pay azaltılmaktadır. Bu yüzden OECD ülkeleri içinde sosyal güvenlik sistemine aktarılan payın en düşük olduğu ülkelerden biri Türkiye'dir.[57]

6. Demokratikleşmenin Önemi

Demokrasi, tüm üye ve vatandaşların organizasyon veya devlet politikalarını şekillendirmede eşit hakka sahip olduğu yönetim şeklidir. Genellikle devlet yönetim biçimi olarak değerlendirilmesine rağmen üniversiteler, işçi ve işveren organizasyonları ve bazı diğer sivil kurum ve kuruluşlar da demokrasi ile yönetilebilirler. Demokrasinin

[55] Kamu-Sen, s.58
[56] Kamu-Sen, s.65
[57] Kamu-Sen, s.62

yerleşik olduğu ülkelerde gelir dağılımı ülkedeki çeşitli kesimler arasında daha dengeli paylaşılmaktadır. Demokrasinin olmadığı ülkelerde ise geliri ve yaşam refahı azalan fertlerin çözüm talep etmeleri sonuçsuz kalmaktadır.

Diğer bir görüşe göre gelir dağılımının bozuk olduğu ülkelerde siyasal yönetim biçiminin önemli sapmalar gösterdiği savunulmuştur. Gelir dağılımı adaletinden uzaklaşan ülkelerin yönetim biçiminin genellikle antidemokratik(teokratik, ırkçı azınlık diktası, her türlü diktatörlük) ve demokrasiden önemli ölçüde sapıldığı (güdümlü demokrasi, iki parti yönetimi ve kesintili demokrasi) yönetim biçimlerinin geçerli olduğu iddia edilmiştir.[58]

Gelir dağılımını bozan faktörler açısından makro ekonomik ya da makro ekonomi dışı birçok etken sayılabilir. Dolayısıyla gelir dağılımını olumsuz bir şekilde etkileyen bu faktörlerin yok edilmesi için çeşitli yol ve yöntem gösterilebilir.Ancak ülkemizin durumu düşünüldüğünde gelir dağılımının iyileştirilmesi bakımından en önemli faktörler ele alınmaya çalışılmıştır. Diğer yandan bu tezin ana amaçlarından bir tanesi gelir dağılımına etkide bulunan makro ekonomik faktörleri tespit etmektir. Söz konusu faktörler çeşitli analizler yardımıyla elde edilerek özellikle politikacıların gelir dağılımını düzeltmede bu faktörler açısından politikalar türetmesi gelir dağılımının düzeltilmesi açısından iyi sonuçlar vereceği beklenilebilir.

[58] Gülten Kazgan, **Türkiye'de Gelir Dağılımı**, Friedrich Ebert Vakfı, İstanbul: FES, 1990,s.4

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GELİR DAĞILIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

3. Gelir Dağılımını Etkileyen Faktörler

Gelir dağılımını etkileyen oldukça farklı ve çok sayıda faktör vardır. Bu faktörler hem iktisadi hem de iktisadi olmayan faktörler olarak nitelendirilebilir. Bu faktörlerin ortak yanları ekonomik aktörleri gelir dağılımı yönünden olumlu ya da olumsuz bir şekilde etkilemeleridir. Bu nedenle her bir faktörün gelir dağılımı üzerindeki etkisi teker teker incelenecektir.

Öte yandan Türkiye'de gelir dağılımının bozulmasına yol açan temel faktörler şu şekilde özetlenebilir;[59]

- Kamu kesimindeki açıklar kamu sektörü borçlanma gereğini arttırarak kamu kesiminin piyasadan borçlanmasına, bu ise bir taraftan özel kesimin yatırımları dolayısıyla istihdam artışının yavaşlamasına yol açmakta, diğer taraftan da reel faizleri yükselterek emek dışı gelirlerin payını arttırmaktadır.
- Vergi politikalarında dolaylı vergilere daha fazla önem verilmesi düşük gelirli kesimler aleyhine ortam hazırlamaktadır.
- Açık finansman sonucu 25 yılı aşkın süredir yüksek oranda seyreden enflasyon dar ve sabit gelirlileri olumsuz etkilemektedir.

[59] Köksal Büyükdere, "Türkiye'de Gelir Dağılımı", **Gümrük Dünyası Dergisi**, No:51, www.gumrukkontrolor.org.tr/Yayinlar/Dergiler/51/2.html, (31 Ekim 2010)

- Kredi politikası uygulamalarında gelir dağılımına yönelik hedeflerin yeterince dikkate alınmaması, sektörel ve bölgesel gelir dağılımını daha da bozmaktadır.
- Sermaye piyasasında yaşanan gelişmeler ve özelleştirmede kullanılan yöntemler sermayenin tabana yayılmasından çok kamuya ve özel girişimcilere kaynak aktarımında kullanılmaktadır.
- Fiyat politikası, KİT ürünleri ve tarımsal destekleme fiyat politikaları yoluyla emek ve tarım dışı kesimlere kaynak aktarımında kullanılmaktadır. Aktarılan kaynakların etkin kullanılmaması üretim yerine ranta ve tüketime yönelmesi gelir dağılımı sorununun daha da derinleşmesine yol açmaktadır.
- Miras hukuku ve küçük çiftçilerde hızlı nüfus artışına bağlı olarak ortaya çıkan arazi parçalanması daha sonra mülksüzleşme sürecine dönüşmekte ve bu gelir bölüşümünü düşük gelirli gruplar aleyhine bozmaktadır.
- Piyasa yapıları girişimcilerin aşırı kar elde edebilecek düzeyde tekelci ve oligopolistik bir yapı göstermektedir.
- Sosyal güvenlik sisteminde kapsam olarak ortaya çıkan gelişmelere karşın içerik olarak önemli sorunlar bulunmaktadır.
- İşgücü piyasalarında örgütlenme düzeyi yetersiz seviyede bulunmakta, örgütlü kesimde ise sendikaların etkinliği yetersiz kalmaktadır.
- Tarım ve diğer sektörler arasında gelir farkının çok yüksek olması diğer sektörler için tarım kaynaklı işgücü arzının esnekliğini arttırmaktadır. Buna bağlı olarak reel ücreti arttırmadan istihdamı arttırma şansına sahip olan sanayi ve hizmetler sektörü karlarını büyük ölçüde arttırmaktadır.
- 1980 sonrasında yatırımların yetersizliği yanında sektörel ve bölgesel dağılımın dengesizliği işsizlik-göç olgusunu arttırmış, büyük kentlerde hazır işsizler ordusu yaratmıştır. Hazır işsizler ordusu kayıt dışı ekonomiyi destekleyerek vergi gelirlerinin yeterince artmamasına neden olmuştur.
- Teknolojik gelişmeler emeğin sermaye ile ikame olanağını arttırmakta, bu durum ücretler artsa bile istihdam azalışı veya istihdamın yetersiz artışı nedeniyle milli gelir içerisinde ücret payının düşmesine yol açmaktadır.

3.1.Makro Ekonomik Faktörler ve Gelir Dağılımı

Bu bölümde alt başlıklar halinde genel olarak makro ekonomik faktörlerin gelir dağılımı üzerindeki etkisi incelenecektir. Makro ekonomik faktörler oldukça fazla olduğundan literatür taramalarında sıkça karşılaşılan ve gelir dağılımıyla ilişkisi olduğuna kanaat getirilen faktörlerin açıklamaları yapılacaktır.

3.1.1. Ekonomik Büyüme ve Gelir Dağılımı

Ülke ekonomisinin nüfus, işgücü, toprak ve diğer üretim faktörlerinde gerçekleşen artışlara büyüme denmektedir. Kalkınma ya da gelişme ise ekonominin bünye ve çatısında meydana gelen değişmeleri ifade eder.[60]

Çeşitli iktisadi okullar büyüme ve gelir dağılımı ilişkileri hakkında bir takım önermelerde bulunmuşlardır. Ekonomik büyümenin gelir dağılımı üzerinde etkisini savunan iktisat okullarının yanında gelir dağılımının ekonomik büyüme üzerinde etkisinin bulunduğunu savunan görüşler de mevcuttur.

Klasik iktisatçılara göre büyümenin itici gücü tasarruflardır. Yüksek kar oranları sermaye birikimine, bu da daha fazla yatırıma yol açar. Yatırım düzeyi tasarruf oranları tarafından belirlendiğinden gelirin kapitalistlerden işçi sınıfına doğru yeniden dağılımı tasarruf oranlarını azaltacağında ekonomik büyüme yavaşlayacaktır. Sonuç olarak büyüme ve gelir dağılımı arasında bir karşıtlığın ortaya çıkması kaçınılmaz bir olgudur.[61]

Klasik iktisatçılar gelir dağılımı ve büyüme arasındaki zıt ilişkiyi savunmasına rağmen Keynesyen iktisatçılar gelirin yeniden dağılımının ayarlanması sonucunda ekonomik büyümenin gerçekleşeceğini savunmaktadırlar.

---

[60] Yalçın Acar, **İktisadi Büyüme ve Büyüme Modelleri**, Bursa: Vipaş, 2002, s.9

[61] Ayla Oğuş, ”Türkiye’de Ekonomik Büyüme ve Gelir Dağılımı”, http://eco.ieu.edu.tr/people/aogus/kongre.pdf , (24 Ekim 2010)

Keynes, eşitsiz gelir ve servet dağılımının tam istihdamın sağlanmasını engelleyeceğini ileri sürmüştür. Keynes'e göre gelirin yeniden dağılımını sağlayacak önlemler tüketim eğilimini arttırarak büyümeyi pozitif olarak etkileyecektir.[62]

Öte yandan içsel (endojen) büyüme modeline göre gelir dağılımının düzeltilmesi için alınacak önlemler beşeri ve fiziki sermaye birikimini olumsuz etkileyecektir.[63]

Bir başka analize göre gelir dağılımı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki Kuznets hipotezi yardımıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Söz konusu hipoteze göre kalkınmanın başlangıcında düşük gelir düzeylerinde gelir dağılımı nispeten daha adildir. Daha sonra gelir artarken gelir eşitsizliği artmaya başlar. Kişi başına gelir sanayileşmiş ülkelerin düzeyine yaklaştıkça gelir dağılımı düzelecek ve eşitsizlik azalma aşamasına geçecektir.[64]

Gelir dağılımı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiler açısından görüş farklılıkları bulunduğundan bu iki faktör arasındaki ilişki iki alt başlık altında incelenecektir.

3.1.1.1.Ekonomik Büyümenin Gelir Dağılımına Etkisi

Ekonomik büyümenin gelir dağılımı üzerindeki etkisi açısından Kuznets hipotezi önemli yer tutmaktadır. Son yıllarda gelir dağılımı üzerine yapılan araştırmaların çoğu "ters U savı" olarak da bilinen Kuznets hipotezinin doğrulanmasına yöneliktir. Söz konusu yapılan çalışmalarda bazı ülkelerde ters U savı doğrulanmış, bazı ülkelerde ise bu sav doğrulanmamıştır.

---

[62] Oğuş, s.3
[63] Oğuş, s.3
[64] Dilek Yaşın, "Türkiye'de Büyüme, Gelir Dağılımı ve İşsizlik Arasındaki İlişkinin Analizi(1987-2009): Büyüme Daha Adil Gelir Dağılımı Getirdi mi, İşsizliği Azalttı mı?", http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/dilek_yasin.pdf , (24 Ekim 2010), s.5

Birçok çalışma büyümenin gelir dağılımı üzerindeki etkisini incelemiştir. Ancak sonuçlar oldukça karışıktır. İlk çalışmalar genellikle Kuznets eğrisini doğrularken son çalışmalar gelir seviyesi ile gelir dağılımı arasında kuvvetli bir ilişkinin olmadığını göstermektedir. Ayrıca Bruno, Ravallion ve Squire(1996), Deininger ve Squire(1997), Fishlow(1995) gelir eşitsizliği ve gelir arasındaki Kuznets eğrisinin geçersiz olabileceğini tartışmışlardır.[65]

Öncelikle Kuznets eğrisi hipotezi gelir dağılımındaki eşitsizlikleri hızlı iktisadi büyüme ve yapısal değişikliklerin bir yan ürünü olarak görür ve aktif geliri yeniden dağıtıcı politikalar olmaksızın iktisadi büyümenin yoksulluk ve gelir dağılımı eşitsizliğini tedricen azaltacağını öne sürer. Ancak bu hipotez çeşitli açılardan eleştiriye açıktır.[66]

Çeşitli ülkeler açısından yapılan araştırmalara göre Latin Amerika'daki gibi sermaye yoğun ihracata dayalı büyüme modeli yerine emek yoğun ihracata dayalı büyüme modelini uygulayan Doğu Asya ülkelerinin tecrübesi iktisadi büyümenin gelir dağılımındaki adaletsizliği başlangıçtan itibaren tedricen azalttığını göstermektedir. 1953-1973 yılları arasında Sri Lanka düşük büyüme hızına sahip olmasına rağmen mutlak ve göreli yoksulluğu azaltmıştır. Ancak yüksek bir büyüme hızının mutlak ya da göreli yoksulluğu azaltmada zorunlu ve yeterli olmadığını göstermektedir.[67]

Türkiye açısından yapılan araştırmalarda gelir dağılımı ve büyüme ilişkisinin zaman içerisinde belirgin farklılıklar gösterip göstermediği araştırılmıştır. 1960-1975 ve 1985-1999 dönemleri için yapılan analizlerde Gini katsayısı ve büyüme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.[68]

Sonuç olarak büyüme ile gelir dağılımı araştırmalarında ülkenin hangi ekonomik koşullar altında olduğu, hangi politikaları uyguladığı ve hatta uygulanan iktisat politikasının çeşidi gelir dağılımı analizlerini farklılaştırabilir. Bununla birlikte

---

[65] Michael Sarel, **How Macroeconomic Factors Affect Income Distribution: The Cross-Country Evidence**, IMF Working Paper, 1997, s.5
[66] Aktan ve Vural, 2002
[67] Aktan ve Vural, 2002
[68] Ufuk Dumlu ve Özlem Aydın, "Ekonometrik Modellerle Türkiye İçin 2006 Yılı Gini Katsayısı Tahmini", **Ege Akademik Bakış Dergisi**, 2008, s.379

iktisadi büyümenin gelir dağılımı eşitsizliğini önlemede önemli bir unsur olduğu genellikle kabul edilmektedir.[69]

Büyümenin gelir dağılımı üzerinde etkisi açısından yapılan açıklamalar yukarıdaki şekilde özetlenebilir. Ayrıca büyümenin gelir dağılımı üzerinde etkisini savunanların yanında gelir dağılımının büyüme üzerinde etkisinin olduğunu savunanlar açısından yapılan yorumları incelemek gerekmektedir.

3.1.1.2.Gelir Dağılımının Ekonomik Büyümeye Etkisi

Ekonomik büyümenin gelir dağılımı üzerinde etkisi olduğu gibi gelir dağılımının da ekonomik büyüme üzerinde etkisi bulunmaktadır. Bu nedenle ekonomik büyüme ile gelir dağılımı arasında iki yönlü ilişkisinin olduğu savunulabilir. Dolayısıyla gelir dağılımının ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemek gerekir.

Gelir dağılımı eşitsizliği ekonomik büyümeyi farklı kanallar yoluyla etkilemektedir. Bunlar;[70]

- Geleneksel görüşe göre gelir dağılımındaki eşitsizlik ne kadar artarsa tasarruflar o ölçüde artar ve böylece sermaye birikimi ve ekonomik büyüme artar. Ücretlerin tümü tüketime ayrılacağından sermaye birikimine ilave katkıda bulunma olanağı sadece karlardadır. Diğer yandan yoksullar zenginlere kıyasla daha fazla tüketim eğilimine sahiptirler. Bu nedenle tasarruf yapma imkanları yüksek gelir grubuna göre çok azdır. Bu nedenle gelirin artması gelir eşitsizliği yardımıyla üst gelir grupları daha fazla gelir elde edecektir. Gelirin tüketim eğilimi düşük yüksek gelir grubuna gitmesi tasarruf miktarını arttıracaktır ve dolayısıyla ekonomik büyüme gerçekleşecektir. Ancak bu görüşün geçerliliği oldukça azdır. Çünkü

[69] Aktan ve Vural, 2002
[70] Aktan ve Vural, 2002

sermaye birikimi büyümenin en önemli belirleyicilerinden biri olsa da büyüme olgusunun tek belirleyicisi değildir.

- Gelir dağılımındaki eşitsizlikler ne kadar belirgin hale gelirse geliri yeniden dağıtıcı politikalara olan talep de o ölçüde artar. Ekonomik aktörlerin durumunun kötüleşmesi halinde vergi gelirleri azalacaktır. Bir süre sonra kamu kesiminin finansman ihtiyacının yeni vergilerle karşılanması ve vergi oranlarının arttırılması gerekir. Vergilerin olması gerekenden daha fazla arttırılması sermaye birikimini ve dolayısıyla büyümeyi azaltacaktır.
- Öte yandan gelir dağılımındaki eşitsizlikle ne kadar artarsa siyasi istikrarsızlık o ölçüde artar. İstikrarsızlıklarla beraber toplumsal çatışmalar söz konusu olur. Toplumsal çatışmaların mülkiyet haklarını tehdit altına sokmasıyla verimli yatırımlar engellenir. Sonuç olarak iktisadi büyüme yavaşlar düşük büyüme hızı daha fazla siyasi istikrarsızlık yaratır. Gelir dağılımındaki eşitsizlik ne kadar az ise yani orta gelirli sınıf ne kadar büyükse iktisadi büyüme ve siyasi istikrar o ölçüde olumlu etkilenir.

3.1.2. İşsizlik ve Gelir Dağılımı

Gelir dağılımını etkileyen bir başka makro ekonomik faktör işsizliktir. İşsizlik oranının yükselmesi ülke içinde bulunan ekonomik değişkenleri olumsuz yönde etkilemektedir. Bu yüzden aralarında Türkiye'nin de bulunduğu pek çok ülke gelir dağılımının azaltılmasını amaçlamaktadır. Eğer daha fazla iş gücü istihdam edilirse istikrarın artmasıyla birlikte gelir dağılımında eşitsizliğin azalacağı savunulabilir.

Gelir dağılımında öncelikle bir iyileşme sağlayabilmek için işsizlik sorununun çözülmesi gerekmektedir. Çünkü işsizlik, geliri olmayanların gelir elde edebilmesi sorunu, buna karşılık gelir dağılımındaki iyileşme düşük gelirlilerin toplamdan aldığı payı artırma sorunudur.[71]

[71] Mahfi Eğilmez, "İşsizlik ve Gelir Dağılımı", http://ekonomi.blogcu.com/issizlik-ve-gelir-dagilimi/160775, (16 Haziran 2011)

Öte yandan işsizlik konusundan biraz farklı olarak ülkelerde iş gücü nitelikli ve niteliksiz olarak ikiye ayrılır. Nitelikli işgücünün aldığı ücret niteliksiz işçilerden daha fazladır. Devletin yeniden gelir dağıtıcı politikaları açısından niteliksiz işçilerin bundan daha fazla yararlanması gelir dağılımını düzeltici etki yaratacaktır.

Flückige ve Nejadan İsviçre üzerine yaptığı çalışmada ekonomik büyüme esnasında yetenekli olmayan işçilere daha az ücret yüksek kaliteli işçilere daha fazla ücretin söz konusu olması gelir eşitsizliğini şiddetlendirdiğini tespit etmişlerdir.[72]

3.1.3. Faiz ve Gelir Dağılımı

Ekonomik açıdan faizin toplum üzerindeki en yıkıcı etkisi diğer etkileri saklı kalmak üzere gelir dağılımını oldukça kötü etkilemesiyle ortaya çıkmaktadır. Emek, sermaye ve üretim faktörlerinin çeşitli oranlarda bir araya gelmesiyle yürütülen ekonomik faaliyetlerden doğan gelirin bu faktörler arasında paylaşımı gelir adaleti açısından büyük önem taşır. Faizli bir kredi işleminde sermayenin hakkı tespit edilirken, krediyi kullanacak olan emeğin hakkı askıda bırakılır. Sonuç olarak gelir dağılımında adaletsizlik kaçınılmaz hale gelir.[73]

Öte yandan 24 Ocak 1980 kararlarının faiz oranını serbest hale getirmesiyle faiz oranları oldukça yükselmiştir. Faiz oranlarının yükselmesiyle birlikte yatırımların üretken alanlardan üretken olmayan alanlara kaydığı söylenebilir. Dahası faiz oranlarının artmasıyla sermaye sahipleri sermayelerini kuvvetli hale getirirken, hiçbir birikimi olmayanların durumları da gün geçtikçe kötüleşmiştir.

1980'de faizlerin serbest bırakılması ortamında hızla yükselen faiz oranları kredi faizlerini de yükseltmiştir. Faizlerin serbest bırakılması olayı toplumdaki gelir ve servet dağılımını şimdiye dek görülmemiş boyutlarda bozmakta ve belli kesimler yararına servet yoğunlaşmasına ve ekonomik tekelleşmenin önünü açmaktadır. Hem kredi hem de mevduat faizlerinin serbest bırakılması servet yoğunlaşmasının iki yönlü

[72] Yves Flückiger; Milad Zarin-Nejadan," The Effect Of Macroeconomic Variables On The Distribution Of Income: The Case Of Switzerland", http://www.unige.ch/ses/ecopo/cours/global/article2.doc , s.13
[73] "Faiz ve Gelir Dağılımı", http://www.hikmet.net/content/view/57740/2/, (01 Kasım 2010)

işlemesine etken olmaktadır. Kredi faizlerinin yükseldiği, sanayi kuruluşlarının el değiştirmesine ve holdingler yararına bir tekelleşmeye ortam hazırlarken, mevduat faizlerinin yüksek tutulması da birikim niteliği taşıyan kimi paraların sahiplerine olağan üstü servet oluşturmasının olanağını sağlamaktadır. Kısacası 1980 sonrası dönemde faiz politikası gelir dağılımını bozucu, üretken sermayenin rantiyer özelliğe doğru kayması ve yatırımları yavaşlatması gibi oldukça olumsuz etkileri olmuştur.[74]

Öte yandan J. M. Keynes'in faiz hakkındaki görüşlerini göz ardı etmemek gerekir. Keynes, sıfır faiz haddini uygar toplumlara yakıştırır ve faize karşı kar/zarar ortaklığını önerir. Bu sebeple faize bir insanlık problemi olarak bakmalı ve bu sistemin alternatifleri geliştirilmeye çalışılmalıdır. Faiz hem hasta ekonomilerin hem bir sebebi hem de bir tezahürü olduğuna göre hastalığın şiddetine göre faiz oranı da değişecektir. Hastalığı ileri toplumlarda faiz oranı yüksek, nispeten iyileşmiş toplumlarda ise düşüktür. Buna paralel olarak gelir dağılımı faiz oranı yükseldikçe kötüleşir ve faiz oranı düştükçe gelir dağılımında düzelme görülür. Keynes'in yaklaşımıyla bağdaştırıldığı zaman uygarlık seviyesi ile faiz oranları ters orantılıdır.[75]

3.1.4. Enflasyon ve Gelir Dağılımı

Gelir dağılımı üzerinde olumsuz etkiye sahip bir diğer faktör enflasyon olgusudur. Fiyatlar genel düzeyinin sürekli artması olarak bilinen enflasyon sonucunda ekonomik birimlerin satın alma gücünde azalmalar söz konusu olur. Enflasyon göreceli olarak düşük gelir gruplarının aldığı payları aşındırmaktadır. [76] Dolayısıyla enflasyonun yüksek olduğu ülkelerde sosyal sınıflar arasında istikrarlı bir ilişki olduğu söylenemez. Ayrıca enflasyonun iktisadi gruplar arasında dağılım ilişkileri bulunmaktadır.

Enflasyon gelir dağılımı üzerinde doğrusal olmayan bir etkiye sahiptir. Yüksek enflasyon gelir dağılımındaki eşitsizliği önemli ölçüde arttırır. Ancak enflasyon

---

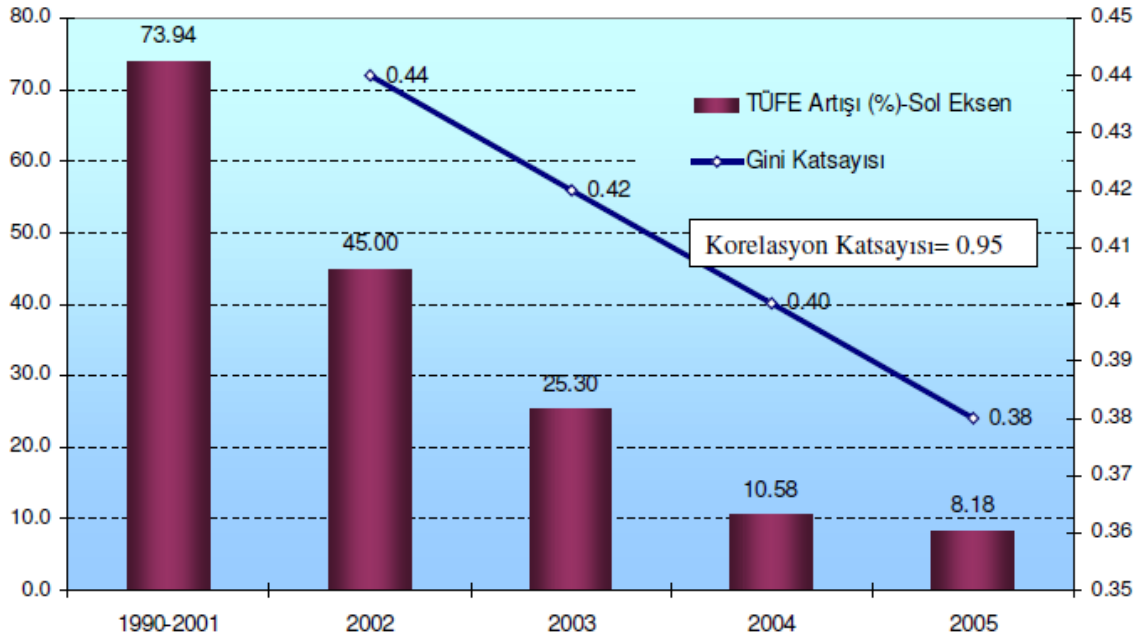
[74] Sami Güven,"Temmuz Bankacılığının Toplumdaki Gelir ve Servet Dağılımı Üzerine Etkileri", Aktaran: Mahmut Bilen, "Fonksiyonel Gelir Dağılımı ve Türkiye Tahlili", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi SBE, 1994), s.114

[75] "Faiz ve Gelir Dağılımı", http://www.hikmet.net/content/view/57740/2/, (01 Kasım 2010)

[76] Flückiger ve Nejadan, s.5

oranının aşağıya çekilmesi gelir dağılımında doğrudan doğruya bir iyileşmeye yol açmaz. Ayrıca enflasyon gelir dağılımı üzerinde tersine artan oranlı bir vergi ile benzer etkilere sahiptir. Yüksek gelire sahip kesimler enflasyon karşısında genellikle kendilerini iyi koruyacak imkanlara sahiplerken enflasyon sabit gelirli kişiler üzerinde oldukça kötü etkilere sahiptir. Fiyatlardaki yüksek oranlı değişmeler dar ve sabit gelirli kişilerde reel gelir kayıplarına yol açmakta, mili gelir artışlarından pay alamayan grupların durumu daha da kötüye gitmektedir.[77]

Öte yandan enflasyon oranının azaltılmasıyla beraber gelir dağılımında eşitsizliklerin azaldığı ve dolayısıyla Gini katsayısının düştüğünü gösteren çalışmalar mevcuttur. Söz konusu çalışmalar fiyat istikrarının sağlanmasına paralel olarak gelir dağılımında iyileşme olduğunu göstermektedir.[78]

Şekil 11: Türkiye'de Enflasyonla Gini Katsayısı Arasındaki İlişki

Kaynak: TÜİK Aktaran: Gülbin Şahinbeyoğlu, Enflasyon-Büyüme İlişkisi, Türkiye Ekonomisinin Büyüme Dinamikleri Semineri, TCMB, 2008, s.9

[77] Büyükdere, www.gumrukkontrolor.org.tr/Yayinlar/Dergiler/51/2.html (31 Ekim 2010)
[78] Gülbin Şahinbeyoğlu,"Enflasyon-Büyüme İlişkisi", **Türkiye Ekonomisinin Büyüme Dinamikleri Semineri**, TCMB, 2008, s.9

Şekil 11'de enflasyonla Gini katsayısı arasındaki uzun dönemli ilişki bir eğri yardımıyla gösterilmeye çalışılmıştır. Eğriye göre enflasyon oranı düştükçe Gini katsayısının da azaldığı gözlemlenmektedir. Dolayısıyla enflasyon ile Gini arasında aynı yönlü bir ilişki olup enflasyon miktarındaki azalmalara bağlı olarak gelir dağılımında adaletin sağlandığı savunulabilir.

Toplumsal açıdan beklenen ve beklenmeyen enflasyonun yaratacağı etkiler bakımından farklar söz konusudur. Ancak her iki tür enflasyonun ortak yanı yoksulluğu arttırarak gelir dağılımında bozulmalar oluşturmasıdır.

Enflasyon ve gelir dağılımı ilişkisi bakımından dünyada yapılan birçok çalışma gelir dağılımı ile enflasyon arasında aynı yönlü ilişkinin varlığını vurgulamaktadır. Jantti ve Jenkins(2001) yaptıkları ampirik çalışmada Gini katsayısı ile enflasyon arasındaki ilişkinin aynı yönlü olduğunu tespit etmişlerdir.[79]

3.1.4.1.Beklenmeyen Enflasyonun Etkileri

Gerçekleşen ve beklenen enflasyon hadleri arasındaki fark olarak tanımlanan beklenmeyen enflasyon servetlerin ve gelirlerin bir gruptan diğerine adil olmayan bir biçimde transfer edilmesine yol açar. Beklenmeyen enflasyon nominal varlık ve borçların reel değerinde azalışlara yol açtığı için serveti ve gelir dağılımını borçluların lehine alacaklıların aleyhine değiştirmektedir. Taraflar belirli bir nominal faiz oranı üzerinden borçlanma işlemi gerçekleştirirken beklenen enflasyon oranı üzerinden reel faiz elde edeceklerini düşünürler. Bu beklentinin gerçekleşmemesi yani beklenmeyen enflasyonun ortaya çıkmasıyla alacaklılardan borçlulara bir servet transferi söz konusu olur.[80]

Enflasyonun olumsuz etkilerinden en çok sabit gelirliler etkilenmektedir. Sabit gelirlilerin bu olumsuz durumdan kurtulmaları için gelirlerine enflasyon artışı kadar zam yapılması gerekir. Ücret artışlarıyla beraber maliyetler artacağından ülke içinde

[79] Markus Jantti ve Stephen P. Jenkins, "Examining The Impact of Macro-Economic Conditions On Income Inequality"**, IZA Discussion Paper Series**, No:364, 2001, s.23
[80] Aktan ve Vural, 2002

mal ve hizmet fiyatları yükselişe geçecektir. Bu sürecin sonunda ücret-fiyat spirali ortaya çıkacaktır.

Düşük gelir düzeyindeki çalışanların pazarlık gücünün ve varlıkların yetersiz düzeyde olması nedeniyle yoksul kesim genellikle enflasyondan olumsuz yönde etkilenir. Bu etkiyi ortadan kaldırmak için reel ücret düzeyini enflasyona endekslemek gerekir. Ancak ücret haddini endeksleme uygulamaları üretim maliyetlerini ve dolayısıyla genel fiyat düzeyini yükseltme yoluyla enflasyon haddinin yükselmesine yol açabilir. Uygulama sonucunda hiperenflasyon sürecine girilmesi halinde yoksul kesimbu durumdan olumsuz bir biçimde etkilenir ve gelir dağılımı bu kesim aleyhine bozulur.[81]

3.1.4.2.Beklenen Enflasyonun Etkileri

Beklenen enflasyonun etkileri ilk etapta vergiler açısından ortaya çıkar. Enflasyonun ortaya çıkmasıyla kişilerin vergi yükleri artmaktadır. Bu durum ekonomik birimlerden hükümetlere gelir aktarımı şeklinde olumsuz bir durum ortaya çıkmasına yol açar. Bu olumsuz durumla birlikte gelir dağılımı kötüleşir.

Sonuçta enflasyona karşı kayıtsız kalanlar düşük ve sabit gelire sahip olanlardır. Beklenen ya da beklenmeyen enflasyonun gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi olumsuz olarak gözükmektedir. Genel olarak yapılan değerlendirmeler yüksek enflasyonun gelir dağılımını oldukça olumsuz etkilediği yönündedir.[82]

3.1.5. Kamu Harcamaları ve Gelir Dağılımı

Kamu harcamaları faktörünün gelir dağılımı üzerinde etkisi bulunmaktadır. Ancak gelir dağılımı üzerindeki etkisi hakkında net bir değerlendirme yapabilmek için ülke içinde uygulanmakta olan politikaların incelenmesi gerekmektedir. Yine kamu

[81] Aktan ve Vural, 2002
[82] Cem Dişbudak ve Bora Süslü, "Türkiye'de Kişisel Gelir Dağılımını Belirleyen Makro Ekonomik Faktörler", **Ekonomik Yaklaşım**, Cilt:18, Sayı:65, 2007, s.5

harcaması etkenine baktığımızda tek bir faktörden değil de alt faktör bileşenlerin varlığından söz edilebilir. Dolayısıyla kamu harcamasını oluşturan alt faktörlerin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin araştırılması gerekmektedir.

Kamu kesiminin harcamaları ve transferleri ülkedeki gelir dağılımını etkilemektedir. Bu bağlamda kamunun bütçesindeki temel kalemler incelendiğinde kaynakların nasıl ve ne yönde kullanıldığı görülebilir. Ayrıca kamu harcamaları cari, yatırım ve transfer harcamaları olarak üç temel alt gruba ayrılmaktadır. Cari harcamalar kalemi büyük ölçüde personel harcamalarını ve mal-hizmet alımlarını içerir. Yatırım harcamaları ise isminden de anlaşılacağı gibi daha çok kamu tarafından yapılacak sabit sermaye yatırımları ve alt yapı yatırım harcamaları olarak değerlendirilir. Transfer harcamaları bünyesinde ise faiz ödemeleri, KİT'lere transferler, vergi iadeleri ve sosyal amaçlı transferler yer almaktadır.[83]

Üç faktör arasında kamu harcamaları içerisinde en yüksek paya sahip olan faktör transfer harcamalarıdır. Bu nedenle cari ve yatırım harcamalarının gelir dağılımına etkisi ve transfer harcamalarının gelir dağılımına etkisi olmak üzere iki alt başlık altında incelenecektir.

3.1.5.1.Cari ve Yatırım Harcamalarının Gelir Dağılımına Etkisi

Ülkemizde kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisini irdelemek için kamu harcamalarının alt başlıkları olan cari, yatırım ve transfer harcamalarının yıldan yıla değişimlerini incelemek gerekir. Aşağıdaki tabloda konsolide bütçe harcama bileşenlerinin konsolide bütçe içerisindeki payı yıllar açısından yer almaktadır. Ancak tablodaki bilgiler açısından önemli husus eski bütçe sınıflandırması 2003 yılında son bulmuştur. Eski bütçe sınıflandırması yerine analitik bütçe sınıflandırması yürürlüğe girmiştir. Bundan dolayı cari, yatırım ve transfer harcamaları verilerine 2003 yılından sonra ulaşılamadığından tabloda yer verilmemiştir.

[83] Kamu-Sen, s.48

Söz konusu aşağıdaki tablo incelendiğinde özellikle son yılla dikkate alındığında cari ve yatırım harcamalarının payının azaldığı, transfer harcamalarının payının arttığı söylenebilir. Kamu harcamalarının alt bileşenleri incelendiğinde 1994 yılından başlayarak kamu harcamalarının yarısından fazlasının transfer harcaması olduğu görülmektedir.

Tablo 5
Ekonomik Sınıflandırmaya Göre Harcama Bileşenlerinin Konsolide Bütçedeki Payı

YILLAR	CARİ	YATIRIM	TRANSFER
1980	40,4	19,2	40,4
1981	36,8	22	41,2
1982	38,9	21,7	39,4
1983	35	19,2	45,8
1984	33,6	18,7	47,7
1985	31,1	18,2	50,7
1986	35,7	22,3	42
1987	34,6	19,5	45,9
1988	34,4	16,9	48,7
1989	42,7	15,1	42,4
1990	48,9	14,4	36,7
1991	45,7	14,3	40
1992	50,7	14,5	34,8
1993	41,8	11,7	46,5
1994	38,4	8,5	53,1
1995	37,4	5,9	56,7
1996	32,4	6,4	61,2
1997	34,6	7,9	57,5
1998	33,2	6,4	60,4
1999	32,6	5,4	62
2000	29,1	5,2	65,7
2001	25,3	5,1	69,6
2002	26,8	5,9	67,3
2003	27,4	5,1	67,5

Kaynak: Maliye Bakanlığı, Muhasebat Genel Müdürlüğü, 1924-2005 Tablolar

Öte yandan cari harcamaların büyük bir bölümü personel giderlerine ayrılmaktadır. Kamuda çalışanlar dikkate alındığında bu değerde azalışın fazla olması gelir dağılımını olumsuz bir şekilde etkileyeceğini söylemek mümkündür. Ayrıca yatırım harcamalarının payındaki azalış cari harcamalarının payındaki azalışa göre oldukça fazladır. Krizlerden sonra(1995, 2000 ve 2001) yatırımın payı tek haneye inmiş ve bu yıllardan sonra kayda değer bir artış gözlenmemiştir. Yatırım harcamaları bir ekonominin üretim gücünü doğrudan arttırıcı bir etkiye sahiptir. Dolayısıyla istihdamı arttırıcı bir etkisi vardır. İstihdamın artması sonucunda gelir dağılımı daha adil bir hale gelebilmektedir. Ancak yatırım harcamalarının payının azaldığı göz önüne alındığında bu değişimin gelir dağılımını iyileştirmediği söylenebilir.[84]

3.1.5.2.Transfer Harcamalarının Gelir Dağılımına Etkisi

Öncelikle transfer harcamalarının ayrı bir başlık altında incelenmesinin nedeni konsolide bütçe içerisindeki payının sürekli artmış olmasıdır. Ayrıca transfer harcamalarını oluşturan alt hesaplar olup bunların incelenmesi de önem taşımaktadır.

Herhangi bir mal veya hizmet karşılığı olmaksızın yapılan harcamalar olan transfer harcamaları kişilere ve hane halkına yapılan bir tür özel yardım olarak nitelendirilebilir. Müdahaleci maliye politikası önerilerini savunan Keynesyen iktisatçılar ve fonksiyonel maliyecilere göre yoksullara yönelik ayni ve nakdi menfaat sağlayan tüm transfer giderlerinin yoksulların refahını arttıracağı ve gelir dağılımında iyileşmeye yol açacağı ileri sürülmektedir. Bu etkinin ortaya çıkması için transfer harcamalarının verimli kullanılması, bu harcamalardan yararlanan kesimlerin yoksul olması ve transfer giderlerinin toplam üretimi ve üretim kapasitesini arttırıcı yönde kullanılmaları gerekmektedir.[85]

Öte yandan bir önceki tablodaki transfer harcamaları payının oldukça fazla olduğu görülmektedir. İlk bakışta gelir dağılımı açısından sevindirici bir gelişme olarak

[84] Devrim Ersezer ve Süleyman Ulutürk, "Türkiye'de 1980 Sonrası Dönemde Kamu Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri", **Maliye Araştırma Merkezi Konferansı**, No:90, Seri:46, 2004, s.159
[85] Aktan ve Vural, 2002

yorumlanabilir. Ancak sağlıklı analiz yapabilmek için transfer harcamalarını oluştura n faktörlerin bilinmesi gerekmektedir. Bu alt faktörlerin yıldan yıla incelenmesiyle transfer harcamalarını gelir dağılımını olumlu ya da olumsuz etkilediği değerlendirilebilir.

Kamu harcama kalemlerinin tamamı dikkate alındığında inceleme dönemi içinde endeks değeri artan tek bileşen transfer harcamasıdır. Transfer harcamaları temelde toplumun çeşitli kesimlerine kaynak aktarımında kullanılan harcamalardır. Dolayısıyla bu tür transferlerin artmasının gelir dağılımını daha adil bir hale getireceği varsayılmaktadır. Ancak transfer harcamalarının her kalemi gelir dağılımını iyileştirici etkide bulunmaz. Bu nedenle transfer harcamalarının kendi içindeki bileşimini incelemek gerekmektedir.[86]

Transfer harcamalarını oluşturan alt faktörler; iç borç faiz ödemeleri, vergi iadeleri, sosyal güvenlik ve KİT'lere transferler üzere dörde ayrılmaktadır. Transfer harcamalarını oluşturan alt faktörlerin yıldan yıla değişimi tablo 6 yardımıyla takip edilebilir.

Aşağıda yer alan tablo 6'ya göre transfer harcaması alt bileşenlerinin endeks değerleri görülmektedir. Bu tabloya göre KİT'lere transferler dışında diğer tüm transfer harcaması alt bileşenleri endeksi artış göstermiştir. Artış gösteren alt bileşenler arasında en fazla artışı iç borç faiz ödemeleri göstermiştir. Söz konusu bu faktörler açısından gelir dağılımı değerlendirildiğinde iç borç faiz ödemelerinin payının oldukça yükselmesi yüksek gelirli kişilere pay aktarımına neden olmuş ve sonuç olarak düşük gelirlilerden yüksek gelirlilere pay aktarımı gelir dağılımını bozmuştur.

Transfer harcamalarının en büyüğü faiz harcamalarına yapılmaktadır. Transfer harcamalarının yıllar boyunca yükselmesinin en önemli sebebi enflasyon ve kamu kesiminin borçlanma gereksinimidir. Bütçe açığının son yıllarda yüksek düzeyde olması kaçınılmaz olarak kamuyu büyük ölçüde borçlanmaya itmiştir. Artan borçlanma gereksinimi faiz oranlarının artmasını kaçınılmaz kılmıştır. Hem kısa vadeli hem de yüksek düzeydeki faiz oranıyla borçlanma öyle bir hale gelmiştir ki kamu borçlanma

[86] Ersezer ve Ulutürk, s.159

kısır döngüsüne girmiştir. Kamunun yüksek faiz politikası yüksek gelir sahibi kesimlerin paralarını yüksek faizle değerlendirerek büyük gelirler elde etmelerine imkan sağlamıştır.[87]

Tablo 6
Transfer Harcaması Bileşenlerinin Toplam Transfer Harcamasına Yüzde Oranlarının Endeks Değerleri

YILLAR	İç Borç Faiz Ödemeleri	Vergi İadeleri	Sosyal Güvenlik	KİT'lere Transferler	Diğer
1980*	100	100	100	100	100
1981	131	373	87	66	133
1982	113	*	110	81	107
1983	136	1167	94	56	83
1984	200	1587	69	34	82
1985	205	2213	85	16	63
1986	338	2133	73	8	62
1987	391	1880	64	16	62
1988	551	1347	64	19	53
1989	567	1167	75	15	57
1990	702	960	43	10	69
1991	584	820	27	45	56
1992	711	920	45	20	67
1993	740	627	53	22	77
1994	887	433	73	9	65
1995	887	433	98	9	65
1996	998	287	123	4	62
1997	778	360	145	5	92
1998	1085	380	132	3	43
1999	1029	447	140	5	47
2000	116	353	96	6	50
2001	1218	347	81	4	36
2002	1096	487	127	5	30
2003	1014	586	149	4	28

*****1980 yılı endeks değeri 100 olarak kabul edilmiştir.

Kaynak: Ersezer ve Ulutürk, s.159

[87] Kamu-Sen, s.49

İç borç faiz ödemelerinin gelir dağılımı üzerinde iki temel etkisi vardır. İlki düşük gelirli gruplardan, yüksek gelirli gruplara doğrudan bir kaynak transferi gerçekleştirmektir. İkincisi ise faiz ödemelerinin bütçede diğer harcama kalemleri üzerinde baskı oluşturmasıyla ortaya çıkmaktadır. Başta sağlık ve eğitim gibi hizmet harcamalarının bütçe payları kısılmakta olup bu da sonuçta fırsat eşitliği ve sosyal adaleti zedelemektedir. Dolayısıyla bu olumsuz olayların olmasıyla sosyal sermayenin erimesi söz konusu olmaktadır. Sonuçta faiz ödemelerinin artması eğitim, sağlık ve bununla birlikte gelir dağılımının kötüleşmesine neden olmaktadır.[88]

Sonuç olarak ülkemizde uygulanan politikaların etkisiyle transfer harcamalarının kamu harcamaları içindeki payı artmıştır. Bu durum her ne kadar gelir dağılımı açısından olumlu olarak algılansa da transfer harcamalarının büyük bir kısmının faiz ödemelerinden kaynaklandığı için dağılım açısından olumsuz nitelik taşımaktadır. O halde ülkemiz açısından düşünüldüğünde transfer harcamalarında meydana gelen artışın gelir dağılımını bozmakta olduğu söylenebilir.

3.1.6. Vergiler ve Gelir Dağılımı

Gelir dağılımı üzerinde etkisi olan bir başka faktör vergilerdir. Vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkisini incelemek için vergileri iki ana gruba ayırmak gerekir. Çünkü bazı vergilerin gelir dağılımı üzerinde olumlu etkisi olacağı gibi bazı vergilerinse gelir dağılımı üzerinde olumsuz etkileri söz konusu olabilir. Bu nedenle vergiler dolaylı ve dolaysız vergiler olmak üzere ikiye ayrılarak gelir dağılımı üzerindeki etkisi ayrı ayrı incelenecektir.

Vergilerin kaynağı milli gelir olup devletin yapmış olduğu kamu harcamalarının finansmanını sağlamak amacıyla hükümranlık gücüne dayanarak, herkesin ödeme gücüne göre tek taraflı ve zorunlu olarak aldığı paralardır. Vergiler devlete gelir sağlama yanında ekonomik ve sosyal amaçlara ulaşmada gelir dağılımında

[88] Soğancılar, s.70

adaleti sağlamada kullanılabilen bir araç olabilir. Vergi sisteminin kişisel gelir dağılımı üzerinde etkide bulunması aşağıdaki faktörlerin varlığına bağlıdır;[89]

- Kişi ya da hane halkı geliri arttıkça ödenen vergi miktarı oransal olarak artmaktadır.
- Kişi ya da hane halkı geliri arttıkça matrahta vergi borcunu azaltıcı düzenlemeler yapma imkanı oransal olarak azalmalıdır.
- Kişi ya da hane halkı geliri arttıkça vergi muafiyeti ve istisna oranları mutlak olarak azalmalıdır.
- Vergi tarifeleri olanaklar ölçüsünde artan oranlı bir yapıya sahip olmalıdır.
- Vergi sistemi içinde gelir esnekliği yüksek olan vergi grubunun mali önemi daha fazladır.
- Vergi yansımasının yönü, ölçüsü ve gerçek vergi taşıyıcısının belirli olması gerekmektedir.

3.1.6.1.Dolaysız Vergilerin Gelir Dağılımına Etkisi

Dolaysız vergiler mükellef tarafından doğrudan devlete ödenir. Mükellef bir kişi ya da şirket olabilir. Dolaysız vergilerin büyük bir kısmı kişilerin ya da şirketlerin gelirlerinin vergilendirilmesinden sağlanır. Gelir üzerinden ve sermaye üzerinden alınan vergiler olmak üzere ikiye ayrılır. Gelir üzerinden alınan vergilere örnek olarak gelir vergisi ve kurumlar vergisi verilebilir. Sermaye üzerinden alınan vergilere örnek olarak sermaye kazançları ve veraset vergisi verilebilir.[90]

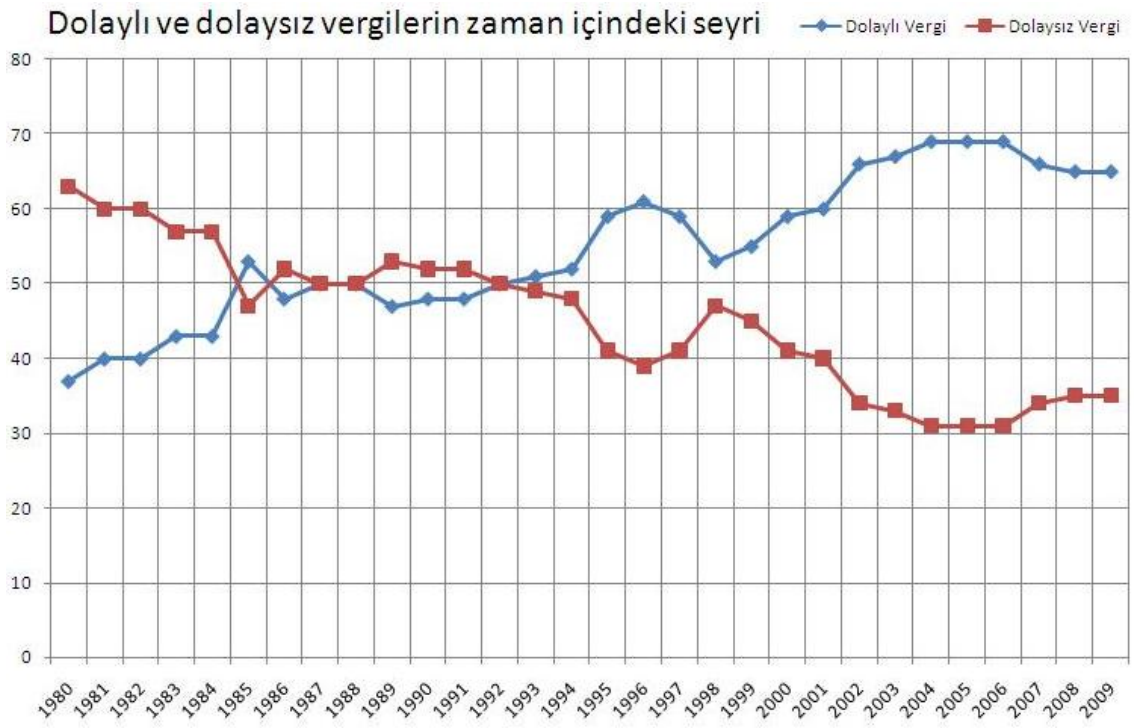
Ülkemiz açısından değerlendirildiğinde dolaysız vergiler içerisinde yer alan kişisel gelir vergisi artan oranlı bir yapıya sahiptir. Artan oranlı gelir vergisinin mantalitesi çok kazanandan daha fazla vergi alma, az kazanandan daha az vergi alma ilkesine dayanır. Bu durum gelir dağılımı açısından olumlu bir gelişmedir. Dolayısıyla

[89] Salih Turhan, **Vergi Teorisi ve Politikası**, 5.baskı, İstanbul: Filiz Kitapevi, 1993, s.269
[90] Stephan Ison ve Stuart Wall, **İktisat Giriş**, Ahmet Çakmak ve diğerleri(çev.), 2. Baskı, Bilim Teknik Yayınevi, 2007, s.249

artan oranlı gelir vergisi yardımıyla çok kazananlardan az kazananlara doğru gelir aktarımı söz konusu olur.

Kamu gelirleri içerisinde dolaysız vergilerin nispi büyüklüğü, bir bakıma zengin kesimden orta ve düşük gelirli kesime doğru yapılan transfer mahiyeti taşıyıp, gelir dağılımındaki çarpıklığı düzeltici ve fakir ailelerin giderlerini arttırıcı bir işlev üstlenir.[91]

Gelir dağılımı üzerinde olumlu etkiye sahip dolaysız vergilerin ülke içindeki payına bakılarak gelir dağılımının durumu hakkında bilgi edinilebilir.

Şekil 12: Toplam Vergi Gelirleri İçinde Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Payının Zaman İçindeki Seyri

Kaynak: 1980-2005 verileri için Murat Kanlı, Dolaylı Vergiler ve Kayıt Dışı Ekonomi, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2007, s.79'dan, 2006-2009 verileri için Kamu-Sen, s.41'den yararlanılmıştır.

[91] Akyüz, s.99

Türkiye'ye ait yukarıdaki şekilde 1980-2009 yılları arasında dolaylı ve dolaysız vergilerin payı görülmektedir. Şekle göre 1980 ve 1985 yılları arasında dolaysız vergilerin payı daha fazlayken, 1993 yılından itibaren başlayarak dolaylı vergilerin üstünlüğü söz konusu olmuştur. Genel olarak zaman itibarıyla dolaysız vergilerin payının azaldığı görülmektedir. Dolaylı vergilerin payının uzun vadeli olarak artış eğiliminde olduğu söylenebilir. 2004-2006 yılları dolaylı vergilerle dolaysız vergiler arasındaki farkın en fazla olduğu yıllardır. Sonuç olarak vergi dağılımında daha çok dolaylı verginin payının olması ve yıllar geçtikçe dolaysız verginin payının düşmesi gelir dağılımı açısından oldukça olumsuz bir durum yaratmaktadır.

3.1.6.2.Dolaylı Vergilerin Gelir Dağılımına Etkisi

Dolaylı vergiler devlete dayalı olarak perakendeciler vasıtasıyla ödenir. Dolaylı vergilerin büyük bir kısmı kişilerin ve şirketlerin harcamalarının vergilendirilmesinden sağlanır.[92]

Ülkemizde katma değer vergisi dolaylı vergi grubunun en önemlilerinden bir tanesidir. Katma değer vergisi azalan oranlı vergi çeşidi olup gelir dağılımı üzerinde olumsuz etkileri bulunur. Katma değer vergisi yüksek gelirlilerden daha fazla, az gelirlilerden daha az vergileme tekniğine dayanmamaktadır. Aksine yüksek gelir kazananlar üzerinde katma değer vergisinin etkisi daha azdır. Bu nedenle dolaylı vergilere daha çok başvurulması gelir dağılımındaki eşitsizliklerin artmasına neden olacaktır.

Katma değer vergisinin azalan oranlı bir vergi olması nedeniyle gelir dağılımını eşitlikten daha uzak duruma getirdiği savı yaygındır. Düşük gelir grupları gelirlerinin daha yüksek bir oranını vergi olarak verdiklerinden gelir dağılımı daha da bozulmaktadır. Bunun telafi edilmesi ancak artan oranlı ve yaygın bir gelir vergisi sistemi ile gerçekleşebilir.[93]

[92] Ison ve Wall, s.249
[93] Özmucur, s.10

Türkiye'de gelir dağılımı üzerindeki etkisi bakımından baktığımızda vergi politikasının büyük oranda dolaylı vergiler üzerinde şekillenmesinin marjinal tüketim eğilimi yüksek, düşük gelirli kesimler aleyhine ortam yarattığı söylenebilir. Dolaylı vergiler sosyal katmanların yaşam koşullarını daha da zorlaştırıcı ve çarpık gelir bölüşümünü hızlandırıcı niteliktedirler.[94]

Şekil 12'ye tekrardan geri dönüldüğünde son on yıl açısından dolaylı vergilerin payının %60'ın altına düşmediği görülmektedir. Toplam vergiler içerisinde dolaylı vergilerin oranının yüksek oluşu gelir dağılımından olumsuzluklar yaratacağı oldukça barizdir.

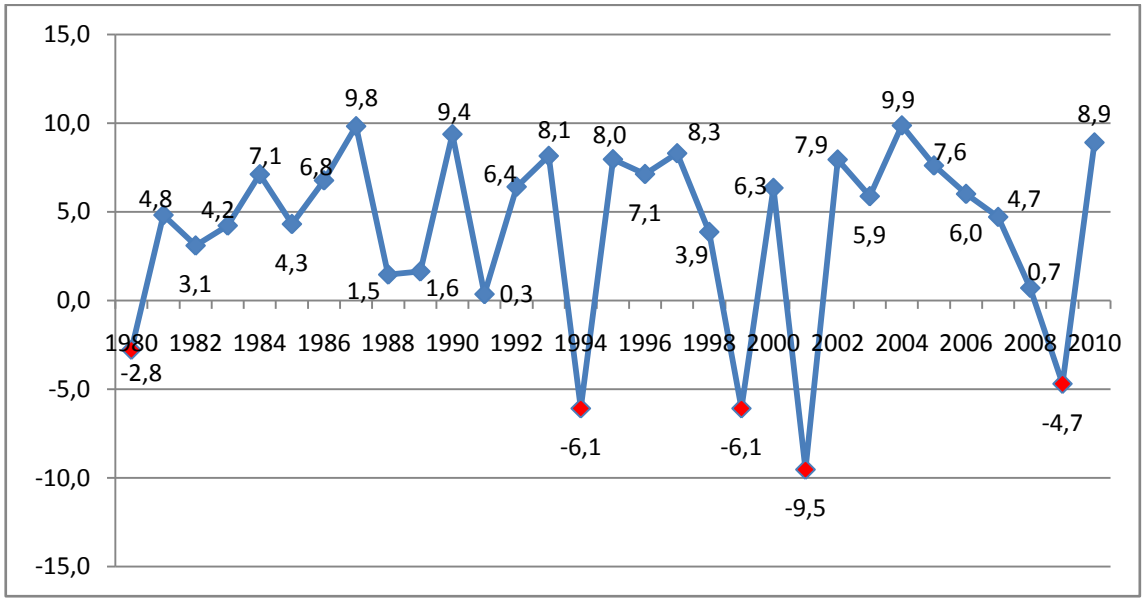
3.1.7. Kriz ve Gelir Dağılımı

Ekonomik kriz bir ülkede üretimin azaldığını ve refahın düştüğünü göstermektedir. Dolayısıyla krizlerle birlikte ülkede paylaşılacak gelir miktarının azaldığı sonucuna ulaşılabilir. Krizlerle birlikte yatırım cephesindeki istikrarsızlıklar işsizlik oranlarının artmasına yol açarak gelir dağılımını olumsuz etkilemektedir.

İktisadi krizler milli paranın değer yitirmesi, işsiz kalma, iflas etme ve benzeri yollarla gelir dağılımını olumsuz etkilemektedir. Krizlerin ortaya çıkardığı iktisadi ve sosyal şokların olumsuz etkilerini hafifleten veya ortadan kaldıran sosyal güvenlik ağlarının genellikle yetersiz olduğu gelişmekte olan ülkelerde iktisadi krizlerin etkisi daha fazla olmaktadır.[95]

Aşağıdaki şekilde Türkiye'ye ait 1980-2010 yılları arasında büyüme oranları görülmektedir. Şekilde ilk dikkati çeken nokta büyüme oranlarının son derece istikrarsız olmasıdır. Ayrıca söz konusu dönem aralığında ülkemizde beş ekonomik kriz görülmekte olup en derini 2001 yılında yaşandığı söylenebilir.

[94] Büyükdere, www.gumrukkontrolor.org.tr/Yayinlar/Dergiler/51/2.html (31 Ekim 2010)
[95] Aktan ve Vural, 2002

Şekil 13:1980-2010 Yıllarında Türkiye'de Büyüme Oranları

Kaynak: DPT, 1950-2006 Ekonomik ve Sosyal Göstergeler; 2007 ve sonrası, IMF, Dünya Ekonomik Görünümü, 2010

Krizlerin gelir dağılımı üzerindeki etkisi krizleri ortadan kaldırmak için uygulanan politikalarla da artmaktadır. Uygulanan sıkı para ve maliye politikalarıyla gelir dağılımındaki bozulmalar çoğalmaktadır.

İktisadi krizleri ortadan kaldırmak için uygulamaya konulan istikrar ve uyum programları da gelir dağılımı üzerinde olumsuz etkilere sahiptir. Zira bu programlar kişilerin tüketimlerinin azalmasına yol açan daraltıcı para ve maliye politikalarını yürürlüğe koyarlar. Öte yandan milli paranın değer yitirmesi reel ücretleri baskı altına alır. Çalışan kesimler bir yandan ücretlerin dondurulması, istihdam olanaklarının kısıtlanması ve ücret dışındaki menfaatlerdeki kesintilerden etkilenirken; diğer yandan sübvansiyonların kamuya olan yükünün azaltılması ve kamu açıklarının kapatılması amacıyla kamu kesimince üretilen mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki artışla yüz yüze kalırlar. Sonuçta bu tip uygulamalar gelir dağılımındaki eşitsizliği doğal olarak arttırır.[96]

[96] Aktan ve Vural, 2002

Şüphesiz krizin yaratmış olduğu etkiler birçok açıdan incelenebilir. Ancak kriz ile gelir dağılımı arasındaki bağlantının Marksist açıdan da yorumlanması gerekmektedir.

İktisadi krizlerin olmasıyla krizden en olumsuz bir şekilde etkilenen taraf ücretli çalışanlar olup gelir dağılımı ücretliler aleyhinde dağılmaktadır. Bu işleyiş yedek emek ordusu kavramıyla açıklanabilir. İşleyişe göre kriz zamanlarından firmalar eleman azaltımına gitmektedirler. Kriz nedeniyle işten çıkarılan ve kriz ortamında iş bulamayan çalışanların da olmasıyla işsizlikte artış oluşmaktadır. Bu işsizlere yedek emek ordusu denilmektedir. Yedek emek ordusunun sermaye sahibine sağladığı en önemli avantajlardan bir tanesi her bir çalışanın yedeği olduğundan çalışanlar yüksek ücret talep edememesidir. Bu durum krizlerle beraber artan fiyat dönemlerinde işçilerin satın alma gücünü azaltan bir neden olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla söz konusu nedenlerden dolayı gelir dağılımındaki bozulmalar şiddetlenmektedir.[97]

3.1.8. Kredi Politikaları ve Gelir Dağılımı

Para politikası hükümetin, merkez bankasının ya da para otoritesinin ekonomiye, para arzı yönetimi ya da döviz piyasası işlemlerini kullanma yoluyla yön vermesidir.[98] Kuşkusuz bu yön verme işlemi ekonominin içinde bulunduğu duruma göre olmaktadır. Bilindiği üzere genişletici ve daraltıcı para politikası olmak üzere iki temel para politikası bulunur. Basit anlamda para miktarının arttırılması genişletici olarak, para arzının daraltılması eylemi daraltıcı bir politika olarak savunulabilir.

Genişletici para politikası durgunluk dönemlerinde oluşan işsizliği para arzının artışı yoluyla faizlerin düşeceği düşüncesiyle yenmek amacıyla uygulanır. Daraltıcı para politikası ise aşırı ısınmış ekonominin soğumasına yardımcı olmak amacıyla para arzının azaltılarak faizlerin düşmesi ve böylelikle insanları daha fazla tasarrufa sevk

---

[97] Cem Oyvat, "Krizin Gelir Dağılımı Etkileri", www.birikimdergisi.com/birikim/makale.aspx?mid=572&makale=KrizinGelirDağılımıEtkileri (27 Mart 2011)

[98] Cafer Ünay, "Para Politikasının Amaçları ve Araçları", http://www.ekodiyalog.com/Konular/para_pol_arac.html (28-11-2009) Aktaran: Kamu-Sen, s.68

etmek için kullanılmaktadır. Bilindiği üzere yükselen faiz oranları insanların marjinal tüketim eğilimlerini azaltıp, marjinal tasarruf eğilimlerini arttırmaktadır.[99]

Öte yandan para politikasının faiz oranları ve enflasyon oranları üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Açık finansman uygulamalarının ülkemizde kullanılması nedeniyle üretim artışı göz ardı edilerek arttırılan para miktarı ve yol açtığı enflasyon dar ve sabit gelirlileri olumsuz etkilemiştir. Ayrıca kredi politikası uygulamalarında gelir dağılımına yönelik hedeflerin ihmal edilmesi sektör ve bölge açısından gelir dağılımının daha da kötüleştirmiştir.[100]

3.1.9. Dış Ticaret ve Gelir Dağılımı İlişkisi

Gelir dağılımı açısından diğer bir önemli faktör dış ticaret politikalarıdır. Gelir dağılımı ve dış ticaret arasındaki ilişki Stolper-Samuelson gelir dağılımı teorisiyle açıklanabilir.

Stolper-Samuelson gelir dağılımı teorisi özünde gümrük tarifeleri yoluyla yaratılacak etkilerle gelir dağılımı arasında bir bağlantı kurmaktadır. Teoriye göre bir malın ithalatına gümrük tarifesi uygulanması o malın üretiminde daha çok kullanılan üretim faktörünün fiyatını yükseltmektedir. Dolayısıyla fiyatı yükselen malın üretiminde kullanılacak üretim faktörleri sahiplerinin geliri artacaktır. Kısacası gümrük tarifelerinin uygulanması sonucunda malın üretim faktörlerinin lehine gelir dağılmaktadır.[101]

Yapılan bazı araştırmalar dış ticaret artışının gelir dağılımı üzerinde olumlu bir etkisini savunurken, bazı araştırmalarda ise dış ticaretteki artışın gelir dağılımını olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir. 1980 yılından sonra Türkiye'de dışa

[99] Kamu-Sen, s.68
[100] DPT, s.74
[101] Sadık Acar, **Uluslar arası Reel Ticaret: Teori, Politika**, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 2004, s.240

açıklığa bağlı olarak ihracat sektöründeki çalışan sayısının artması gelir dağılımını olumlu etkileyebileceğini göstermektedir.[102]

Söz konusu teoriden de anlaşılacağı üzere dış ticaretin fonksiyonel açıdan gelir dağılımı üzerinde ilişkisi olduğu anlaşılmaktadır. Bilindiği üzere fonksiyonel gelir dağılımı üretim faktörlerinin aldığı paylar açısından gelir dağılımı kavramıdır. Ancak yine de dış ticaretin gelir dağılımı üzerindeki etkisi göz ardı edilmeyip çalışmanın son bölümünde regresyon analizinde dış ticaret açığının gelir dağılımı üzerindeki etkisi incelenmeye çalışılacaktır.

3.2. Makro Ekonomik Olmayan Faktörler ve Gelir Dağılımı

İktisadi faktörlerin yanında iktisadi olmayan faktörlerin de gelir dağılımı üzerinde etkileri bulunmaktadır. Genel olarak eğitim, nüfus ve sosyokültürel faktörlerin gelir dağılımı üzerindeki etkisi incelenecektir.

3.2.1. Eğitim ve Gelir Dağılımı

Eğitim ekonomik büyümenin ve gelir dağılımının en önemli değişkenlerinden biridir. Üretim fonksiyonu açısından eğitim üretimde kullanılan girdilerin nitelikli ve niteliksiz olması gibi iki grubun ortaya çıkmasına neden olur. Bu iki faktör birbirinin ikamesi olamayacağından ötürü nitelikli ve niteliksiz elemanlar arasında ücret farklılıkları bulunur. Dolayısıyla toplumda nispeten daha yüksek gelire sahip kalifiye elemanların sayıca az olması gelir dağılımını kalifiye olmayan elemanlar aleyhine bozar. Bu gelir dağılımı açısından bir sorun yaratmaktadır. Söz konusu sorun uzun dönemde kalifiye eleman sayısının arttırılmasıyla giderilebilir. Bunun yolu da eğitimden geçmektedir.[103]

---

[102] Dişbudak ve Süslü, s.5

[103] Ramazan Sarı, "Gelir Dağılımında Eğitim Faktörü: Kentsel Bazda Bir Örnek", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 58-2, s.180

Gelir dağılımı açısından önemli bir faktör olan eğitim dağılım sorununu azaltmada ya da yok etmede etkin olabilir. Ülke içinde eğitim farkının azaltılmasıyla gelir dağılımında iyileşmeler olacağı söylenebilir.

Adelman-Morris(1973) ve Chenery-Syrquin(1975) çalışmalarından aktarıldığına göre eğitimin gelir dağılımı sorununu azaltan bulgular elde etmiştir. Yine dünya bankası açısından eğitim, gelir eşitleyici özelliğinden dolayı yoksullukla mücadele ve gelir dağılımının iyileştirilmesi çalışmalarının en önemli unsuru olarak görülmüştür.

Tüm bunların bir sonucu olarak gelir dağılımında adaleti sağlama açısından devlete eğitim yönünden oldukça fazla iş düşmektedir. Devlet eğitimle ilgili olarak herkese eşit bir şans tanımalıdır. Eğitime başlama ile ilgili olarak devletin eğitim konusunda destekleyici davranması gerekmektedir. Devletin bu alanda yapacağı çalışmalarla bireylerin kazanacağı statü hem bireylerin gelirlerini arttırırken hem de gelir dağılımında adaleti sağlayacaktır.[104]

3.2.2. Sosyokültürel Faktörler ve Gelir Dağılımı

Sosyokültürel faktörlerle ekonomik faaliyetler arasında oldukça yakın ilişki bulunur. Sendikalaşma(gruplaşma), dayanışma örgütleri ve yardımlaşma kurumları ekonominin içinde açıkça görülmese de yaratmış olduğu etkiler bakımından oldukça önem arz etmektedir.

Öncelikle gelir dağılımının adil bir düzeyde gerçekleştirilmesinde tarafların örgütlenme düzeyinin önemli rolü bulunmaktadır.[105] İşçi sendikalarının daha ciddi bir şekilde örgütlenmesi işverenler tarafından dikkate alınacaktır. Dolayısıyla örgütlenmenin kuvvetli olup olmamasına göre gelir dağılımında adaletin olup olmadığı yorumlanabilir. Yine kişilerin gelir eşitsizliği sorununa karşı toplumda bir güç olması üst düzey kesimlere bu sorunun aktarılması bakımından olumlu bir yol olabilir.

[104] Soğancılar, s.73
[105] DPT, s.73

Öte yandan özellikle İslam ülkelerinde hayır ve yardımlaşma kurumlarının olması gelir dağılımı adaletsizliğini düzeltici yönde bir etkisinin olduğu savunulabilir. Orta ve zengin kesimden toplanan söz konusu yardımların yoksullara ayni ve nakdi olarak aktarılması devletin transfer harcamalarına benzetilebilir.

Bazı dini öğelerin bölüşüm ilişkilerini etkileyebildiği görülmektedir. Örneğin geleneksel hayır ve yardımlaşma kurumları ve davranışları (fitre, zekat, sadaka gibi) resmi kayıt içerisinde görülmeyen ancak gelir eşitsizliğinin azalmasına yönelik olumlu katkısı olan araçlardır.[106]

3.2.3. Demografik Etkenler ve Gelir Dağılımı

Demografik etkenler olarak gelir dağılımı üzerinde etkisi olan iki faktör şehirleşme ve nüfus artışıdır. Şehirleşme hızının artmasıyla gelir dağılımındaki bozulma arasında net bir neden sonuç ilişkisi kurmak güçtür. Ancak genel kanı şehirleşmeyle birlikte gelir dağılımı dengesizliğinin artacağı yönündedir. Ayrıca nüfusun ülke içinde dengesiz bir biçimde artması eğitimde fırsat eşitsizliğinden uzaklaşılmasına yol açmakta ve göç alan bölgelerde enformel sektörün meydana gelmesine neden olmaktadır.[107]

Diğer bir görüşe göre gelir dağılımının bozulmasında rol oynayan faktörlerden biri olarak 1960'lı yıllarda başlayan hızlı kentleşmenin yol açtığı gayrimenkul rantları gösterilmektedir. Aşırı nüfus artışı ve köylerin önemli sosyal hizmetlerden yoksun kalmalarının yol açtığı kente göç olgusu kentlerde arsa spekülasyonunu başlatarak gelir dağılımının önemli ölçüde bozulmasına yol açmıştır.[108]

Öte yandan nüfus artışı basit bir mantıkla paylaşılan geliri azaltarak gelir dağılımını olumsuz bir şekilde etkileyeceği düşünülebilir. Yine ekonomik yönden nüfus artışının ülke içinde oldukça dengesiz olması işsizlik sorununu, sermayenin sabitliğinde işçi başına düşen sermaye miktarının azalması gibi diğer ekonomik faktörleri olumsuz yönden etkileyen sorunlara yol açması beklenilebilir.

---

[106] DPT, s.74
[107] Büyükdere, www.gumrukkontrolor.org.tr/Yayinlar/Dergiler/51/2.html (31-10-2010)
[108] Kazgan, s.2

Sonuç olarak gelir dağılımının düzeltilmesi açısından yapılacaklar oldukça geniş kapsamlıdır. Dolayısıyla devletin gelir dağılımı sorununun düzeltilmesi açısından teşvik ve müdahaleler yapması gerekmektedir. Devlet açısından yapılacak ilk müdahale direkt müdahale olup gelir farklarını azaltan, minimum ücreti arttıran ve diğer gelir grupları arasında dengeyi sağlamaya yönelik faaliyetlerdir. Dolaylı müdahale olarak devlet eğitim, vergi, sosyal güvence ve teknolojik alanlara yönelik iyileştirmeye gitmelidir.[109]Tüm bunların bir sonucu olarak gelir dağılımında iyileşmeler beklenilebilir.

[109] Jan Tinbergen, **Income Distribution Analysis and Policies**, North-Holland/American Elsevier, 1975,s.137

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN GİNİ KATSAYISI AÇISINDAN EKONOMETRİK ANALİZİ

4. Türkiye'nin Gini Katsayısı Açısından Ekonometrik Analizi

Bu bölümde 1980-2009 dönemi için Türkiye'nin gelir dağılımı açısından ekonometrik analizi yapılacaktır. Gelir dağılımı üzerinde etkisi olan makro ekonomik faktörlerin regresyon analiziyle değerlendirilmesi kesmeli ve kesmesiz modeller kullanılarak desteklenecektir.

4.1. Modellerde Kullanılan Verilerin Elde Edilmesi

1980-2009 dönemi için modelde yer alan bağımlı ve bağımsız değişkenler çeşitli kaynaklardan elde edilmiştir. 1980-2006 Gini katsayısı verileri için Ufuk Dumlu ve Özlem Aydın'ın "Ekonometrik modellerle Türkiye için 2006 yılı Gini katsayısı tahmini" başlıklı makalesinde yer alan veriler kullanılmıştır. 2006-2009 dönemi Gini katsayısı verileri için TÜİK haber bültenlerine başvurulmuştur. Büyüme oranları için DPT 1950-2006 ekonomik ve sosyal göstergelere, 2007 yılından sonraki büyüme oranları ise IMF dünya ekonomik görünümü istatistiklerine bakılmıştır. Reel faizler TCMB'nin sitesinde yer alan 12 aylık ağırlıklandırılmış mevduat faizlerinin enflasyon oranından arındırılmasıyla elde edilmiştir. 1980-2005 yılı dolaylı vergilerin payı açısından Murat Kanlı'nın "Dolaylı vergiler ve kayıt dışı ekonomi" adlı yüksek lisans tez çalışmasına başvurulmuştur. 2006-2009 dönemi verileri ise Kamu-Sen 2010 adlı çalışmadan alınmıştır. Enflasyon oranları, kamu harcamaları ve kişi başına reel gelir

verileri için Maliye bakanlığı 1950-2010 ekonomik göstergelerden faydalanılmıştır. İşsizlik oranları açısından IMF dünya ekonomik görünümü 2010 adlı çalışmada yer alan veriler kullanılmıştır. Dış ticaret verileri için TÜİK 1923-2009 istatistik göstergelerinden, BUMKO ekonomik göstergeler 1950-2011 ve yine aynı kaynakta yer alan temel ekonomik büyüklükler 2000-2011 verilerinden faydalanılmıştır.

4.2. Modelin Kurulması

Gelir dağılımında adaletin ya da adaletsizliğin olduğunu gösteren Gini katsayısı bağımlı değişken olarak kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler ise kişi başına düşen reel gelir, iktisadi krizler, kamu harcamaları, enflasyon, globalleşme, dolaylı vergiler, reel faiz ve işsizliktir.

1980-2009 dönemi için hem bağımlı hem de bağımsız değişkenler için elde edilen veriler kullanılarak kesmesiz ve kesmeli modeller elde edilmiştir.

Her iki modelde de amaç makro ekonomik faktörlerin Gini katsayısı yoluyla gelir dağılımını nasıl etkilediğinin bulunmasıdır. Yine söz konusu modeller yardımıyla Kuznets hipotezi ve eğrisi hakkında değerlendirmeler yapılacaktır.

4.3. Verilerin Durağanlık Testi

1980-2009 dönemine ait gelir dağılımıyla ilgili regresyon analizini yapmadan önce söz konusu çalışma zaman serisi olduğundan verilerin her birinin durağan olup olmadıklarının analizi yapılmalıdır. Söz konusu durağanlık analizi yapılmadığı takdirde ekonometrik açıdan yanıltıcı sonuçlarla karşı karşıya kalınabilir.

Granger ve Newbold(1974) durağan olmayan zaman serileriyle çalışılması halinde sahte regresyon problemiyle karşılaşılabileceğini göstermiştir. Zira durağan serilerin kullanıldığı serilerden elde edilen sonuçlarda bir sorun gözlenmezken, durağan olmayan serilerin kullanılması güvenilir olmayan ve yorumlanması ekonometrik olarak

zor olan sonuçların elde edilmesine yol açabilecektir. Bu nedenle zaman serileriyle yapılan regresyon analizlerinde değişkenler arasındaki ilişkinin varlığı araştırılmadan önce mutlaka değişkenlerin zaman serisi özelliklerinin incelenmesi gerekir. Söz konusu ekonometrik çalışmalarda durağanlığın test edilmesinde en çok kullanılan analiz araçları Dickey-Fuller, genişletilmiş Dickey-Fuller(ADF) ve Phillips-Perron(PP) testleridir.[110] Söz konusu bu çalışmada ADF testinden yararlanılarak her bir değişkene birim kök sınaması uygulanmıştır.

Gerek kuramsal gerek uygulama nedenleriyle Dickey-Fuller sınaması aşağıda yer alan kalıplardaki regresyonlara uygulanır;[111]

$$\Delta Y_t = \delta Y_{t-1} + u_t$$

$$\Delta Y_t = \beta_1 + \delta Y_{t-1} + u_t$$

$$\Delta Y_t = \beta_1 + \beta_2 t + \delta Y_{t-1} + u_t$$

Yukarıda bulunan regresyon kalıplarında yer alan t zamandır. Eğer δ=0 ise birim kökün olduğu anlaşılır. Ayrıca yukarıda yer alan denklemler sırasıyla trendsiz-kesmesiz, trendsiz-kesmeli ve en geniş tanımlamayla trendli-kesmeli kalıpları göstermektedir. Söz konusu sınama her bir kalıp düşünülerek yapılmalıdır.

Aşağıda yer alan tabloda söz konusu modelde kullanılacak her bir değişkenin trendli ve kesmeli, trendsiz ve kesmeli son olarak trendsiz ve kesmesiz birim kök testi sonuçları bulunmaktadır.

[110]Halil Altıntaş, "Türkiye'de Döviz Kurunun Enflasyon Üzerine Geçiş Etkisinin Ekonometrik Analizi:1989-2007", **Econ Anadolu**, 2009, s.18

[111]Damodar N. Gujarati, **Temel Ekonometri**, İstanbul: Literatür Yayınları, 2005, s.720

Tablo 7
Genişletilmiş Dickey Fuller(ADF) Test Sonuçları

Değişkenler	Düzey/Birinci Fark	Trendsiz ve Kesmesiz	Kesmeli	Trendli ve Kesmeli
Gini	Düzey	-1,9553(7)**	-2.0432(7)	-3,0543(7)
	Birinci Fark	-7,3016(7)*	-5,8709(7)*	-4,6727(7)*
Kriz	Düzey	-5,2915(7)*	-6,1062(7)*	-6,1951(7)*
	Birinci Fark	-9,9408(7)*	-9,7321(7)*	-9,741(7)*
Kamu Harc.	Düzey	0.7758(7)	-0,5359(7)	-2,6478(7)
	Birinci Fark	-3,7831(7)*	-3,8739(7)*	-3,8173(7)**
Enflasyon	Düzey	-2,0691(7)**	-2,3263(7)	-2,3075(7)
	Birinci Fark	-7,6292(7)*	-7,4321(7)*	-7,4567(7)*
Globalleşme	Düzey	1,1823(6)	-0,7622(6)	-1,9263(6)
	Birinci Fark	-4,3888(6)*	-4,4943(6)*	-4,4317(6)*
Dolaylı Vergi	Düzey	1,2785(7)	-1,6045(7)	-2,5970(7)
	Birinci Fark	-5,4989(7)*	-5,8442(7)*	-5,818(7)*
Kişi Başı Reel Gelir	Düzey	2,1018(7)	-0,7480(7)	-4,2558(7)**
	Birinci Fark	-3,5024(7)*	-3,9003(7)*	-3,7717(7)**
Reel Faiz	Düzey	-2,0627(5)**	2,8938(5)***	-2,9211(5)
	Birinci Fark	-5,6457(5)*	-5,5084(5)*	-4,8441(5)*
İşsizlik	Düzey	1,4769(7)	0,5846(7)	-0,4878(7)
	Birinci Fark	-3,1789(7)*	-3,3773(7)**	-3,6438(7)**

Parantez içindeki sayılar en uygun gecikme sayılarını ifade etmektedir.
*,**,*** sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlı olduklarını göstermektedir.

Yukarıda yer alan tabloda regresyonda bulunan tüm değişkenlerin birim kök testi sonuçları yer almaktadır. Söz konusu hem bağımlı hem de bağımsız değişkenlerin birim kök verileri Eviews 5 programı yardımıyla hesaplanmıştır. Her bir sonucun yanında parantez içinde bulunan rakamlar Schwarz bilgi kriteri(SIC) kullanılarak elde edilen otomatik gecikme uzunluklarını göstermektedir.

Tabloya göre %10 anlamlılık düzeyi gözetilerek Gini katsayısı, kriz, enflasyon, kişi başı düşen reel gelir, reel faiz değişkenlerinin durağan oldukları ve birim kök taşımadıkları tespit edilmiştir. Kamu harcamaları, globalleşme, dolaylı vergi ve işsizlik değişkenlerinde birim kök olduğu bulunmuştur. Birim kök taşıyan değişkenlerin birinci

farkları alınarak birim kök sorunu giderilmiştir. Değişkenlerde durağanlık sorunu çözüldükten sonra kesmesiz ve kesmeli modeller yorumlanmaya çalışılacaktır.

4.4. Kesmesiz Regresyon Modelinin Elde Edilmesi ve Yorumlanması

Söz konusu değişkenler kullanılarak aşağıda yer alan kesmesiz model kurulabilir;

$$\text{Gini}=\beta_1.\text{KBDG}+\beta_2.KBDG^2+\beta_3.\text{Kriz}+\beta_4.KamuHarc_{(t-1)}+\beta_5.\text{Enf}+\beta_6.Global_{(t-1)}+\beta_7.Dolaylıver_{(t-1)}+\beta_8.\text{Reelfaiz}+\beta_9.\text{İş}sizlik_{(t-1)}+u_t$$

Yukarıda yer alan denklemde kullanılan değişkenler;

Gini: 1980-2009 dönemi için tahmin edilen Gini katsayısı,

KBDG: Kişi başına düşen reel gelir,

Kriz: İktisadi krizler, (negatif büyüme oranları kriz olarak yorumlanmıştır)

Kamuharc. : Kamu harcamalarının GSMH'ye oranı,

Enf. : Enflasyon oranını,

Global: Globalleşme olarak dış ticaret hacminin GSMH'ye oranı,

Dolaylıver. : Dolaylı vergilerin tüm vergi içerisindeki yüzde oranını,

Reelfaiz: Reel faiz oranını,[112]

İşsizlik: işsizlik oranını göstermektedir.

[112] Nominal faiz oranı enflasyon oranı kullanılarak reel faiz oranına reel=[(1+nominal)/(1+enflasyon)]-1 formülü yardımıyla dönüştürülmüştür.

Tablo 8
Kesmesiz Modelin Regresyon Sonuçları

Bağımlı Değişken: GINI
Metot: En Küçük Kareler
Örneklem: 1980 2009

Değişken	Katsayı	St. Sapma	t istatistiği	Olasılık
KBDG	0.058247	0.008947	6.510197	0.0000
KBDG^2	-1.81E-05	2.14E-06	-8.483558	0.0000
KRİZ	0.141563	1.145564	0.123575	0.9031
KAMUHARC(-1)	-0.336046	0.118204	-2.842939	0.0112
ENFLASYON	-0.040713	0.029035	-1.402201	0.1789
GLOBAL(-1)	0.192152	0.156918	1.224535	0.2374
DOLAYLIVERGİ(-1)	0.001927	0.180079	0.010703	0.9916
REELFAİZ	-0.005200	0.110322	-0.047135	0.9630
İŞSİZLİK(-1)	0.072531	0.435052	0.166718	0.8696

R-Kare	0.039760	Ortalama bağımlı değişk	42.41081
Düzeltilmiş R-kare	-0.412118	Bağımlı değişk. St. Sap.	1.540795
Regresyon st. sapması	1.830967	Akaike bilgi kriteri	4.314990
Kalıntı karelerinin top.	5699147	Schwarz kriteri	4.750485
Log likelihood istatistiği	-47.09487	Durbin-Watson istatistiği	1.260537

Değişkenlerin yanında bulunan (-1) sayısı içinde birim kök barındıran faktörleri göstermektedir.

Yukarıdaki tabloda kesmesiz model için sonuçlar yer almaktadır. Önce her bir değişkenin anlamlılık testi yapılacaktır. Daha sonra söz konusu bağımsız değişkenlerin Gini katsayısını nasıl etkilediği yorumlanacaktır.

Değişkenlerin olasılık değerlerine bakıldığında kişi başına düşen gelir, kişi başına düşen gelirin karesi %1 düzeyinde anlamlı kamu harcamaları ise %5 düzeyinde anlamlı çıkmıştır. Diğer değişkenlerin ise anlamsız oldukları gözlenmektedir. Modelde uyumun iyiliğini gösteren R-kare yaklaşık %4 olarak ölçülmüştür. Söz konusu bağımsız değişkenler bağımlı değişken olan Gini katsayısının %4'ünü açıklayabilmiştir.

Öte yandan bağımsız değişkenlerin katsayılarına bakıldığında diğer tüm değişkenler sabitken kişi başına düşen gelir %1 arttığı zaman Gini katsayısı yaklaşık olarak 0.06 birim yükseldiği söylenebilir. Diğer şartlar sabitken kamu harcamaları %1 arttığında Gini katsayısı 0.34 birim azalış göstermiştir.

Ekonometrik süreçte modellemelerde yapılan hatalar söz konusudur. Hata terimlerinin ardışık değerleri arasında ilişki söz konusu olabilir. Hata terimlerinin birbirleriyle ilişkili olması durumuna otokorelasyon denir.[113] Regresyon açısından klasik doğrusal regresyon modeli ardışık bağımlılığın hata terimleri arasında olmadığını varsayar.[114] Otokorelasyon sınaması için Breusch-Godfrey LM testi yapılacaktır. Otokorelasyon sınamasından sonra hata terimlerinin normal dağılıp dağılmadığını anlamak için Jarque-Bera normallik sınaması yapılacaktır. Ekonometrik modellerde istenen bir durum hata terimlerinin normal dağılmasıdır.

Tablo 9
Kesmesiz Modelin Breusch-Godfrey LM Testi Verileri

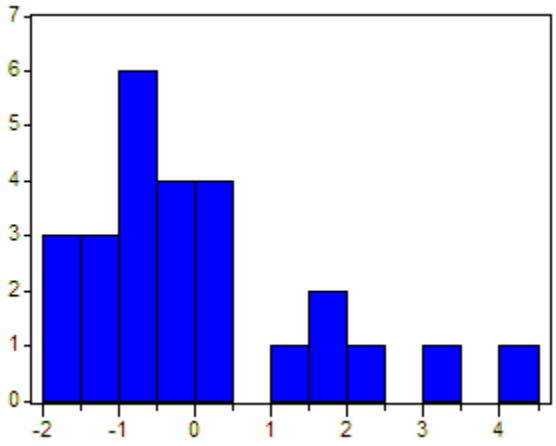
F-istatistiği	0.836255	Olasılık	0.452561
N*R-kare	2.600725	Olasılık	0.272433

Yukarıdaki tabloda F-istatistiğinin altında N*R-kare Breusch-Goldfrey LM testi sonuçlarını göstermektedir. N gözlem sayısını ifade etmektedir. F-istatistiğinin ve LM testini karşısında sırasıyla bu testlerin olasılık değerleri gösterilmektedir. Testin sonuçlarına göre modelde otokorelasyonun olmadığına ilişkin yorumu gösteren H0 hipotezi olasılığın 0.27 gibi yüksek olması nedeniyle reddedilememektedir. Yani modelde otokorelasyon sorunu yoktur.

[113] "Otokorelasyon", http://bilgiteknoloji.net/ekonometri/ekotest/eo3_otokorelasyon.asp , (17 Haziran 2011)
[114] Gujarati, s.401

Hata terimlerinin dağılımı ekonometrik süreçte istenen bir durumdur. Söz konusu hata terimlerinin normal dağılıp dağılmadığı Jarque-Bera testiyle yapılabilir. Jarque-Bera normallik sınaması bir kavuşmazlık ya da büyük örneklem sınamasıdır. Jarque-Bera kalıntıların normal dağıldığı ön savı altında ki-kare istatistiği olasılık değeri yeterince düşükse kalıntıların normal dağıldığını ileri süren sıfır ön savı reddedilir. Ama olasılık değeri yüksekse normallik varsayımı reddedilemez.[115]

Tablo 10
Kesmesiz Modelin Jarque - Bera Testi Verileri

Seri: Artıklar
Örneklem: 1980 2009

Ortalama	0.026466
Medyan	-0.390347
Maksimum	4.040002
Minimum	-1.935719
St. Sapma	1.509613
Çarpıklık	1.020462
Basıklık	3.496181
Jarque-Bera	4.779193
Olasılık	0.091667

Yukarıdaki tabloya göre kalıntıların normal dağıldığını öne süren H0 hipotezi reddedilemez. Çünkü olasılık değeri 0.05 anlamlılık düzeyinden yüksek çıkmıştır. Bu nedenle H0 hipotezi kabul edilir. Dolayısıyla hata terimlerinin normal dağıldığı savunulabilir.

[115] Gujarati, s.143

4.5. Kesmeli Regresyon Modelinin Elde Edilmesi ve Yorumlanması

Kesmesiz modelde yapılan çalışmaların benzeri kesmeli model için de yapılması gerekmektedir. Söz konusu kesmeli modelin tanımlanması aşağıdaki gibidir.

$$\text{Gini}=\beta_0+\beta_1.\text{KBDG}+\beta_2.KBDG^2+\beta_3.\text{Kriz}+\beta_4.KamuHarc_{(t-1)}+\beta_5.\text{Enf}+\beta_6.Global_{(t-1)}+\beta_7.Dolaylıver_{(t-1)}+\beta_8.\text{Reelfaiz}+\beta_9.\text{İş}sizlik_{(t-1)}+u_t$$

Modelde kullanılan değişkenler kesmesiz regresyon modelinde kullanılan değişkenlerle aynıdır. Dolayısıyla yapılan analizler sonucu kesmeli model tahmini için ortaya çıkan sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 11
Kesmeli Modelin Regresyon Sonuçları

Bağımlı Değişken: GINI
Metot: En Küçük Kareler
Örneklem: 1980 2009

Değişken	Katsayı	St. Hata	t-istatistiği	Olasılık
C	73.03487	6.684520	10.92597	0.0000
KBDG	-0.032226	0.008867	-3.634507	0.0022
KBDG^2	7.84E-06	2.50E-06	3.141015	0.0063
KRİZ	0.337966	0.406347	0.831719	0.4178
KAMUHARC(-1)	-0.013916	0.051223	-0.271678	0.7893
ENFLASYON	-0.000499	0.010959	0.045492	0.9643
GLOBAL(-1)	-0.012747	0.058684	-0.217210	0.8308
DOLAYLIVERGİ(-1)	0.044075	0.063930	0.689425	0.5004
REELFAİZ	0.007476	0.039112	0.191140	0.8508
İŞSİZLİK(-1)	-0.119363	0.155165	-0.769268	0.4529

R-kare	0.886511	Ortalama bağımlı değişk.	42.41081
Düzeltilmiş R-kare	0.822673	Bağımlı değişk st. Sap.	1.540795
Regresyon st. sapması	0.648833	Akaike bilgi kriteri	2.256439
Kalıntı karelerinin top.	6.735743	Schwarz kriteri	2.740323
Log likelihood istatistiği	-19.33371	F-istatistiği	13.88692
Durbin-Watson istatist.	2.673728	Olasılık(F-istatistiği)	0.000006

Kesmeli model için yapılan regresyon sonucunda ortaya çıkan verilerin yorumlanması gerekmektedir. Öncelikle değişkenlerin anlamlılık sınamaları yapılarak daha sonra sırasıyla katsayıların yorumlanması, modelin uyumunun iyiliği ve genel anlamlılık testi yapılacaktır.

Söz konusu değişkenler açısından anlamlılık değerlerine bakıldığında sadece kesme terimi, kişi başına düşen gelir ve bunun karesi anlamlı çıkmıştır. Diğer değişkenler ise anlamsız çıkmıştır. Buna göre kesme terimi, kişi başına gelir ve karesi yaklaşık %1 düzeyinde anlamlı çıkmıştır.

Katsayıların her birinin yorumu yapıldığında ise diğer şartlar sabitken Gini katsayısı yaklaşık 73.03 birim olmaktadır. Anlamlı değişkenlerden kişi başına düşen gelir %1 arttığında Gini katsayısı 0.03 birim azalmaktadır. Söz konusu diğer değişkenler anlamsız çıktığından burada yorumlamaya tabi tutulmamıştır.

Modelin geneline baktığımızda söz konusu modelde yer alan değişkenler Gini katsayısındaki değişmelerin yaklaşık %89'unu açıklamaktadır. Düzeltilmiş R-kare değeri de oldukça yüksektir. Modelin genel olarak anlamlı olduğunu F istatistiği olasılığı göstermektedir. Olasılık çok düşük olduğundan modelin genel olarak anlamsız olduğunu gösteren H0 hipotezi reddedilir. Model genel olarak anlamlıdır.

Model aynı zamanda kesmesiz modelde yapıldığı gibi önce otokorelasyon sorununun olup olmadığını anlamak için Breusch-Godfrey LM testine daha sonra hata terimlerinin normal dağılıp dağılmadığını anlamak için Jarque-Bera testine tabi tutulacaktır.

Kesmeli modelde otokorelasyon olup olmadığını anlamak için söz konusu modele Breusch-Godfrey LM testinin uygulanması gerekmektedir. Aşağıdaki tabloda kesmeli model için Breusch-Godfrey testi yer almaktadır.

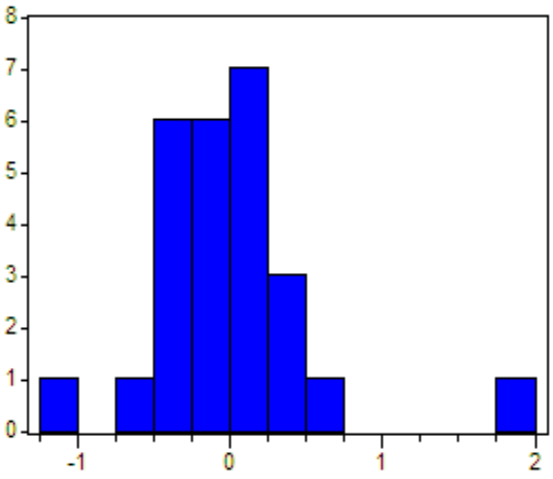
Tablo 12
Kesmeli Modelin Breusch-Godfrey LM Testi Verileri

F-istatistiği	5.461294	Olasılık	0.017650
N*R-kare	11.39478	Olasılık	0.003355

Kesmeli model için Breusch-Godfrey serisel LM testi olasılık değeri 0.003 çıkmıştır. Otokorelasyonun olmadığına dair H0 hipotezi reddedilir. Dolayısıyla modelde otokorelasyon sorununun olduğu sonucuna ulaşılır.

Ekonometrik süreçte regresyon analizi açısından arzulanan bir diğer durum artıkların normal dağılmasıdır. Dolayısıyla söz konusu analiz Jarque-Bera testiyle yapılabilir. Aşağıda kesmeli model için Jarque-Bera test sonuçları yer almaktadır.

Tablo 13
Kesmeli Modelin Jarque - Bera Testi Verileri

Seri: Artıklar
Örneklem: 1980 2009

Ortalama	-2.83e-15
Medyan	-0.012879
Maksimum	1.796337
Minimum	-1.161890
St. Sapma	0.519066
Çarpıklık	1.178387
Basıklık	7.314791
Jarque-Bera	26.18612
Olasılık	0.000002

Söz konusu tablo 13'e göre artıkların normal bir dağılıma sahip olduğuna dair H0 hipotezi olasılık değerinin oldukça düşük olmasından dolayı reddedilir. Dolayısıyla artıklar normal bir dağılıma sahip değildir.

4.6. Kesmesiz ve Kesmeli Model Açısından Kuznets Hipotezinin Yorumlanması

Bu başlık altında hem kesmesiz hem de kesmeli model açısından Kuznets eğrisi tahmin edilmeye çalışılacaktır. Her iki model açısından literatürde tanımlanan denklemler doğrultusundan hangi modelde Kuznets hipotezinin doğrulandığı açıklanacaktır.

Öncelikle Kuznets eğrisinin ne işe yaradığını hatırlamakta fayda vardır. Bilindiği üzere Kuznets ünlü makalesinde ekonomik kalkınmanın ilk aşamalarında gelir eşitsizliğinin kalkınma ile birlikte artacağını ancak ekonomik gelişme devam ettikçe önce gelir eşitsizliğinin artma eğiliminin duracağını ardından da azalacağını ileri sürmüştür. Kuznets'in belirttiği bu ilişkiye daha sonraları "Kuznets Eğrisi", "Kuznets Hipotezi" veya "Ters U Eğrisi" adı verilmiştir.[116]

Kuznets'in hipotezi çeşitli ülkelerde gerek ampirik gerekse de teorik yaklaşımlarla bir zemin oluşturmayı amaçlayan ve bu alandaki literatürü derinleştiren birçok çalışma yapılmıştır. Söz konusu çalışmaların bazıları Kuznets hipotezini desteklerken bazıları ise Kuznets hipotezini desteklemeyen ve hipotezi yanlış şekilde kurgulayan çalışmalar da oldukça dikkat çekicidir.[117]

Aşağıda yer alan tabloda söz konusu Kuznets hipotezi açısından yapılan çalışmalar ve bu çalışmaların sonucu olarak gelir dağılımı ve gelir arasında nasıl bir ilişki olduğu gösterilmeye çalışılmıştır.

[116] İbrahim Tokatlıoğlu ve Murat Atan, "Türkiye'de Bölgeler Arası Gelişmişlik Düzeyi ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği: Kuznets Eğrisi Geçerli mi?", **Ekonomik Yaklaşım,** Cilt:18, Sayı:65, s.26
[117] Tokatlıoğlu ve Atan, s.27

Tablo 14
Kuznets Eğrisini Test Eden Çalışmalar ve Sonuçları

Kalkınma ile Gelir Eşitsizliği Arasında U Şeklinde İlişki Çalışmalar	Kalkınma ile Gelir Eşitsizliği Arasında Ters U Şeklinde İlişki Çalışmalar	Dönüm Noktası	Kalkınma ile Gelir Eşitsizliği Arasında İlişki Yok Çalışmalar
Anand ve Kanbur 1993	Deutsch ve Silber 2004	2244$	Adams ve Page 2003
Gallet ve Gallet 2004	Tabatabai 1994	1565$	Bleaney ve Nishiyoma 2004
Glomm 1997	Dawson 1997	2000$	Campano ve Salvatore 1988
Brano ve diğerleri 1996	Ogwang 1995	1123-2390$	Deiniger ve Square 1996
Eusufzai 1997	Thornton 2001	1647-2891$	Glomm 1997
Robinson 1976	List ve Gallet 1999	1487$	Oshima 1994
Banerjee ve Newman 1993	Paukert 1973		Petiakos ve diğerleri 2003
Lewis 1955	Saith 1983		Matyas ve diğerleri 1998
Ram 1997	Cromwell 1977		Ravilhon 1995
	Papanek ve Kyn 1986		Schultz 1998
	Aghion ve diğerleri 1999		Bruno, Raviuion, Square 1998
	Alesina ve Rodrik 1994		Adams 2002
	Zang 1998		Barro 1999
	Kronkaew ve Kakwani 2003		Banerjee ve Duflo 1999
	Savvides ve Stengos 2000		Cheng 2006
	Higgins ve Williamson 1999		Gustafsson ve Johansson 1999
	Clarke, Xu ve Zau 2003		
	Chen 2003		
	Cline 1975		

Kaynak: İbrahim Tokatlıoğlu ve Murat Atan, "Türkiye'de Bölgeler Arası Gelişmişlik Düzeyi ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği: Kuznets Eğrisi Geçerli mi?", **Ekonomik Yaklaşım**, Cilt:18, Sayı:65, s.28

Kuznets hipotezini söz konusu çalışmada yer alan modellerler açıklamaya geçmeden önce Kuznets hipotezinin matematiksel formülizasyonunu incelemek gerekmektedir.

Literatürde gelir dağılımı açısından yapılan analizlerde üzerinde durulan ve sıklıkla uygulanan çeşitli denklemler kurulmuştur. Gelir eşitsizliğini temsil edecek bir değişken INEQ(Gini indeksi) bağımlı değişken olarak alınırken iktisadi gelişmeyi veya kalkınmayı temsil edecek bir değişken olarak GDP (kişi başı gelir, insani gelişmişlik indeksi, fiziksel yaşam kalitesi indeksi vb. gibi) bağımsız değişken olarak ele alınmaktadır. Yine söz konusu bu değişkenler arasındaki ilişki ikinci dereceden veya üçüncü dereceden bir fonksiyonla tahmin edilmeye çalışılmıştır. Araştırmalarda kullanılan fonksiyonlar aşağıda gösterilmiştir;[118]

$$\text{INEQ}=\alpha_0+\beta_1(\text{GDP})+\beta_2(GDP^2)+\varepsilon$$

$$\text{INEQ}=\alpha_0+\beta_1(\text{GDP})+\beta_2(\frac{1}{GDP})+\varepsilon$$

$$\text{INEQ}=\alpha_0+\beta_1(\text{GDP})+\beta_2(GDP^2)+\beta_3(GDP^3)+\varepsilon$$

$$\text{Log(INEQ)}=\alpha_0+\beta_1(\text{Log(GDP)})+\beta_2(Log(GDP)^2)e^{\varepsilon}$$

$$\text{INEQ}=\alpha_0+\beta_1(\text{Log(GDP)})+\beta_2(Log(GDP)^2)e^{\varepsilon}$$

Yukarıda yer alan çeşitli çalışmalara ait fonksiyonlardan ilki ikinci dereceden bir yapıya sahiptir. Eğrinin tepe noktasını bulabilmek için fonksiyonun türevi alınır. Söz konusu eğrinsin ikinci türevi alındığında bükümlü eğrinin maksimum ya da minimum bir noktaya sahip olup olmadığı anlaşılır. Eğer fonksiyonun ikinci türevi negatifse eğrinin maksimum noktası olup ters U eğrisi (yani Kuznets hipotezi) doğrulanır. Fonksiyonun ikinci türevi pozitif ise Kuznets eğrisi düz U formatında ortaya çıkmaktadır.[119]

[118] Tokatlıoğlu ve Atan, s.29
[119] Garbis Iradian, Inequality, "Poverty and Growth: Cross-Country Evidence", **IMF Working Paper**, 2005, s.16

O halde yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere Kuznets hipotezinin ön savları şu şekilde beklenebilir;

$$\text{Gini}=\beta_0+\beta_1.\text{KBDG}+\beta_2.KBDG^2+\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots+u_t$$

$\beta_1>0$ ve $\beta_2 < 0$ şeklinde olmalıdır.

Söz konusu yukarıdaki denklem yapısı için veriler ön savları doğruluyorsa Kuznets hipotezinin geçerli olduğu savunulabilir.

Kuznets hipotezinin tanımı, matematiksel gösterimi ve denklemler için ön savlar elde edildikten sonra sırasıyla kesmesiz ve kesmeli model açısından söz konusu hipotez doğrulanmaya çalışılacaktır.

Kesmesiz model tahmini;

$$\text{Gini}=\beta_1.\text{KBDG}+\beta_2.KBDG^2+\ldots$$

$$\text{Gini}=0.058.\text{KBDG}-1.81\text{E-}05.KBDG^2+\ldots$$

Söz konusu kesmesiz model bulgularına göre kişi başına düşen gelir katsayısı olan β_1 sıfırdan büyük ($\beta_1>0$), kişi başına düşen gelirin karesi olan β_2 ise negatif ($\beta_2<0$) çıkmıştır. Dolayısıyla kişi başına düşen gelirin karesi negatif olduğundan söz konusu Kuznets eğrisi Ters U şeklindedir. Yani Kuznets hipotezi kesmesiz model için doğrulanmıştır.

Kesmeli model tahmini;

$$\text{Gini}=\beta_0+\beta_1.\text{KBDG}+\beta_2.KBDG^2+\ldots$$

$$\text{Gini}=73.034-0.032.\text{KBDG}+7.84\text{E-}06.KBDG^2+\ldots$$

Kesmeli model sonuçlarına göre kişi başına düşen gelir katsayısı sıfırdan küçük (β_1<0), kişi başına düşen gelirin karesi ise pozitif çıkmıştır. (β_2>0) Dolayısıyla ters U savı kesmeli modelde ortaya çıkmamıştır. Kişi başına gelirin karesi pozitif katsayıya sahip olduğundan minimum noktaya sahip düz U şeklinde Kuznets eğrisi kesmeli modelde geçerlidir.

4.7. Kuznets Eğrisinin Dönüm Noktası

Kesmesiz model açısından Kuznets hipotezi doğrulandıktan sonra Türkiye için Kuznets eğrisinin dönüm noktası tespit edilebilir. Bir eğrinin maksimum noktası türevi alındıktan sonra sıfıra eşitlenerek bulunabilir. O halde kesmesiz modelin gelirle ilgili olan kısmının türevinin sıfıra eşitlenmesi gerekmektedir.

$$\text{Gini}=(0.058).\text{KBDG}-(1.81\text{E-}05).KBDG^2$$

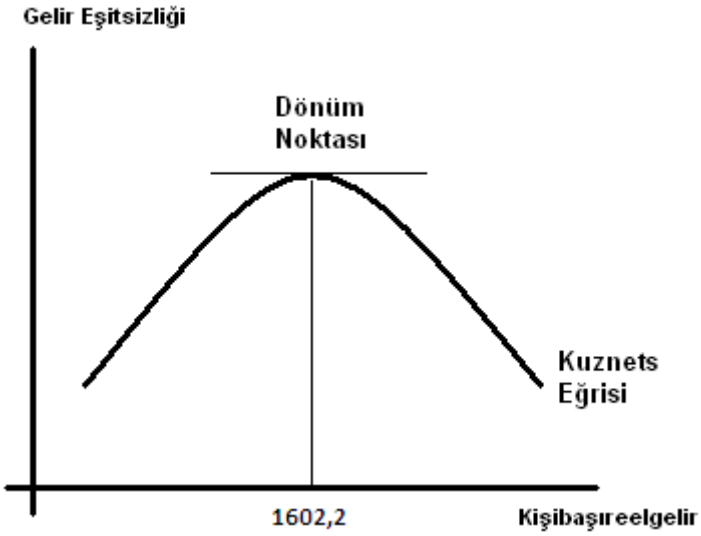
Türevi alınırsa;

$$\text{Gini}=(0.058)-(0{,}0000362).\text{KBDG}$$

Sıfıra eşitlenirse;

$$0{,}0000362.\text{KBDG}=0.058$$

$$\text{KBDG}=1602{,}20\ \text{TL}(\text{max. noktası})$$

Şekil 14: Türkiye Açısından Kuznets Eğrisinin Dönüm Noktası

Kaynak: Tezin yazarı tarafından hazırlanmıştır.

Yukarıda yer alan şekilde Türkiye'nin Kuznets eğrisinin dönüm noktası 1602,2 TL olarak hesaplanmıştır. 1602,2 TL öncesindeki gelir artışları gelir dağılımında bozulma yaratmıştır. Kuznets eğrisinin dönüm noktasından sonra yani 1602,2 TL'den gelirin artması ise gelir dağılımında iyileşmenin sağlandığını göstermektedir.

4.8. Her İki Modelin Genel Olarak Değerlendirilmesi

Kesmesiz ve kesmeli model açısından söz konusu bağımsız değişkenlerin gelir dağılımını nasıl etkilediği ve beklentilerle uyumlu olup olmadığı anlaşılması gerekmektedir. Üçüncü bölümde her bir makro ekonomik değişkenin gelir dağılımıyla nasıl değişeceği ve gelir dağılımını nasıl etkilediği analiz edilmiştir. Dolayısıyla beklentilerle her iki regresyon analizindeki sonuçların örtüşüp örtüşmediği de analiz edilmelidir.

Kesmesiz model açısından kişi başına gelir, kişi başına gelirin karesi ve kamu harcamaları anlamlı çıkmıştır. Kişi başına gelir ve gelir eşitsizliği açısından durum bir

önceki başlık altında Kuznets hipoteziyle sorgulanmıştır. Kesmesiz model Kuznets hipotezini doğrulamıştır.

Kamu harcamaları kesmesiz modelde %1 arttığında gelir eşitsizliğinde 0.34 birim düşüş gözlenmiştir. Dolayısıyla kamu harcamalarının artması gelir dağılımını iyileştirecektir. Türkiye'de kamu harcamaları belirtildiği üzere cari, yatırım ve transfer olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. 2003 yılına kadar bu üçlü sistem uygulandıktan sonra analitik bütçe sınıflandırmasına geçilmiştir. Ülkemizde transfer harcamaları kamu harcamaları içerisinde oldukça fazla yer almaktadır. Transfer harcamalarının büyük bir çoğunluğunun faiz ödemesi olması gelir eşitsizliğini arttırmaktadır. Dolayısıyla ülkemiz açısından kamu harcamaları arttığında gelir eşitsizliğinin artacağı beklense de söz konusu analizde bu durum böyle çıkmamıştır.

Dünyada ise kamu harcamaları programında fakirliğin azaltılması ve sosyal faktörlerin iyileştirilmesi yatmaktadır. Sosyal sektörler olan eğitim ve sağlık harcamaları bireylerin gelişmesine yardımcı olur. Ayrıca kamu harcamaları içerisinde yer alan yatırım harcamaları uzun dönemde gelir eşitsizliğini azaltan oldukça etkili bir yoldur.[120]

Kesmeli model ise kişi başına düşen gelir hariç diğer faktörler açısından anlamsız bulgulara ulaşmıştır. Ayrıca Kuznets hipotezini düz U eğrisi olarak doğrulamıştır. Bu nedenle kesmeli modeldeki değişkenlerin yorumlamaları yapılmayacaktır.

Kısacası anlamlılık değerleri, ekonometrik koşulları sağlaması ve elde ettiği bulgular açısından kesmesiz model daha uygun durmaktadır. Ayrıca kesmesiz model sayesinde ulaşılan sonuçlar, tanımlamalar ve ispatlar bakımından oldukça faydalı olduğu söylenebilir. Şüphesiz Gini katsayısını etkileyen etmenler çok çeşitli olup her birinin modele katılması zordur. Bu yüzden literatürde gelir dağılımıyla ilişkisi olan makro ekonomik faktörlerin etkisi incelenmiştir.

[120] Iradian, s.10

SONUÇ

Bu çalışmada Türkiye'de gelir dağılımı sorunu ve makro ekonomik faktörlerin gelir dağılımı üzerindeki etkileri incelenmeye çalışılmıştır. Söz konusu konuyla ilgili kaynakların taranmasının ardından sıralamaya uygun bir şekilde başlıklar halinde konular açıklanmıştır. Konular açıklanırken Türkiye'nin ekonomik durumu göz önüne alınarak açıklamalarda bulunulmuştur.

İlk bölümde gelir ve gelir dağılımı kavramının açıklamaları yapılmıştır. Bir ekonomide belli zamanda yaratılan gelirin çeşitli iktisadi gruplara göre dağılımı gelir dağılımını ifade eder. Çeşitli gruplar açısından gelir dağılımının incelenmesi gelir dağılımının kişisel, fonksiyonel, bölgesel ve sektörel olarak nitelendirilmesine neden olur. Gelir dağılımı çeşitleri içerisinde toplumda bireyler arasında gelir dağılımı eşitsizliğinin olup olmadığını gösteren kişisel gelir dağılımı en önemli gelir dağılımı kavramlarından biridir. Fonksiyonel gelir dağılımı ise ülke içinde faktör sahiplerinin ne kadar pay aldığını göstermesi bakımından önemlidir. Fonksiyonel gelir dağılımı yardımıyla faktör sahipleri arasında kıyaslamalar yapılabilir. Türkiye'de gelir dağılımında adaletin olup olmadığını görmek için TÜİK tarafından hesaplanan dört araç söz konusudur. Bunlar; Gini katsayısı, Lorenz eğrisi, yüzdelik gelir dilimleri ve yüzde paylar analizidir. Tüm bu analiz araçları gelir dağılımının ölçülmesinde kullanılmasına rağmen gelir dağılımındaki değişiklikleri net bir biçimde aktarmamaktadır. Söz konusu gelirin düşük olduğu bölgelerde Gini katsayısının düşük çıkması o bölgede gelir dağılımının adaletli olduğunu göstermemektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Türkiye'nin gelir dağılımı açısından durumu yorumlanmıştır. 1963-2009 yılı arasında yapılan gelir dağılımı çalışmalarına göre Türkiye'nin gelir dağılımı genel olarak düzelme eğiliminde olsa da söz konusu yıllar arasında Gini katsayısının oldukça düzensiz olduğu tespit edilmiştir. Yine kent ve kır bölgelerindeki gelir dağılımı arasındaki fark 2007 yılına kadar azalma eğilimi göstermesine rağmen 2007 yılından itibaren bu iki bölge arasındaki fark artış eğilimindedir. Türkiye'nin gelir dağılımı Latin Amerika ve Avrupa ülkelerindeki gelir dağılımı sonuçlarıyla karşılaştırılmıştır. Avrupa ülkelerinde Gini katsayısı 020-0,40 aralığında, Latin Amerika ülkelerinde ise 0,50-0,60 aralığında değişmektedir.

Türkiye'nin en son gelir dağılımı hesaplamalarına göre 0,412 Gini katsayısıyla Latin Amerika ülkelerinden daha adaletli, Avrupa ülkelerinden daha adaletsiz bir gelir dağılımı söz konusudur. Kullanılabilir gelirin türlerine göre dağılımına bakıldığında 1987-2009 yılları arasında 2002 yılına kadar müteşebbis gelirleri en yüksek payı alırken 2002 yılından sonra maaş ve ücret gelirleri en yüksek payı elde etmiştir. Yıllar geçtikçe maaş ve ücret gelirleriyle müteşebbis gelirleri arasındaki fark sürekli artmıştır. Türkiye'de gelir dağılımında istikrarsızlık söz konusu olup bu istikrarsızlığın ve adaletsizliğin düzeltilmesi için çeşitli yollar sayılabilir. Bu yollardan ilki siyasi partilerin politika öncelikleri olarak büyüme ve enflasyon konusuna vermiş oldukları önem kadar gelir dağılımı konusuna da önem vermeleri gerekmektedir. Nüfus artış hızının azaltılması ve tarım sektöründe çalışanların verimlerinin ve gelirlerinin arttırılması oldukça önemlidir. Toplumda refah artışı ve dolayısıyla gelir dağılımında adaleti gerçekleştirmek için sosyal güvenlik hizmetlerinin yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.

Gelir dağılımını etkileyen etmenler iktisadi ve iktisadi olmayan faktörler olarak ikiye ayrılmaktadır. Makro ekonomik faktörler olarak ekonomik büyüme, işsizlik, faiz, enflasyon, kamu harcamaları, vergiler, kriz ve dış ticaret (globalleşme) gösterilebilir. Ekonomik büyümenin gelir dağılımı üzerindeki etkisi yaygın bir şekilde inanılan Kuznets hipoteziyle açıklanabilir. Kuznets hipotezine göre gelir arttıkça önce gelir dağılımında artış söz konusu olacaktır. Ancak bir tepe noktasından sonra gelirin daha da artması gelir dağılımında iyileşme etkisi yaratacaktır. Kuznets hipotezinde bahsi geçen gelir ve Gini katsayısı arasındaki bu ilişki ters U savı olarak da bilinmektedir. Yine gelir dağılımı üzerinde etkili olan bir diğer faktör işsizlik olgusu olup işsizliğin artmasıyla gelir dağılımında eşitsizlikler artış gösterecektir. O halde işsizlikle gelir dağılımı arasında ters yönlü ilişki geçerlidir. Öte yandan diğer bir faktör olan faiz Keynes tarafından ağır eleştirilere maruz kalmıştır. Keynes faizi hasta ekonomilerin bir göstergesi olarak görür. Faiz yükseliyorsa ekonomi kötüleşmekte olup gelir dağılımında adaletsizliğin arttığından bahsedilir. Gelir dağılımını olumsuz etkileyen bir diğer faktör enflasyondur. Enflasyonun azalmasıyla gelir dağılımında iyileşmelerin olduğunu gösteren ampirik çalışmalar da yer almaktadır. Kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisini göstermek için kamu harcamalarını oluşturan unsurların irdelenmesi gerekmektedir. Kamu harcamaları 2003 yılına kadar cari, yatırım ve transfer harcaması

olarak yer almıştır. 2003 yılından sonra da analitik bütçe sınıflandırması yapılmıştır. Kamu harcamalarının alt bileşenlerinden esas dikkati çeken nokta üçlü alt bileşenden transfer harcamalarının payının oldukça yüksek olmasıdır. Transfer harcamalarının bu denli yüksek olmasının altında yatan neden ise iç borç faiz ödemeleridir. İç borç faiz ödemelerinin yüksek ancak transfer harcamalarının diğer alt bileşenlerinin az olması gelir dağılımında bozulmalara yol açmaktadır. Dolayısıyla kamu harcamaları artışı Türkiye açısından değerlendirildiğinde transfer harcamalarının payının yüksek oluşu gelir dağılımını düzeltici yönde değil, iç borç faiz ödemelerinin yüksekliğinden ötürü olumsuz bir şekilde gelir dağılımını etkilemiştir. Vergiler açısından yorumlama yapılacak olursa Türkiye açısından yıllar itibarıyla dolaysız vergilerin payı azalış, dolaylı vergilerin payı ise artış göstermiştir. Ekonomik ajanlar arasında adaleti sağlayan dolaysız vergilerin azalışı gelir dağılımında bozulmaları arttıracaktır. Krizlerin olması yine ülke içinde oluşturulan geliri olumsuz bir şekilde etkileyerek gelir dağılımında bozulmalara neden olacaktır. Makro ekonomik olmayan faktörler olarak eğitim, sosyokültürel faktörler ve demografik etkenler gelir dağılımı üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Eğitim faktörü gelir dağılımı olumlu bir şekilde etkilemektedir. Yine sendikalaşma ve gruplaşma olarak sosyoekonomik faktörlerin yaygın olması gelir dağılımında düzelmeyi sağlayacaktır. Demografik faktörlerden nüfus artışı ve şehirleşme genel kanıya göre gelir dağılımında bozulmayı arttıracaktır.

Çalışmanın son bölümünde söz konusu makro ekonomik faktörlerin gelir dağılımı üzerindeki etkisi regresyon modelleri yardımıyla tespit edilmeye çalışılmıştır. Hem kesmeli hem de kesmesiz regresyon tahminleri yapılmış olup bu modellerde kullanılan bağımsız değişkenlerin çoğu anlamsız çıkmıştır. Bu nedenle anlamlı çıkan değişkenler açısından beklenene uyum konusunda yorumlamalar yapılabilir. Kesmesiz modelin anlamlı bağımsız değişkenleri incelendiğinde kamu harcamalarındaki artış gelir dağılımı eşitsizliğinde azalışa neden olacaktır. Yani kamu harcamalarının artması gelir dağılımı açısından olumludur. Anlamlı değişkenlerden biri olan kamu harcamaları bekleyişlere uygun çıkmamıştır. Kesmeli modelse ekonometrik açıdan uygun olmadığından dolayı değerlendirilmesi söz konusu olmayacaktır.

Kesmesiz model Kuznets hipotezi açısından değerlendirildiğinde gerçekten de Kuznets hipotezinin varsaydığı ters U şeklinde bir eğri kesmesiz modelle doğrulanmaktadır. Üstelik Kuznets eğrisinin dönüm noktası yapılan analizler neticesinde 1602,2 TL olarak bulunmuştur. Yani 1602,2 TL'den sonra gelir artışları Kuznets hipotezinin ön gördüğü şekilde gelir dağılımında iyileşmeye neden olmaktadır. 1602,2 TL'ye kadar gelir artışları gelir dağılımında bozulmaya yol açmaktadır.

Öte yandan yapılan analizlerin yıl bakımından az olması ve Gini katsayısının gelir dağılımını ölçmede pek sağlıklı olmaması söz konusu çalışmanın olumsuz yönünü göstermektedir. Ancak yine de Türkiye'de gelir dağılımı açısından yapılacak olan çalışmalara yol gösterici olması bakımından çalışmanın faydalı olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Acar, Sadık. **Uluslararası Reel Ticaret: Teori, Politika**, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 2004

Acar, Yalçın. **İktisadi Büyüme ve Büyüme Modelleri**, Bursa: Vipaş, 2002

Akyüz, Ferhat. "1980 Sonrası Dönemde Türkiye'deki Gelir Dağılımı Dengesizliği ve Yoksulluğun Boyutlarını Etkileyen Faktörlerin incelenmesi", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.** Muğla Üniversitesi SBE, 2002

Akdoğan, Abdurrahman. **Kamu Maliyesi**, 11. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi, 2006

Aktan, Coşkun Can ve İstiklal Yaşar Vural, Gelir Dağılımında Adalet(siz)lik ve Gelir Eşit(siz)liği: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri, Coşkun Can Aktan(Ed.), **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları,2002

Aktan, Coşkun Can ve İstiklal Yaşar Vural, Makro Ekonomik Politikalar, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk, Coşkun Can Aktan(Ed.), **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları,2002

Ataç, Beyhan, İzzettin Önder ve Salih Turhan. **Maliye Politikası**, Engin Ataç(Ed.), 7. Baskı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, No:1580, 2010

Başoğlu, Ufuk, Nalan Ölmezoğulları ve İlker Parasız. **Gelir Bölüşümü Teori ve Politika**, Bursa: Ekin Kitapevi, 1999

Bayramiç, Mehmet Hakan. "Türkiye'de Gelir Dağılımı Sorunu ve Çözümleri" , **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.** Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2006

Bilen, Mahmut. "Fonksiyonel Gelir Dağılımı ve Türkiye Tahlili", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.** İstanbul Üniversitesi SBE, 1994

Boratav, Korkut. **100 Soruda Gelir Dağılımı**, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1980

BUMKO, "Temel Ekonomik Büyüklükler(2000-2011)", **http://www.bumko.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EFB856E08843ECBADB** , (01 Kasım 2011)

Dinler, Zeynel. **İktisada Giriş**, 12. Baskı, Bursa: Ekin Kitabevi, 2006

Doğan, Cem. **Ekonomik ve Mali Politikaların Gelir Dağılımına Etkisi 1980-2005 Türkiye**, Ankara: Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları, 2007

DPT, **Gelir Dağılımını İyileştirme ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, DPT:2599, ÖİK:610, Ankara, 2001

DPT, **Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, DPT:2742, ÖİK:691, Ankara, 2007

DPT, "1950-2004 Ekonomik ve Sosyal Göstergeler", **http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/gosterge/tr/**, (03 Mayıs 2011)

Edizdoğan, Nihat. **Kamu Maliyesi**, 8. Baskı, Bursa: Ekin Kitabevi, 2004

Ekici, Şule. Türkiye'de Vergi Yükü ve Gelir Dağılımı Üzerine Etkisi, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. Uludağ Üniversitesi SBE, Bursa, 1996

E-Views 5 Help Menü, Users Guide

Flückiger, Yves ve Milad Zarin-Nejadan. ” The Effect Of Macroeconomic Variables On The Distribution Of Income: The Case Of Switzerland”, **http://www.unige.ch/ses/ecopo/cours/global/article2.doc**, (04 Kasım 2010

Gujarati, Damodar N. **Temel Ekonometri**, İstanbul: Literatür Yayınları, 2005

Güneş, İsmail. “Gelir Dağılımı”, **http://idari.cu.edu.tr/kamu/gelir.htm** , (01 Kasım 2010)

IMF, Dünya Ekonomik Görünümü 2010, **http://www.sonsayfa.com/Haberler/ekonomi/IMF-Dunya-Ekonomik-gorunum-raporu-152783.html,**(03 Mayıs 2011)

Ison, Stephan ve Stuart Wall. **İktisat Giriş**, 2. Baskı, Bilim Teknik Yayınevi, 2007

Işığıçok, Erkan. “Türkiye’de Gelir Dağılımı ve 1987-1994 Gelir Dağılımı Araştırmalarının Karşılaştırmalı Analizi, **idari.cu.edu.tr/igunes/makale/gelir.doc,**(24 Ekim 2010)

Işığıçok, Erkan. “Gelir Eşitsizlik Ölçüleri ve Türkiye’de Gelir Dağılımı” , **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. Uludağ Üniversitesi SBE, Bursa, 1989

Kanlı, Murat. Dolaylı Vergiler ve Kayıt Dışı Ekonomi, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2007

Karluk, Sadık, Zeynel Dinler, Ekrem Erdem ve Nahit Töre. **Türkiye Ekonomisi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:2167, 2010

Kazgan, Gülten. **Türkiye'de Gelir Dağılımı**, Friedrich Ebert Vakfı, İstanbul: FES, 1990

Kazgan, Gülten. **Türkiye'de Gelir Bölüşümünü Bozan Etmenler ve İyileştirilmesine Yönelik Politikalar**, İstanbul: TOBB Yayınları, 1992

Kuştepeli, Yeşim. "Türkiye'de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi",**www.nuveforum.net/attachments/4174d1214325568-gelir-sbe-pdf** (24Ekim 2010)

Oğuş, Ayla. "Türkiye'de Ekonomik Büyüme ve Gelir Dağılımı", **http://eco.ieu.edu.tr/people/aogus/kongre.pdf** , (24 Ekim 2010)

Özbilen, Şevki. **Türkiye'de Kamu İç Borçlanması ve Ekonomik Etkileri**, Ankara: Atilla yayınları, 1998

Özkazanç ve Diğerleri. **İktisat Teorisi**, Kemal Yıldırım ve Mustafa Özer(Ed.), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, No:1456, 2009

Özmucur, Süleyman. **Türkiye'de Gelir Dağılımı Vergi Yükü ve Makroekonomik Göstergeler**, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Matbaası, 1996

Özsoy, İsmail. "Faiz ve Gelir Dağılımı", **http://www.hikmet.net/content/view/57740/2/** , (01 Kasım 2010)

Sarel, Michael. **How Macroeconomic Factors Affect Income Distribution: The Cross-Country Evidence**, IMF Working Paper, 1997

Serper, Özer. **Uygulamalı İstatistik 2**, 5. Baskı, Bursa: Ezgi Kitabevi, 2004

Soğancılar, Emre. "İç Borçlanma Politikasının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.** Marmara Üniversitesi SBE, 2007

Sönmez, Mustafa. **Türkiye'de Gelir Eşitsizliği**, 1. Basım, İstanbul: İletişim yayınları, 1990

Sönmez, Mustafa. "Büyüme Hızlandı, Ama Gelir Dağılımı Bozuldu", http://www.sendika.org/yazi.php?yazino=4203 , (01 Kasım 2010)

TCMB, "12 Ay Ağırlıklandırılmış Mevduat Faiz Oranları", http://evds.tcmb.gov.tr/cbt.html , (03 Mayıs 2011)

Tinbergen, Jan. **Income Distribution Analysis and Policies**, North-Holland/American Elsevier, 1975

Turanlı, Münevver ve Selahattin Güriş. **Temel İstatistik**, İstanbul: Der Yayınları, 2000

Turhan, Salih. **Vergi Teorisi ve Politikası**, 5.baskı, İstanbul: Filiz Kitapevi, 1993

Türk, İsmail. **Maliye Politikası: Amaçlar, Araçlar ve Çağdaş Bütçe Teorileri**, Ankara: Turhan Kitapevi, 1997

TÜGİAD, Gelir Dağılımı Araştırma Raporu, **http://www.elegans.com.tr/arsiv/42/html/gelir.html**,(11 Mart 2011)

TÜİK. **Tüketim Harcamaları, Yoksulluk ve Gelir Dağılımı**, Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi-6, Ankara: TÜİK Matbaası, 2008

TÜİK, **Türkiye İstatistik Yıllığı 2009**, Ankara: TÜİK Matbaası, 2010

TÜİK, 2005 Gelir Dağılımı Sonuçları, **Haber Bülteni**, Ankara, 2006

TÜİK, 2006-2007 Gelir Dağılımı ve Yaşam Koşulları Araştırması, **Haber Bülteni**, Ankara, 2009

TÜİK, 2008 Gelir Dağılımı ve Yaşam Koşulları Araştırması, **Haber Bülteni**, Ankara, 2010

TÜİK, 2009 Gelir Dağılımı ve Yaşam Koşulları Araştırması,**Haber Bülteni**, Ankara, 2011

Türkiye Kamu-Sen, Gelir Dağılımı Adaletine Yönelik Ekonomik Politikalar, Ankara: **Kamu-Sen Arge Merkezi**, 2010

UNDP, "Human Development Reports 2010", http://hdr.undp.org/en/mediacentre/ , (03 Mayıs 2011)

Ünsal, Erdal M. **Mikro İktisat**, Ankara: İmaj Yayıncılık, 2005

Yaşın, Dilek. "Türkiye'de Büyüme, Gelir Dağılımı ve İşsizlik Arasındaki İlişkinin Analizi(1987-2009): Büyüme Daha Adil Gelir Dağılımı Getirdi mi, İşsizliği Azalttı mı?", http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/dilek_yasin.pdf , (24 Ekim 2010)

Süreli Yayınlar

Akarca, Ali T. "A Prediction For AKP's Nationwide Vote Share In The 12 June 2011 Turkish Parliamentary Election" , **İktisat İşletme ve Finans 26 (302)**, 2011

Altıntaş, Halil. "Türkiye'de Döviz Kurunun Enflasyon Üzerine Geçiş Etkisinin Ekonometrik Analizi:1989-2007", **Econ Anadolu**, 2009

Ataman, Berrin Ceylan. "Türkiye'de Gelir Dağılımı Adil midir?", **http://www.gazeteodtulu.com/index.php?metin=423**, (31-10-2010)

Bulutay, Tuncer. "Türkiye'de Gelir Dağılımı:1968", **Ankara Üniversitesi Siyasi Bilgiler Fakültesi Yayınları**, No:325, Ankara, 1971

Büyükdere, Köksal. "Türkiye'de Gelir Dağılımı", **Gümrük Dünyası Dergisi**, No:51, **www.gumrukkontrolor.org.tr/Yayinlar/Dergiler/51/2.html,**(31 Ekim 2010)

Cem Dişbudak ve Bora Süslü, "Türkiye'de Kişisel Gelir Dağılımını Belirleyen Makro Ekonomik Faktörler", **Ekonomik Yaklaşım**, Cilt:18, Sayı:65, 2007

Doğanoğlu, Fatih ve Aslan Gülcü. "Gelir Eşitsizliği Ölçümünde Kullanılan Yöntemler" , **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt:2, Sayı:1

Dumlu, Ufuk ve Özlem Aydın. "Ekonometrik Modellerle Türkiye İçin 2006 Yılı Gini Katsayısı Tahmini", **Ege Akademik Bakış Dergisi**, 2008

Ersezer, Devrim. "Gelir Dağılımı Politikası ve Araçları", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:16, Sayı:1, 2006

Galor, Oded ve Joseph Zeira. "Income Distribution and Macroeconomics", **The Review of Economic Studies**, Vol.60, No.1, 1993

Gökçe, Atilla. "İMKB'de Fiyat-Hacim İlişkisi: Granger Nedensellik Testi", **Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Sayı 3, 2002

Iradian, Garbis. Inequality, Poverty and Growth: "Cross-Country Evidence", **IMF Working Paper**, 2005

Jantti, Markus ve Stephen P. Jenkins. "Examining The Impact of Macro-Economic Conditions On Income Inequality"**, IZA Discussion Paper Series**, No:364, 2001

Oyvat, Cem. "Krizin Gelir Dağılımı Etkileri", **www.birikimdergisi.com/birikim/makale.aspx?mid=572&makale=KrizinGelirDağılımıEtkileri** (27 Mart 2011)

Sarı, Ramazan. "Gelir Dağılımında Eğitim Faktörü: Kentsel Bazda Bir Örnek", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 58-2

Tokatlıoğlu, İbrahim ve Murat Atan. "Türkiye'de Bölgeler Arası Gelişmişlik Düzeyi ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği: Kuznets Eğrisi Geçerli mi?", **Ekonomik Yaklaşım**, Cilt:18, Sayı:65, ss.25-58

Yumuşak, İbrahim G. ve Mahmut Bilen. "Gelir dağılımı-Beşeri Sermaye İlişkisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme", **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl:1, Sayı:1, 2000

Konferanslar ve Seminerler

Bilen, Mahmut ve Muharrem Es. "Gelir Dağılımı Sorunu ve Çözümünde Yeni Arayışlar", **Yönetim ve Siyasette Etik Sempozyumu**, Adapazarı, 1998

Ersezer, Devrim ve Süleyman Ulutürk. "Türkiye'de 1980 Sonrası Dönemde Kamu Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri", **Maliye Araştırma Merkezi Konferansı**, No:90, Seri:46, 2004

Pazarlıoğlu, M. Vedat ve Timur Turgutlu. "Gelir İşsizlik ve Suç: Türkiye Örneği", **8. Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi**, İnönü Üniversitesi, Malatya, 2007

Şahinbeyoğlu, Gülbin. "Enflasyon-Büyüme İlişkisi", **Türkiye Ekonomisinin Büyüme Dinamikleri Semineri**, TCMB, 2008

Ulutürk, Süleyman ve Devrim Ersezer. "Gelir, Gelir Dağılımı Yaklaşımları ve Devletin Rolü" , **İstanbul Üniversitesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, No:4577, Seri 47, 2005

Elektronik Kaynaklar

"Faiz ve Gelir Dağılımı", http://www.hikmet.net/content/view/57740/2/, (01 Kasım 2010)

"İşsizliğin Çarpan Korkusu", http://www.capital.com.tr/carpan-korkusu-haberler/17085.aspx, (31 Ekim 2010)

"Gelir Dağılımının İyileştirilmesi", http://www.nuveforum.net/716-iktisat-bolumu/51851-turkiye-genel-gelir-dagiliminin-analizi-iyilestirilmesi/ (01 Kasım 2010)

" Durağanlık Analizi, Birim Kök Testleri ve Trend" http://www.deu.edu.tr/userweb/onder.hanedar/dosyalar/Metin.pdf, (03 Mayıs 2011)

"Breusch-Goldfrey Testi" *http*://www.deu.edu.tr/userweb/hatice.ozkoc/dosyalar/Bolum10a.ppt, (03 Mayıs 2011)

"Gelir Dağılımı Neden Düzeldi?" http://www.zaman.com.tr/yazar.do?yazino=1021734 (01-11-2010)

"Enflasyon ve Gelir Dağılımı", http://baybul.com/finans-ve-borsa/273498-enflasyonun-etkileri-enflasyon-gelir-dagilimi-enflasyon-tasarruf-iliskisi.html (04-11-2010)

"Enflasyonun Gelir Dağılımına Tesirleri", www.foruz.org/akademi/ekonomi/6.doc(04-11-2010)

"Distributional Shift" , http://www.norges-bank.no/templates/article____14002.aspx, (04-11-2010)

"Türkiye'de Gelir Dağılımı", http://www.radikal.com.tr/Default.aspx?aType=RadikalYazarYazisi&ArticleID=1011114&Yazar=MAHF%DD%20E%D0%DDLMEZ&Date=02.08.2010&CategoryID=101 (31-10-2010)

"İşsizlik ve Gelir Dağılımı", http://ekonomi.blogcu.com/issizlik-ve-gelir-dagilimi/160775, (16 Haziran 2011)

"Otokorelasyon",http://bilgiteknoloji.net/ekonometri/ekotest/eo3 otokorelasyon.asp , (17 Haziran 2011)